
THRENI.

Editio Duacensium theologorum libro Lamentationum Expositionem annectit Paschasii Ratperti, qui circa annum Domini 880 floruit. Hanc certe, ut annis quadraginta Ratperio senior, non novit Walafridus, et ideo nunc omittendam censuimus, mox inter Opera Paschasii Ratperti suo loco daturi. (Eirr.)

PROPHETIA BARUCH.

PRÆFATIO.

Liber iste, qui Baruch nomine prænotatur, in Hebræo canone non habetur, sed tantum in Vulgata editione ^a, similiter et epistola Jeremiæ. Propter

notitiam autem legentium hic scripta sunt, quia multa de Christo novissimisque temporibus indicant.

(Antiqua exemplaria Glossæ ordinariæ textum tantummodo Baruch exhibent, nulla comitante expositione.)

^a Vulgata editio, de qua fit mentio in prologo super Baruch, exponitur in prologo super Ezechielem. Cætera plana sunt.

PROPHETIA EZECHIELIS.

(Vide Expositionem B. Hieronymi in Ezechielem et homilias B. Gregorii in eundem. Quæ ex aliis auctoribus exhibet editio quam sequimur, cuncta expositorum Walafrido juniorum sunt.)

PROPHETIA DANIELIS.

(Vide Commentarium B. Hieronymi, Operum ejus tomo V, col. 493.)

LIBER DUODECIM PROPHETARUM.

(Vide B. Hieronymum, ubi supra.)

MACHABÆORUM LIBRI DUO.

(Vide Expositionem Rahani Mauri in eosdem libros [Operum ejus editionis nostræ tomo III], quam ad verbum mutuatus est Walafridus Strabus.)

EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

PROLOGUS.

Matthæus cum primo prædicasset Evangelium in Judæa, volens transire ad gentes, primus Evangelium scripsit Hebræe: quod fratribus a quibus ibat, ad memoriam reliquit. Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei Evangelium prædicare, sic et contra hæreticos scribi. Cum autem plures Evangelium scripserint, quatuor tantum habent auctoritatis testimonium: quia per quatuor mundi partes fidei nuntiant Trinitatis, et sunt quasi quatuor rotæ in quadriga Domini, quæ vehit eum per prædicationem Evangelii, et genus humanum quadrifida

A morte preemptum eorum erat prædicatione vivificandum: unde et aliorum evangelia deciderunt, nec recepta sunt: quia nolebant præfinitum numerum cassari propter virtutem sacramenti. Designantur etiam evangelistæ quatuor figuris, quæ non sunt deceptorix, sed jucundi mysterii sibi conscix. Matthæus in homine intelligitur: quia circa humanitatem Christi principaliter immoratur. Marcus in leone, quia agit de resurrectione. Lucas in vitulo, agens de sacerdotio. Joannes in aquila, scribens sacramenta Divinitatis. Christus vero quem describunt, homo fuit de virgine natus: vitulus in imbo-

lacione, leo in resurrectione, aquila in ascensione. A
Vel in homine humanitas, in vitulo sacerdotium,
in leone regnum, in aquila exprimitur Divinitatis
sacramentum.

Incipit Evangelium secundum Matthæum.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Liber generationis.* (HIER.) Hebræi voluminibus suis a principiis nomen imponunt, ut liber Genesis, etc., usque ad sed hic mos est in multis, maxime in prophetis, ut visio Isaïæ, subaudis hæc est.

Filii David. Ordo præposterus ne præmisso Abraham, generationis contextio interrumpatur. Horum duorum specialiter dicitur Filius: quia unus primus inter patriarchas, alter inter reges ad quos facta est de Christo promissio, ut Judæis Christum ex lege venturum aperiret, in quo viderent vaticinia impleri.

Filii David filii Abraham. Hos duos de omnibus elegit quorum Filius dicitur Christus, ut Judæis quibus scribit, scientibus ex lege Christum venturum, appareret hic esse qui diu erat promissus, in quo viderentur impleri omnia vaticinia; his enim solis in Veteri Testamento legitur facta promissio Abraham, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terre (Gen. 22).

Abraham et David sunt duæ columnæ versantes in lege quasi in vestibulo ante ostium quod est Christus: quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est fides apostolorum. Amplexitur hos in genealogia patres, de quorum medio ostium Christus aperitur credentibus.

VERS. 2. — *Abraham genuit Isaac: Isaac autem genuit Jacob.* Ab eo congrue sit generationis exordium cui promissus est primum, in quo est benedictio omnium.

Matthæus generationem incipit ab exordio promissionis. Et etiam usque in finem libri hæc agit, ut qui ex hac generatione natus est, Deus et homo intelligatur.

Ab initio ab eo cui primum facta est promissio fidei incipit, ut in hoc patre discant cui primum facta est promissio, quæ et quales esse debeant qui volunt in ejus semine benedici. Matthæus generationem descendendo incipit vel computat: quia humanitatem Christi ostendit, per quam Deus ad homines descendit. Lucas ascendendo referens formam sacramenti aperit. A baptismo enim incipiens usque ad Deum ascendit, ostendens baptizatos ascendere ad hoc, ut sint filii Dei.

Genuit. Matthæus ponit, *genuit*: qui naturæ filios tantum numerat. Lucas: *Qui fuit*: qui aliquos secundum legem vel per adoptionem filios interponit. Matthæus ponit *genuit*, et non *generavit*, forsitan ut ille cognosceretur in fine ostensus de quo dicitur: *Ego hodie genui te* (Psal. 11).

Judas et fratres. Ideo solus Judas nominatim exprimitur, ut eum cognosceres qui ex ejus stirpe fuerat promissus.

Frates Judæ memorat prætermisissis fratribus Isaac et Jacob: quia illi a populo Dei quasi alieni sunt repulsi: hæc velut hæredes in libro vitæ scripti, et quasi patriarchæ duodecim, in quibus et numerus apostolorum signatur. Sed nominatim non exprimitur, ne ultra numerum sacramenti generatio extendatur.

In semine prædictorum patrum Christus intravit in Ægyptum quod præsagens inimicus populum premebat, et non feminas, sed mares interimebat, ut eum exstingueret.

De Juda Christus quem omnes gentes susceperunt: quo veniente jam Herodes alienigena principabatur.

VERS. 3. — *Judas autem.* Judas genuit Phares et Zaram antequam intraret Ægyptum in quam ambo postea cum patre transierunt.

Phares autem genuit Esrom. In Ægypto genuit Phares Esrom, et Esrom Aram, et Aram Aminadab, et Aminadab Naasson: et tunc Moyses eduxit eos de Ægypto. Naasson fuit dux sub Moyse in tribu Juda per desertum, in quo genuit Salmon. Iste Salmon fuit princeps in tribu Juda, qui cum Josua in terram promissionis intravit. Iste Salmon in terra promissionis genuit Booz de Raab.

Christus est Phares, id est divisio, quia separabit oves ab hædis. Ipse est Esrom, id est sagitta vel atrium, quia penetrat corda auditorum. Habet etiam latitudinem charitatis, quæ et inimicos dilexit.

VERS. 4. — *Aram autem.* Aram Christus electus vel excelsus interpretatur: Electus de quo propheta: *Eccæ puer meus quem elegi* (Ose. 11). Et alibi: *Excelsus super omnes gentes Dominus* (Psal. cxii). Ipse est Aminadab, id est voluntarius, qui dicit: *Voluntarie sacrificabo tibi* (Ibid. xxxiii). Idem est Naasson, id est aurigum, qui novit præterita, præsentia et futura. Vel Naasson serpentinus, quia Christus more serpentis omnes cavet insidias.

VERS. 5. — *Salmon autem genuit Booz.* Christus est Salmon, id est, sensibilis, quia omnia sentit. Ipse accepit Raab, id est Ecclesiam de gentibus. Raab, *fames*, vel *beatitudo*, vel *impetus*: quia Ecclesia gentium esurit et sitit iustitiam, et dilatata per orbem terrarum impetu doctrinæ philosophos et reges convertit. Raab ostendit coccinum in fenestra, id est in ore per confessionem Christi passionem declarat: Raab meretrix quæ nudius Josue suscepit, quam Salmon princeps tribus Judæ sibi copulavit, significat Ecclesiam de gentibus, quæ principi ex Juda, id est Christo copulatur. Et sola cum suis salvatur, dum Jericho, id est præsens sæculum, septem muris vitiorum vallatum, septem dierum tempore tubis prædicationum circumvallatur, donec in novissima tuba omnes muri corruant, et novissima mors destruat.

Booz autem. Booz Christus de quo dicitur: *Ecce Dominus Deus in fortitudine venit.* (Isa. 40). Nota

nullam de sanctis feminis in genealogia Christi assumi, sed quas Scriptura reprehendit. Debuit enim de peccatoribus nasci, qui pro peccatoribus venerat, ut discerent sui peccata patrum sibi non obesse. Unde agnus in Pascha immolandus jussus est assumi ex capris et ovibus id est ex justis et peccatoribus generandus

Ex Ruth. Moabitide, ut ostendat impletum vaticinium Isaiæ: *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ (Isa. xvi)*. Per hanc semen Abrahæ ad Christum deducitur. Ecclesia de gentibus per Ruth significata, priusquam ad Booz, id est ad Christum veniret, ex patre diabolo erat.

Ruth significat Ecclesiam quæ est de Moab, id est de gentibus, quæ ex patre diabolo et petra deserti propter idololatriam de qua Deus suscitavit filios Abrahæ: oblita prioris gentis venit ad Booz, qui fortis dicitur, id est ad Christum, qui suscitavit semen fratris sui, id est Moysi qui obiit sine liberis, quia nihil ad perfectum adduxit lex (*Hebr. vii*). Ruth videns vel festinans; quia Ecclesia puro corde Deum videt quæ festinat ad bravium supernæ visionis et diffinit perseverare in fide et dilectione.

Jesse autem. Pater David sæpius nominatur Isai, sed binomius fuit. Hic autem ideo dicitur Jesse: ut sciret eum venisse; de quo Isaiæ: *Egredietur virga de radice Jesse (Isa. xi)*, etc. Hic est flos quem odorat Isaac, dicens: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni (Gen. xxvii)*, quia Spiritus eum abundantissime replevit.

Regem. Non quod solus in hac genealogia rex, sed quia primus rex de Juda et regum principium, propter quem et ceteri in solio regni servantur: et per hanc ordo generationis decurrit ad Christum qui habet regnum David.

VERS. 6. — David autem rex. Mystice David, id est Christus qui Goliam, id est diabolum superavit. Ipse est manu fortis, vel visu desiderabilis. De eodem dicitur: *Dominus fortis et potens (Psal. xxiii)*, etc. Et iterum: *Speciosus forma præ filiis hominum (Ibid. xliv)*.

Uria. Uria, lux mea Dei scilicet, id est, diabolus, qui dixit: *Similis ero Altissimo (Isa. xiv)*: cui Ecclesiam conjugatam Christus de solarium paternæ majestatis adamavit, et pulchram factam sibi matrimonio copulavit. Urias qui est figura diaboli, lux mea Deus interpretatur, qui adhuc transformatur se in angelum lucis, et lucem Dei se facit.

VERS. 7. — Salomon autem. Christus est Salomon, id est pacificus, quia ipse est pax nostra qui fecit utraque unum. Ipse est Roboam, id est impetus populi, qui velociter populos convertit ad fidem. Roboam. De isto dicitur: *Dabo ipsi Roboam tribum Judam, ut remaneat lucerna David cunctis diebus in Israel (III Reg. xi)*. Quod ad litteram non potest accipi, quia nec Israel cunctis diebus existit, nec de David post Christum dux aliquis in Israel fuit. Sed Christus lucerna est æterna in cœlesti Israel, et ideo servatur semper. Super solium autem David dicitur

sedere Christus, quia regnum David temporale figuravit æternum Christi regnum. *Abias.* Pater Dominus, id est, Christus, qui dicit: *Ego ero illi in Patrem, quia tanquam Dominus omnia quæcunque voluit fecit (Psal. cxiii)*. Qui etiam est Asa, id est, attollens, quia ipse abstulit peccata mundi.

VERS. 8. — Josaphat, etc. Judicans vel iudicium Dei, scilicet Christus qui iudicat orbem terræ in æquitate. *Joram autem genuit.* Christus est Joram, id est excelsus, qui ait: *Nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo filius hominis qui est in cœlo (Joan. iii)*.

VERS. 9. — Ozias autem. Sub Ozia, Joathan, Achaz et Ezechia, prophetavit Isaias de Christo. Propter peccata principum clauderantur ora prophetarum. *Ezechias.* Fortis Dominus, ipse est qui dicit apostolis: *Nolite timere.* Ezechia cum esset sine liberis dictum est: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu et non vives (Isa. xxxviii)*. Ideo flevit non propter longiorem vitam, cum sciret inde placuisse Deo Salomonem, quia non petiisset ampliores annos: sed quia dubitabat ne promissio Dei impleretur cum se sciret esse de genere David per quem oportebat venire Christum: et ipse erat sine liberis unde et dicebat (*Ibid. xxxviii*): *Non videbo Dominum Deum, item, non aspiciam hominem ultra, etc.* E contra credebat, quia fidelis est qui promiserat. Deus autem sententiam quam dederat, ad probationem fidei immutat, et spatium generandi dat.

VERS. 10. — Manasses. Obliviosus. Iste est qui quasi converso peccatori dixit: *Omnium iniquitatum ejus non recordabor (Ezech. xviii)*. *Amon,* id est fidelis vel nutritius, significans Christum de quo dicitur: *Fidelis Dominus in omnibus viis suis, qui convocat filios, ut gallina pullos suos (Psal. cxliv)*.

VERS. 11. — Josias, id est salus Domini vel incensum. Ille est qui dicit: *Dirigatur oratio mea sicut incensum (Psal. cxi)*, etc.

Josias, rex justus, quod non filii ejus quos genuit, non in transmiratione, quia nunquam transmigravit: sed secundum prædestinationem Dei ad transmigrandum, Jechoniam et fratres ejus simul ponit, ut quorum est communis iniquitas similis sit et miseria. Jechonias præparatio Domini, quia tam patrem quam filium Dominus ad transmigrandum præparavit.

(*ISID.*) Veritas historiarum habet, quod duo fuerunt Jechoniarum, ut unus scilicet pater sit in fine præcedentis tesseradecadis, alter in principio sequentis. Sed mystice secundum Augustinum unus et idem est in fine præcedentis et in principio sequentis. Sed quare prætermisus est Joachim pater Jechoniarum? forsitan ut typum Christi faceret Jechoniam bis numeravit, et Joachim ne numerus augetur prætermisit.

Omnes qui a David usque ad transmirationem Babylonis numerantur, reges fuerunt.

Jechonias. Prior Jechonias, resurrectio Domini, sequens Jechonias præparatio Domini dicitur. Utrum-

que congruit Christo, qui est *resurrectio et vita* (Joan. xi).

VERS. 12. — *Salathiel*. Petitio mea Deus, Christo convenit qui dicit: *Pater sancte, serva eos quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos* (Joan. xvii).

VERS. 13. — *Zorobabel autem genuit Abiud*. Magister Babylonis, id est confusionis. Illi convenit qui mundum ab errore idololatriæ ad viam veritatis revocavit. Fuerunt viri studiosi ex Judæis dicti Heriles propter propinquitatem generis Christi, erantque Nazaræi, qui ordinem genealogiæ Christi partim memoriter, partim ex libris Dierum, partim ab avis et proavis retinentes secundum ordinem scripserunt. *Abiud*, id est, *pater meus*. Iste Christo convenit, de quo dicitur: *Ipse invocavit me: pater meus es tu* (Psal. lxxxviii), etc. *Eliachim*. Dominus resuscitans. Ille qui dicit: *Omnis qui videt Filium et credit in eum, habebit vitam æternam, et ego resuscitabo eum* (Joan. vi), etc.

VERS. 14. — *Azor*. Adjutus. Ille est qui dicit: *Ecce Deus adjuvit me, Dominus susceptor est animæ meæ* (Psal. liii). *Sadoch*. Iustus, id est Christus, de quo dicitur: *Iustus Dominus et iustitias dilexit* (Ibid. x). *Achim*, id est, *frater meus iste*. Quis alius quam ille qui homo fieri voluit, ut possit habere fratres, de quibus diceret: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis* (Ibid. xxi). *Eliud*, id est, *Deus meus* convenit Christo qui dicit: *Deus meus ut quid dereliquisti me* (Matth. xxvii)?

VERS. 15. — *Eleazar*, id est, *Deus meus adjutor*. Ille est qui ex persona hominis dixit: *Deus meus sperabo in eum* (Psal. xc). *Mathan*. Donans vel donatus. Ille est qui dedit bona hominibus, et de quo dicitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum daret* (Joan. iii).

Per hos patres Christus in mundum, et omnium horum in se gerebat officium. Et dignum est ut per eandem lineam sanctitatis ad eum ascendamus, per quam ad nos descendere est dignatus.

VERS. 16. — *Joseph*. Apponens Christus qui Judæis gentes apposuit, qui et pater Christi dicitur, quem de sua conjugē natum adoptivē suscepit: sed et putative pater dicitur. *Joseph* Matthæus dicit filium Jacob, et Jacob filium Mathan. Lucas Joseph filium Heli, et Heli filium Mathat, sed Mathan et Mathat de eadem uxore Hesta nomine singulos genuerunt. Mathan qui per Salomonem descendit, eam prius duxit, et relicto uno filio Jacob obiit, et postea Mathat qui per Mathan descendit de David, eandem duxit et genuit Heli, sic Jacob et Heli fratres sunt uterini. Jacob autem uxorem Heli fratris cuisine liberis defuncti, ad suscitandum semen ejus, accipiens, genuit Joseph naturæ suum, sed secundum legem Heli filium. Quod dicitur filius nomine ejus vocari cui suscitatur, non est verum cum Booz eum quem genuit ex Ruth, non Elimelech cui suscitatur, sed Obeth vocavit.

Virum Mariæ. Quid ad Christum generatio ex David deducta ad Joseph, cum Christus non ex se-

mine Joseph? Sed non est consuetudo Scripturarum, ut ordo mulierum in generationibus texatur; et ideo non per Mariam, sed per Joseph inducitur, cum de una Joseph et Maria tribu fuerint. Unde et eam quasi propinquam cogebatur accipere, ne tribus in aliam se confunderet: unde etiam simul tanquam de una stirpe profitentur in Bethlehem redire cum singulis in suam civitatem.

Exemplo Mariæ liquet fidelibus conjugatis servato pari consensu continentiam posse permanere, conjugiumque vocari non permisto corporeo sexu, sed custodito mentis affectu. Unde et Joseph vir Mariæ dicitur, quia conjugium verum est ubi conservatur amoris effectus, et in Maria fructus nuptiarum invenitur.

VERS. 17. — *Omnes itaque*. Decurso ordine generationis tandem, in fine concludendo, evangelista recapitulat sub mystico numero.

VERS. 18. — *Christi autem generatio*. Sine additamento, Jesu, ponit, ut eum intelligas de quo propheta: *Unxit te Deus tuus*. Jesus, quod substantialiter illi convenit, angelo reservat, ut qui post dictum est conceptum de Spiritu sancto, nomen ei proprium ex salvationis officio sublimius declaret. *Sic erat*. Sicut dictum est, ut ex Joseph, origo Mariæ, quæ et de David claresceret: et Christus, non ex ejus semine, ut Deus et homo, per genealogiam homo, per hoc, de virgine de Spiritu sancto Deus ostenditur. Sic, inquam, erat ut præscripta est et mox diceretur, sicut postea signis et prodigiis manifestatur, ut totus liber Deum et hominem naturam demonstret: quod est credendum ut possit intelligi. Hic enim sensus deficit humanus, ubi non est natura, sed virtus: qui non credit non intelligit quod virgo peperit, quod verbum caro factum est.

Cum esset desponsata. (ORIG.) Ideo desponsata ut significaret Ecclesiam, quæ virgo est et sponsa: et ut per Joseph, etc., usque ad desponsatio fiebat per aliquot dies ante assiduam cohabitationem, et interim erat uxor sub custodia viri.

Antequam convenirent. Non quod postea convenirent: ut si dicereamus antequam pœnituerit, morte præventus est. Non quod postea convenirent; sed ostendit proximum tempus nuptiarum, in quo nuptiarum solemnia celebrantur.

Inventa est in utero habens. Invenit Joseph in utero habere, sed non de Spiritu sancto sciebat esse: cum postea ut dubius deliberaret dimittere eam, apostolus autem hoc addit ne interim surreperet suspicio lector. Quomodo hoc factum sit, et quo ordine, vel in qua civitate Christi conceptio sit celebrata, hoc prætermissum a Luca exponitur.

VERS. 19. — *Iustus*. Per fidem, qua credebatur Christum de virgine nasciturum, et voluit se humiliare ante tantam gratiam.

Quod iustus erat, hoc est testimonium castitatis Mariæ, ut qui servat innocentem, iustus dicatur: sed et pius dum pollet propalare, ex conscientia castitatis iustus, ex timore pius. Sciebat illam esse

inculpabilem : sed unde vel quid esset ignorabat : et ideo mediam elegit viam effugiendi, ut neque innocentem proderet, neque rei incognitæ consentiendo se reum faceret coram Deo. Vera virtus est, cum nec pietas sine iustitia, nec sine pietate iustitia, quæ separatæ ab invicem dilabuntur.

Et nollet eam. Quam desponsaverat in conjugium ducere, ne videretur quod ignorabat celare. Vel traducere ad pœnam in qua noverat non esse infamiam, quia sciebat se eam virginem accepisse, intactam servasse.

VERS. 20. — *Hæc autem eo cogitante.* Hic docemur diu deliberandum esse in incertis, ne peccetur temeritate levitatis. *Ecce angelus Domini.* Quia sic pie cogitat, consolari meretur, et consilium suum meliori consilio mutatur. *Fili David.* Recognosce quod promissum est domui David, de qua tu es et Maria, et vide impletum in ea. *Noli timere.* Quamvis tantum sit quantum credis, et ne timeas pro reatu, sed amplectere charitatis intuitu. *Conjugem.* Conjux erat non concubitu, sed affectu, non conjunctione corporis, sed copulatione animorum.

Nota conjugem dici a prima fide desponsationis. Igitur dispensationis est, si quis permittitur aliam ducere post sacramentum sponsionis, et si nunquam debitum solvere possit.

Bene Joseph vir, et Maria conjux dicitur, cum in eo servatur affectus amoris, quod verum conjugium, et in ea sine coitu est fructus nuptiarum.

In ea natum est. De ea nasci, est in lucem produci. In ea vero nasci, est concipi, vel secundum præsentiam angeli quam habet ex Deo : cui futurum quasi præteritum, natum dicitur. *De Spiritu sancto est.* Spiritus sanctus dicitur Deus, et donum Dei, et charitas, et sola charitas eum incarnari fecit.

VERS. 21. — *Pariet.* Ne videretur Joseph non esse necessariusei, subdit : *Pariet.* Et ita eris necessarius procurationi. *Et vocabis nomen ejus Jesum.* Idem dicit isti quod prædixerat Mariæ ut promissum Salvatorem jam venisse tam viris quam feminis præsentet ex voce. *Ipse enim.* Nomen interpretatur.

VERS. 22. — *Hoc autem, etc.* Quod propinquo est desponsata : quod inventa est in utero habens : quod peperit virgo : quod Jesus yocatus est : quod salvat. Hoc enim ait Evangelista, quando jam omnia impleta erant.

Ut adimpleretur. Isaïæ prophetia, signum est præscientiæ Dei, quia quod dicit certum est a Deo præscribi : et ideo ab homine debet timeri. Nullum autem signum quod designat, efficit : sed tantum signat quod ostendit, sic prophetia non necessitatem eorum facit quæ prædicit, sed signum est præscientiæ Dei.

(HIER.) Non est necessitas rerum ex eloquio prophetarum, sed sola exhibitio veritatis. Prophetia non fecit necessitatem eorum quæ dicit, sed signum est præscientiæ Dei.

Prophetia alia est ex prædestinatione Dei, quam necesse est omnibus modis evenire, ut sine nostro

A impleatur arbitrio : ut hæc de qua hic agitur. Alia est ex præscientia Dei cui nostrum admiscetur arbitrium. Alia est, quæ comminatio dicitur, quæ fit ob signum animadversionis divinæ, ut fugiant a facie arcus electi, et juste pereant incauti, et non ex præscientia : quia longe aliter scitur, quam futurum comminetur.

VERS. 23. — *Ecce virgo.* Admiratur propheta Isaïas, et quasi omnes de somno suscitans, ait : *Ecce virgo in utero habebit* (Isa. vii). Spiritui sancto præsens erat quod in tempore nondum erat. *Ecce virgo, etc.* Dicunt Judæi quod non est hoc nomen integritatis, sed ætatis puella. Sed quomodo tunc est signum? Sensum Isaïæ sequitur, non verba. Pro concipiet, ponit : *In utero habebit* : et vocabunt, pro vocabis, vel vocabitur.

Emmanuel. Proprium est Christi, ut Jesus, quia cum his quos salvat, semper adjuvando perseverat.

Tribus de causis de Veteri Testamento astruit ea quæ ponit in Evangelio : pro testificatione, ut habeat testimonium a lege et prophetis : pro confirmatione fidei, quia facilius credimus cum videmus impleta quæ sunt prædicta : pro conjunctione Novi et Veteris Testamenti.

VERS. 24. — *Exsurgens autem Joseph, etc.* (BEDA.) Moraliter. Quisquis a Deo movetur, solvat moras, surgat a somno : faciat quod jubetur. *Fecit sicut præcepit.* Perfecta obedientia. Fecit non tantum quod præcepit angelus, sed etiam sicut præcepit. Exhibitione servitutis, et effectu amoris obediens recte dicitur fecisse sicut præcepit ei. *Angelus Domini.* Non relinquitur mentiendi locus, ubi officium angelorum celebratur. *Et accepit conjugem, etc.* Ad vitandam virginis infamiam, ad celandum Salvatoris adventum, ad necessarium pueri nascentis obsequium.

VERS. 25. — *Donec peperit.* Non quod post, quod magis constat : cum multis modis cognovit Deum esse qui natus est.

Non quod postea cognoverit : sed ponitur *donec*, pro *et*, vel pro *æterno*, ut : *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Psal. cix). Dicitur quod Joseph Mariam facie ad faciem videre non poterat, quam Spiritus sanctus a conceptione impleverat penitus. Et ideo non cognoscebat facie ad faciem quam desponsaverat, donec uterus evacuetur : de quo hic non agitur. *Primogenitum, etc.* Primogenitum dicitur omne quod aperit vulvam, sive aliud sequatur sive non. Vel primogenitus inter omnes electos per gratiam. Proprie autem unigenitus Dei Patris vel Mariæ dicitur.

CAPUT II.

VERS. 1. — *Cum ergo natus, etc.* Quamvis Matthæus nativitatem prætermittat, tamen adventum magorum referens, breviter eam commemorat, sic dicens : *Cum ergo.* (RAB.) Quatuor hic ponuntur a prophetis roborata, nativitas, nomen, locus et tempus, etc., usque ad de adventu magorum. Lucas tacet, et Matthæus exponit.

Bethlem Judæ. Ad differentiam illius quæ est in A Galilæa, in tribu Zabulon. Duæ enim sunt Bethlehem: Bethlehem prius dicta est Ephratha, Bethlehem domus panis, quia ibi nasciturus erat Panis vivus qui de cælo descendit, qui ponitur in præsepio: ut irrationabiles pastos, faciat socios angelorum. Significat autem Ecclesiam, quæ est domus in qua panis vivus comeditur.

In diebus. (HIER.) Hoc non ponit tantum pro tempore, sed ut videatur impletum, etc., usque ad Judæi locum insinuant: tempus adventus non cognoscunt.

(AUG.) Manifestatus est Jesus non doctis nec justis: prævalet namque, etc., usque ad ut nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret.

Venerunt. Magi, non post annum: quia tunc non B inveniretur in præsepio, sed in Ægypto, sed decima tertia die. Fuerunt autem de terra Persarum ubi et Saba fluvius a quo regio nominatur, juxta quam et Arabia est, ubi Magi fuerunt reges. Qui etsi tria munera obtulisse dicuntur, non ideo non plures quam tres fuisse probantur, sed ut per eos gentes quæ ex tribus filiis Noe natæ sunt, venturæ ad fidem præfigerentur: vel tot fuerunt principes, qui multos duxerunt in suo comitatu. Ideo Magi apud Jerosolymam præcipue rogant: quia per Balaam de Israel nascitorum audierunt. Nova enim stella novum hominem indicabat. Stella, Christus quem sequi debemus, qui nisi in cordibus oriatur, rex Judæorum in Oriente non quæritur.

VERS. 2. — *Ubi est, qui natus est rex, etc.* Confusio Judæorum est, ubi Christi nativitatem a gentibus discunt, et si non credunt, inexcusabiles sunt. *Vidimus enim stellam.* Hæc stella Dominicæ nativitatis nuntia nunquam prius apparuit, sed eam tunc puer creavit, et Magis deputavit: quæ mox peracto officio esse desiit. Christum nondum loquentem nata stella prædicat, postea loquentem apostoli nuntiaverunt Judæis, tanquam ratione utentibus; substantia rationalis, id est, angelus ortum Christi nuntiavit. Magos vero primitias gentium nondum ratione utentium irrationalis, id est stella, perduxit. Pastoribus angeli, Magis stella, utrisque tamen loquitur lingua cælorum, quia jam cessabat lingua prophetarum. Utrum stella orta sit in oriente, an ipsi ibi positi natam ad occidentem viderint, ambiguum est. Potuit enim nasci in oriente, et eos in Jerusalem perducere. Sed dum humanum quasi ex lege quæerunt auxilium, divino deseruntur. Per stellam intellexerunt eum in Judæa natum, et ideo D Jerusalem veniunt, ubi locum discentes tunc aggressi iter primum habent stellam præviam quam cognoscunt.

Allegorice. Stella est illuminatio fidei quæ ad Christum ducit. Dum divertunt ad Judæos, eam amittunt: quia dum a malis consilium quæerunt, veram illuminationem perdunt.

(LEO.) Sequuntur tres viri superni luminis ductum et prævil fulgoris indicium intenta contempla-

tione comitantes, ad agnitionem veritatis, etc., usque ad ut eos tantæ visionis mysterium non lateret, et quod oculis ostendebatur insolitum, auribus non esset obscurum.

VERS. 3. — *Audiens autem Herodes, etc.* Rex dicitur, ut collatione ejus qui quæritur, hic intelligatur extraneus, quia jam defecerat proprius.

Audiens autem Herodes. Alium regem Judæorum quam se quæri, volebat enim cum esset alienigena legitimus rex videri: et ideo codices quibus genealogia textur cremavit.

Turbatus est, etc. Vel quia exitum regni sui timet, vel propter iram Romanorum si hoc pateretur, qui decreverant ne quis rex vel dominus sine eorum consilio diceretur. Nato rege cæli, rex terræ turbatus est, quia nimirum terrena altitudo confunditur cum cælestis celsitudo prædicatur.

Cum illo. Propter favorem: quia sæpe populus plus eis injuste favet, quos crudeles sustinent. Unde Salomon: *Rex injustus omnes ministros impios habet* (Prov. xxix).

VERS. 4. — *Et congregans omnes principes sacerdotum.* Nota diligentiam inquirentis, ut si invenerit faciat quod post se velle ostendit: sin autem, excusatus sit Romanis. Explorabat etiam, si rex eorum tristes vel lætos faciat Judæos. *Ubi Christus nascetur.* A Judæis quærit locum, a Magis tempus, ut de utroque fiat certus.

VERS. 5. — *In Bethlehem Judæ.* Locum nativitatis expriment, quem testimonio Scripturæ didicerunt, ut ipsa eorum scientia illis fieret ad testimonium damnationis, nobis ad adiutorium fidei.

Ex hoc patet, quia non ex ignorantia, sed ex cordis duritia credere noluerunt.

VERS. 6. — *Et tu, Bethlehem.* Hoc sic ponit, ut ab eis dictum est, quia etsi non verba, veritatem sensus quodammodo ponunt.

VERS. 7. — *Clam vocatis Magis.* Remotis sacerdotibus et scribis; timebat enim ne Judæi quasi ex Dei oraculo promissum occultarent, si se velle eum perimere sentirent. Ideo etiam promisit se adorare, ne quis sentiret dolum ejus: sed sine suspitione ob gratiam favoris ei renuntiarent.

VERS. 8. — *Adorem eum.* Herodes devotionem promittit, sed gladium acuit: malitiam cordis depingens colore humilitatis. Finxit se vultu et verbis adorare eum, quem invida mente cogitabat occidere. Cujus personam repræsentant hypocritæ, qui sic Deum quæerunt, nunquam merentur invenire.

VERS. 9. — *Et ecce stella quam viderant.* Ingressi Judæam deseruntur indicio stellæ, ut cogantur ex lege inquirere. Vel divino deseruntur auxilio qui quæerunt humanum. Nec decebat signum infidelibus datum apparere domesticis legis et prophetarum; quia, *si Moysen et prophetas non audiunt: neque si quis ex mortuis, etc.* Non tenuit æthereas vias: sed multum domui vicina, aliter non discernent domum.

Moraliter. Stella est bona exhortatio ducens ad Christum. Vel potius fides quæ est mentis illuminatio, per quam ingrediens Christum videt qui est stella matutina : et eo visæ gaudet gaudio et adorare non desinit.

VERS. 10. — *Gavisi sunt gaudio magno,* etc. Gaudio gaudet, qui propter Deum (qui verum gaudium est) gaudet. Addit et magno, quo nihil est majus. Et valde gavisi, quia de magno potest alius plus, alius minus gaudere.

VERS. 11. *Et intrantes domum,* etc. Tres Magi uno itinere Deum veniunt adorare : quia in uno Christo (qui est via) inseparabilis Trinitas ab eis erat adoranda. *Puerum cum Maria matre ejus,* etc. Sæpe puer nominatur, ut eum agnoscant, de quo dictum est : *Puer natus est nobis.*

Cur non et Joseph cum Maria inventus est a Magis? Ne aliqua inde malæ suspicionis occasio daretur gentibus, quæ primitias suas statim nato Salvatore ad eum adorandum miserunt.

Adoraverunt eum. Sic confidentes Deum, quem actum esse hominem intelligunt, et morituram quod per myrrham ostendunt.

Et apertis, etc. Fidem suam mysticis protestantur muneribus : Munera clausa, fides est cordis ; munera aperta, etc., usque ad vel per hæc tria in eodem Christo intimantur, regia potestas, divina majestas, humana mortalitas.

VERS. 12. — *Et responso accepto.* Sicut Moyses tacens clamabat, sic isti pio affectu interrogabant quid divina juberet voluntas. Hæc responsio non fit per angelum, sed per ipsum Deum, quia nullus alius viam reversionis instituit, nisi ille qui dicit : *Ego sum via, veritas, et vita.* Non loquitur puer ad eos, ne divinitas ante tempus revelaretur, et vera humanitas habeatur. Unde et mox in Ægyptum mittitur : quia et fides nutrienda erat ad præmium, et vita doctrinæ præparanda est ad eundem, *Per aliam viam,* etc. In hoc forma datur credentibus, ut devoti ad Deum veniant : et quod jubeat intendant, scilicet, ne ad diabolum redeant : sed per semitas virtutum ad patriam veniant, et qui ceciderunt contemnendo resurgant obediendo.

(LEO.) Adorant in carne Verbum, in infantia sapientiam, in infirmitate virtutem, et in hominis veritate Dominum majestatis, etc., usque ad quia quod erat in substantiis proprium, non erat in persona diversum.

VERS. 13. — *Accipe puerum,* etc. (HILAR.) Cum desponsatam eam justo significabat, conjugem nuncupavit, sed post partum mater tantum Jesu ostenditur, ut quemadmodum justo Joseph deputaretur Mariæ in virginitate conjugium, ita venerabilis ejus ostenderetur in Jesu matris virginitas.

VERS. 14, 15. — *Qui consurgens.* Joseph figura prædicatorum, qui Christum, cum matre, id est, fidem Christi, et Ecclesiæ tulerunt ad gentes, relicto Herode, id est Judæorum infidelitate. *Nocte.* Quia

occulte per fugam ad illustrandam Ægyptum descendit, relicta nocte Judæis.

Nocte tulit in Ægyptum, quia nocte ignorantie his a quibus ipse recessit reliquit incredulis. Quando redit, noctis non fit mentio, quia in fine mundi, Judæi fidem tanquam Christum ab Ægypto revertentem suscipientes illuminabuntur.

In Ægyptum, et erat ibi, etc. Omnigenum Deum monstrat venerantem : quia Christus a Judæis non receptus, per prædicationem transit ad gentes. Fugit in Ægyptum sicut natus est, ut corruptam repararet naturam. Sic fugit, ut fugaces revocaret. Quod fugit, sacramenti fuit non timoris, ut exemplum fugiendi daret suis. Non fugit mortem qui mori venerat : nec insidias expavit qui venerat aperire versutias diaboli. De hac fuga prædixit Isaias : *Ecce Dominus ascendet super nubem levem,* id est, carnem sine peccato : *ingredieturque Ægyptum (Isa. xix).* Septem autem annis in Ægypto latuit.

Ex Ægypto vocavi. In Osæa juxta Hebraicam veritatem hoc invenitur : vel in libro Numerorum, ut quidam asserunt : quia totum dispositione Dei factum est.

VERS. 16. — *Tunc Herodes videns.* Verisimile est, quod cum Herodi nihil renuntiatum esset a Magis, credidit illos fallaci stella deceptos esse, et ideo ad se non esse reversos : unde et tandiu quievit a pueri inquisitione. Deinde vulgatis his quæ in templo facta dictave fuerant, se a Magis sensit illusum, et in mortem Christi properans pueros occidit.

Verisimile est per annum et quatuor dies a natiuitate Christi Herodem in pueros desævisse : quod forsitan ideo distulit, quia Romam profectus est, vel ibi accusatus, vel ut Romanos consuleret super his quæ de Christo dicebantur. Ideo forsitan tandiu ab inquisitione pueri se continuit, ut sollicitius eum deprehenderet, neque elabi aliquo modo posset.

Occidit omnes pueros. Quam cito Christus apparuit mundo, incepit in eum persecutio : quæ figuravit persecutionem sanctorum : et dum infans quæritur, infantes occiduntur ; in quibus forma martyrii nascitur, ubi infantia Ecclesiæ dedicatur.

Figurat mors parvulorum passionem omnium martyrum, qui parvuli, humiles et innocentes occisi sunt : qui non in Judæa tantum, sed ubique passi sunt ab impiis, quos significat Herodes. Quod bimi : quia doctrina et operatione perfecti. Illis occisis Christus evasit : quia corpora possunt periri, divinitas non contingi.

Et in omnibus finibus ejus. Non est contentus vastatione Bethlehem, sed adjacentia loca vastavit ; nec ullam misericordiam ætatis habuit a filio unius noctis usque ad filium duprum annorum, quin omnes occideret.

A bimatu. Ideo a bimatu, ut sicut præoccupaverat Herodes fines civitatis, ita et præoccuparet alium annum. Ideo etiam a bimatu : quia timebat, ne puer cui famulabantur sidera, paulo supra ætatem vel infra speciem sibi conformaret.

VERS. 17.—*Tunc adimpletum est.* Adimpletum dicitur : quia antequam fieret legentibus erat semiplenum, quia quod in littera sonabat, aliquid futurum occulte promittebat.

(CHRYSOST.) Dicit quod stella per annum apparuit, sicut in destructione Romanorum signa apparuerunt in caelo, quando vox angelorum audita est : Trans-eamus ab his sedibus.

VERS. 18. — *Vox in Rama.* Id est, in excelso longe lateque diffusa est.

Allegorice. Vel, vox Ecclesiae de nece membrorum gementis usque ad solium superni ascendit iudicis. *Vox in Rama.* Propter uxorem Levitae fornicatione peremptam, secundum numerum tribuum in duodecim partes divisam, omnis Israel tribum Benjamin praeter trecentos viros delevit : eorum qui superfuerunt ploratus et ululatus auditus est usque Rama, qui est locus juxta Gabaa duodecimo milliario a Bethlenem. *Audita.* Exaggerat, ut hyperbolice Rachel jam mortua, dolentis affectu filios jam flere dicatur. Unde per hoc de Chaldaeis historia textitur quod similis esset ab eis cladi priori populo Judaeorum futura vastatio. Sed verius revelante per evangelistam spiritu, prophetia de nece puerorum accipitur. Dicit ergo, quod tunc completam sit quod dictum est, quia etsi ad imminentem captivitatem sermo prophetiae respicit, tamen in eo sicut in umbra, futura veritas caedis infantum pronuntiatur.

Rachel. Quia sepulta est juxta Bethlehem, et ex terreno corporis hospicio matris nomen accepit. Vel quia multi de Benjamin et Joseph occisi sunt. De Rachel natus est Benjamin, ad cujus sortem non pertinet Bethlehem, sed ad tribum tantum Juda. Sed quia contigua tribus sunt Juda et Benjamin in finibus Bethlehem, multi quoque de tribu Benjamin occisi sunt.

Nota quod melius per Rachel (quam si per Bethlehem plorasse diceretur) figura sacramenti inuitur, quia per eam in omnibus schema Ecclesiae commendatur, quae plorat non tam morte translato, quam supplicio peremptos. *Rachel.* Id est Ecclesia, suos teneros agnos plorat peremptos : neque vult consolari in praesenti, quia non sunt : sed omnem spem et consolationem ad aeternam transmittit vitam.

Plorat Ecclesia, et non vult consolari hic : quia filii sui non sunt de hoc mundo. Vel plorat : quia dum parit, justitiam habet unde dicitur : *Vos plorabitis*, etc., sed additur consolatio : *Tristitia vestra revertetur in gaudium* (Joan. xvi).

VERS. 19. — *Defuncto autem Herode, ecce*, etc. Quia sopita Judaeorum perfidia, et Helia et Enoch praedicantibus, Judaea verbum Dei recipiet.

Defuncto rege illico complices ejus pereunt, sic cessante persecutione Ecclesiae ad caelestia invitatur.

VERS. 20. — *In terram.* Non determinat in quam partem, ut dubitante Joseph angelus revertatur : et frequenti ejus allocutione Joseph certior reddatur. Quia non distinxit in quam partem, ideo Josephus intellexit Judaeam quae dignior pars regni erat. *De-*

functi. Tradunt quidam quia fecit Herodes super funus suum nobiliores Judaeorum occidere, ut sic cogeret Judaeos mortem suam flere.

VERS. 21. — *Qui consurgens.* Allegorice. Joseph gerit figuram apostolorum, quorum officio Christus circumfertur. Apostoli primum venerunt in terram Israel : quia primum praedicaverunt Judaeis. Sed pro Herode, id est, manente haereditaria infidelitate, metuunt et recedunt admoniti gratiam gentibus praedicare, et ad eas Christum transferre.

Nominata terra Israel visum est Joseph non alibi talem puerum debere habitare, nisi in Jerusalem ubi erat templum et celebratio prophetarum. Tamen angelus intelligi voluit Galilaeam, quam et Judaei incolebant, quod ostendit sic fuisse praedestinatum, quia Nazareus vocabitur.

VERS. 22. — *Timuit illo ire.* Si timuit Judaeam pro Archelao haerede paterna crudelitatis, cur non et Galilaeam, ubi Herodes alius frater ejus regnabat ? Quia Archelaus post patrem monarchiam totius regni obtinuit : sed insolescens a Tiberio Caesare dejectus est Lugdunum in exilium, et tunc divisum est regnum in quatuor tetrarchias, quarum unam, id est Galilaeam, Herodes frater ejus obtinuit.

Quaeritur : quare non timuit Joseph ire in Galilaeam sicut in Judaeam, cum et ibi regnaret Archelaus ? Sed melius potuit in Nazareth (quae remota erat) latere quam in Jerusalem, ubi erat caput regni et assiduus Archelaus.

Accessit in partes. Quod Christus illic non transfertur ubi regnabat Archelaus, significat, quia illis absconditur Christus, in quibus regnabit Antichristus.

VERS. 23. — *Nazareth.* Nazareth, *germen novellum* vel *flos campi* interpretatur, de cujus radice germen sanctus sanctorum ad significandum aeternitatis suae substantiam ascendisse legitur. Sicut ergo eligit tempus quo nasceretur et locum, ita et civitatem in qua coalesceret : cujus nomen indicio est, quod ipsa sanctitas, in sanctitate nutritus, sanctus sanctorum recte dicitur : unde et discipuli ejus prius Nazaraei dicti sunt, sed postea a Christo Christiani vocati sunt.

Nazareth Galilaeae quo transfertur, partem ejusdem gentis quae fidem susceptura erat, significat. unde *flos* interpretatur : quia Ecclesia quo ardentius a terrenis ad caelestia transmigrat, eo magis virtutum flore et germine abundat.

Per prophetas. Prophetas pluraliter dicit, quia non habemus fixum de Scriptura exemplum : ostendit sensum non verba se sumpsisse. Vel eisdem verbis in Isaia juxta Hebraicam veritatem : *Nazareus de radice ejus ascendet* (Isa. xi).

CAPUT III.

VERS. 1.—*In diebus autem.* Praeterit multa, et transit ad praedicationem Joannis. *In diebus.* Non solum pueritiae annos, sed omnes usque ad praedicationem Joannis comprehendit, id est, cum fere esset triginta annorum. Lucas significantius tempora exprimit : Anno quintodecimo imperii Tiberii Caesaris. *Praedicans.* Manifestavit se qui prius siluerat, baptizando, viam

præparans Domino. *In deserto Judææ.* Quia Judæi a Deo deserti erant, quibus necessaria est pœnitentia, ut redeant.

VERS. 2. — *Pœnitentiam.* Hoc præco nuntiat, quod post per seipsam Veritas; pœnitentia præcedit, sequitur promissio regni: qui vere pœnitet, in se præteritos errores, deinde erigit animum ad cœleste regnum. Si gratis in baptismo sit remissio, cur prædicatur pœnitentia? Sed triplex est modus pœnitentiæ. Primus, errores et omnia mala ante baptismum abrenunciare et condemnare: quod necesse est ad Christum venturis. Secundus, post baptismum lapsos per pœnitentiam revocari. Tertius, quo sancti quotidie a talibus purgantur peccatis sine quibus vita non agitur.

Pœnitere est ante acta deslere, et deslenda non committere. Pœnitentibus regnum cœlorum adesse dicitur. Non terrena, ut in veteri lege: et hoc per obedienciam Christi. Et hoc regnum cœlorum primus Joannes prædicavit: *Pœnitentiam agite.* Prima virtus est, per pœnitentiam perimere veterem hominem, et vitia odisse: quod qui non facit, non modo virtutes non comprehendit, sed nec etiam supplicia fugit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur, qui est initium sapientiæ. Pœnitentia a puniendo, qua quisque punit quod illicite commisit.

Pœnitentiam agere est dignos fructus pœnitentiæ facere. *Regnum cœlorum.* Id est Christus, per quem sancti regnant in cœlestibus. Vel Evangelium, quo invitat ad regnum.

Appropinquavit enim, etc. Nisi appropinquaret, nemo redire posset: quia infirmi et cæci via (quæ est Christus) carebant: quam parans Joannes pœnitenti antepunit.

VERS. 3. — *Vox clamantis.* Joannes vox, Christus verbum, qui clamat in Joanne: Nullum verbum sine voce auditur, nec vox sine intelligentia verbi valet. Vox viam verbo præparat, ut recipiatur. Unde: *Paravi lucernam Christo meo (Psal. cxxx).*

In deserto. Forma pœnitentibus: locus conversationis, non frequentia hominum, sed desertum. Vestitus non mollis ad fluxum, sed asper: victus tenuis et inasuitatus.

Typice, desertum significat sanctorum vitam a mundi illecebris segregatam.

Viam Domini. Via Domini ad cor dirigitur, cum sermo ejus diligenter auditur.

VERS. 4. — *Ipsæ autem Joannes.* Qui pœnitentiam prædicat, habitum pœnitentiæ præterendit. In eo vilitas vestis et cibi laudatur, quorum usus in divite arguitur.

Ipsæ autem Joannes in semetipso erudit pœnitentes, et formam vitæ exhibet in deserto habitans, de locustis vivens, pilos cameli vestiens.

Servus Dei non debet habere vestimentum ad decorem vel ad delectationem, sed tantum ad tegendam nuditatem. Inde Joannes pilis vestiebatur.

VERS. 5. — *Tunc exibat ad eum,* etc. Quia nisi quis a malis exeat, non abluitur. Unde apte sequitur: *Baptizabantur ab eo in Jordane: qui descensio inter-*

pretatur, quia de superbia veteris hominis ad humilitatem confessionis et emendationis descendebant. Jam tunc enim baptizandis exemplum dabatur confitendi peccata et promittendi meliora.

VERS. 6. — *In Jordane.* Quia in eo figura baptismi præcessit, et ex nomine descensum de superbia exigit, quod congruit baptizatis. *Confitentis.* Confessio peccatorum, conscientia est testimonium timentis Deum. Qui enim timet judicium Dei, peccata non erubescit confiteri. Perfectius timor solvit omnem pudorem. Confessio peccati pudorem habet, et ipsa erubescencia est gravis pœna. Ideoque jubemur confiteri peccata, ut erubescenciam patiamur pro pœna. Nam hoc ipsum pars est divini judicii.

VERS. 7. — *Multos Pharisæorum,* etc. Hi sunt ex hæreticis Judæorum, et Pharisæi observationum et traditionum præferunt justitiam. Unde et Pharisæi, id est, divisi a populo per privatam justitiam dicuntur. Sadducæi, id est justi: vindicant enim sibi quod non sunt: hi negant resurrectionem, dicentes animam interire cum corpore: quinque libros Moysi recipiunt, prophetas respuunt. Hos venientes ad baptismum Joannes increpat: quia maxime indigebant correctione et pœnitentia.

Progenies viperarum, etc., id est, venenati venenatorum filii: quia bonis invident eosque persequuntur, proximos lædunt ut patres eorum.

Vipera patrem suum occidit, sic Judæi prophetas qui erant patres eorum.

VERS. 8. — *Facite ergo fructus dignos.* (BEDA.) Quasi diceret: Quare prius venena non deponitis, ut sic ad baptismum, etc., usque ad gratia est quæ sentit, sentiens quærit sanctitatem.

VERS. 9. — *Dico enim.* A carne retrahit, ut cogitent opera prædestinationis Dei. Prima sunt rudimenta fidei, credere Deum posse quidquid voluerit, ut omnia qui de nihilo creavit, possit de lapidibus vel de pulvere filios Abrahæ formare. *De lapidibus.* Demonstrative ad illos lapides quos Josue de Jordane transferre fecit, ad quos quasi digitum extendens ait.

Josue duodecim lapides de medio Jordanis in terram transportari fecit, et alios ex terra in eodem alveo restitui: per quos excecatio Judæorum et gentium ad lucem transformatio præsignatur.

Vel gentiles lapides vocat: et est sensus: Ne gloriemini de semine carnis: quia hi tantum sunt filii Dei, qui per gratiam sunt illuminati et interius suscitati. Suscitare signanter dicit, quia Christus Saram, id est Ecclesiam, accepit, et suscitavit per gratiam filios Abrahæ defuncto sine liberis, ne tantus patriarcha privaretur promissis. In cujus rei præsigium olim Deus de Sara genuit filium.

VERS. 10. — *Jam enim securis.* Ne autem viderentur immunes, si se a talibus sacramentis separarent, comminatur. *Securis.* Christus, qui ex manubrio constat et ferro, id est, humanitate qua tenetur, et divinitate quia incidit. *Posita est:* quia etsi per patientiam exspectat, videt tamen quid est factururus.

Ad radicem. Id est, finem Judaici populi, ut auferat A de terra viventium eos qui in Christo non credunt. Vel, securis, sententia iudicii, vel prædicatio Evangelii. *Ad radicem.* Nota non ad ramos, sed ad radicem. Cum enim filii malorum tolluntur, quid aliud quam rami infructuosæ arboris abscinduntur? Cum tota progenies simul cum parente tollitur, arbor radicitus abscinditur, ne quid remaneat unde iterum aliquid germinis oriatur. Radices sunt cogitationes, quibus plantati, vel sursum cælo sustolluntur, vel ad ima inferni mittuntur. Arbor humanum genus: hujus rami, alii sunt aridi, id est, pagani incendio apti. Alii virides, sed sine fructu: ut hypocritæ, qui speciem sanctitatis præterdunt, sed intus vacui: alii fructuosi, sed venenosi, id est, hæretici: qui prædicando fructum pariunt, sed mortalem. Alii, id est, B catholici, qui bonum fructum ferunt. *Omnis ergo arbor, ut gentiles, hypocritæ, qui nullum, et hæretici, qui malum.*

VERS. 11. — *Ego quidem.* Ne videatur sua auctoritate minari, incipit aperire quantæ sit dignitatis: cujus præsentia comminatur, vel cujus beneficii persuadet: *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Tantum corpora lavo, quia peccata solvere nequeo, ut sicut nascendo, prædicando, præcurro sic baptizando: ut pœnitentes, quos ego hoc signaculo ab impœnitentibus discerno, ad baptismum Christi dirigam. *Post me venturus est.* Et si moneo dignos fructus pœnitentiæ facere, superbiam abjicere: non tamen possum a peccatis solvere. *Fortior me est.* Quia ego baptizo in pœnitentiam, ille in remissionem. Ego spiritum habeo, ille dat. Ego regnum cœlorum prædico, ille dat. C

Cujus non sum, etc. Alii scribunt: Cujus non sum dignus corrigiam calceamenti solvere. Potuit autem Joannes utrumque dicere, vel contextim vel diverso tempore: ut alius evangelista hoc, alius illud assumere. Omnes tamen verum narraverunt. Intendit autem in hoc ostendere excellentiam Christi et suam humilitatem.

Vel secundum allegoriam. Calceamentum est incarnationis mysterium; corrigia, mysterii ligatura. Non ergo valet Joannes corrigiam solvere, quia incarnationis mysterium non sufficit investigare. Vel, Non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus, id est, nomen sponsi mihi non usurpo, nec sponsus credi vel dici, sed amicus sponsi volo. Mos enim erat ut si quis eam quæ sibi competeret accipere in uxorem nollet, ille ei calceamentum solveret qui ad hanc sponsus jure propinquitatis accederet. Joannes ergo, qui non sponsus, ait: Non sum dignus, etc. Ac si dicat. Ego redemptoris vestigia non valeo denudare: quia nomen sponsi non mihi usurpo.

Vel simpliciter se humiliat, vel Evangelii sacramenta non est dignus circumferre prædicando, quod non sibi deputatum, apostolis est commissum. Non sum dignus explicare naturam Divinitatis ad humanitatem. Vel, non sum dignus Evangelii prædicatio-

nem portare, vel nomen sponsi usurpare. Joannes ut purus homo spiritum dare non poterat, quo remittitur culpa. Christus vero dat, quia Deus: et baptizat in verbo, de quo dicitur: *Et vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis (Joan. xv);* et alibi: *Mundans eos lavacro aquæ in verbo vitæ sanctificatæ (Ephes. v).*

In Spiritu sancto. Vel spiritu sanctificationis, et igne, id est probatione tribulationis. Vel spiritu in præsentia abluit: post, si quæ macula surrepit, igne purgatorio ad purum exuret: quod de levioribus credendum est peccatis. Unde in Levitico, super altare semper ignis missus de cælo ardebat, id est, ignis divini amoris, qui omnes in Christo (id est, qui super altare offeruntur), quasi rebaptizat et exurit carnis eorum vitia.

VERS. 12. — *Cujus ventilabrum.* Ventilabrum in manu est examen iudicii quo discernuntur leves et vacui a fructu boni operis. *In manu,* quia Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio. *Permundabit,* id est, quotidie a variis tentationibus mundat. Vel, *Permundabit,* dum ob manifesta peccata perversus de Ecclesia ejicitur, vel post mortem damnatur. *Paleas autem.* Paleæ de origine unde et triticum oriuntur, id est de semine, zizania vero de diversa. Paleæ ergo sunt qui fidei sacramentis imbuuntur, sed solidi non sunt: zizania vero qui et opere et professione secernuntur ab electis. De his dicitur: *Qui non credit, jam iudicatus est, et ideo non fit hic mentio de illis. Inextinguibili.* Quia non exstinguetur neque exstinguetur cruciatus, sed eternaliter puniet. Dicitur autem ad differentiam illius de quo dicitur: *Ignem nos examinasti (Psal. lxxv), etc.*

VERS. 13. — *Tunc venit.* Quando Joannes prædicabat et baptizabat, scilicet quando Jesus triginta erat annorum, ostendens nullum debere sacerdotem vel prædicatorem fieri nisi utilis ætatis. Sicut Joseph tricenarius regnum Ægypti suscepit. David regnum ea ætate inchoavit: Ezechiel prophetiam promeruit. Venit Jesus his de causis ut baptismum Joannis comprobaret, et ut (quia homo erat) omnem impleteret justitiam et legis humilitatem: et ut aquas sanctificans, per columbam in lavacro, adventum Spiritus sancti ostenderet. Venit enim non necessitate D ablutionis, sed ut nemo quantumlibet sanctus baptismi gratiam superfluam judicaret. *A Galilæa in Jordanem.* Galilæa, transmigratio: Jordanis, descensus. Qui ergo vult baptizari transmigrat a vitis, et descendens humilietur.

VERS. 15. — *Sine modo.* Sine modo me a te baptizari, ut postea quod a me quæris in spiritu baptizaris. Sicut enim decet dare exemplum implendæ omnis justitiæ, ut discant omnes neminem sine unda baptismi esse perfectum.

Tunc dimisit. Cum tali ordine cognovisset implendam justitiam. Dimisit, quia vere est humilitas, quam non deserit comes obedientia.

Spiritus in momento eum docuit, quod prius nesci-

vit . et ideo quod prius timuit humiliter, devotus A
implevit.

VERS. 16. — *Baptizatus autem.* Christus aquas
baptismi sanctificavit : quia cujus est creare, ejus-
dem est et sanctificare.

Sicut homo constat duobus, id est, corpore et
anima, ita duobus renascitur : aqua quæ purgat sor-
des et consepelit Christo : et igne spiritus quo con-
flagranti ad cælum rapimur. Sic Ecclesia post bap-
tismum culmen virtutum quibusdam incrementis
appetit, ut Christus baptizatus de aqua ascendit. Sic
post baptismum ascendunt, qui ad virtutes proffi-
ciunt : et qui prius carnales et filii Adæ, fiunt spiri-
tuales et filii Dei.

Aperti sunt, etc. Et hoc ad impletionem justitiæ.
Non enim tunc primum sibi patuere cœlestia vel B
Spiritus sanctus est datus : sed nobis per acceptum
baptismum aditum cœli patere, et Spiritum san-
ctum dari monstravit. Quod enim cœli aperti,
quod Spiritus sanctus venit, quod vox Patris inso-
luit, etc., hæc mystica insunt nobis.

Patet renatis aditus in cælum per Christum, qui
per Adam clausus fuit.

Sicut columbam. Verum corpus formatum ad ho-
ram habuit in specie columbæ : quia aliter spiritus
ab hominibus videri non posset sicut columba, non
quia vera columba esset, sed quia spiritus in cor-
porali specie, non tamen ipse corpus. Ita de hac fi-
gura sentitur sicut de aliis in quibus Deus apparuit :
quæ expleto officio resolvebantur. Bene spiritus in co-
lumba quæ simplex et mansueta descendit, ut et suæ C
naturæ simplicitatem, et eum in quem descendebat,
mitem misericordiæ præconem datoremque indica-
ret. Similiter omnes baptismo renati septem virtuti-
bus in columba significatis debent repleti. Columba
a natalitia fellis est aliena, in quo prohibemur ab ira.
Nullum ore vel unguibus lædit, in quo notatur inno-
centia. Nec minimas aviculas invadit, in quibus aliæ
aves se et pullos suos nutriunt : in quo prohibemur
a rapina. Puro pascitur grano : in quo notatur absti-
nencia, alienos tanquam pullos suos fovet, ecce cha-
ritas. Gemitum dat pro cantu, ecce compunctio. Su-
per aquas sedet ut accipitrem prævisa in aquis
umbra declinet : ecce sollicitudo. In columba super
Dominum spiritus apparuit : quia venit nos per man-
suetudinem colligere. Super discipulos in igne quos D
ad consumendam rubiginem peccati contra seipsos
veniebat accendere. Adam peccando cælum amisit,
Christus a Spiritu sancto per columbam glorificatus
apparuit : flammam vibrantem quæ viam prohibuit
aqua baptismi exstinxit : quia aqua est contraria
igni.

Complacui. Id est, bene placitum meum constitui,
ut tu in quo nihil nisi bonum placeas, et per te alii
non in se, sed in te, id est, tibi fide et claritate uniti
placeant.

CAPUT IV.

VERS. 1. — *Tunc Jesus.* Post baptismum, quia
nulla est mora a tentatione : Ut mox doceat bap-
tizatos de mundo exire, in quiete Deo vacare : sic filii
Israel post transitum maris per desertum ascendunt,
et manna comedunt donec veniant ad terram pro-
missionis. *Tunc Jesus ductus est*, etc. (RAB.) Hic est
ordo rectæ conversationis, ut post acceptam Spiritus
sancti gratiam contra diabolum arctius accingamur :
ea via Samaritanus descendit, quia carne indutus eas-
dem tentationes sustinuit.

Spiritui Sancto, qui quos replet ad pugnam mittit
fortes. Sine hoc spiritu qui ad pugnam vadit, cito
cadit. *Ut tentaretur a diabolo.* Non tentatur a dia-
bolo, nisi quia ad desertum exierit, id est, bono stu-
dere cœperit.

VERS. 2. — *Et cum jejunasset.* (BEDA.) Jejunat ut
tentetur, tentatur quia jejunat, et exemplum jeju-
nandi nobis dat, etc., *usque ad* et sic quandiu hic su-
mus, semper peccata ploremus : quia hoc numero
præsens vita ostenditur.

(LEO.) Dum per varias actiones vitæ hujus sollici-
tudo distenditur, necesse est de mundano pul-
vere, etc., *usque ad* ut in cujus sumus resurrectione
conresuscitati, in ipsius inveniamur passione com-
mortui.

Postea esuriit. Hoc est vere humanitatis : et per
hoc est occasio tentandi. Latet potestas, patet
infirmetas.

VERS. 3. — *Et accedens.* Quia esuries est signum
infirmetatis. Et sic nobis in abstinentia non deest
tentatio. Per exteriorem infirmitatem Christum ten-
tat in quo nullam legem peccati inveniebat. *Si Filius*
Dei es. Aliud horum explorantis est, aliud tentantis,
dum Deum confiteri videtur, et hujusmodi illudere
conatur. Sic enim tentat ut exploret quod veretur.
Sic explorat, ut tentando decipiat. *Si Filius Dei es.*
Noverat Filium Dei venisse in mundum, seu per pro-
phetas seu per angelos nuntiantes, seu per Joannem
demonstrantem : sed quia humilia in eo videbat,
quod de Deitate suspicatus est, ex superbia ei in du-
bium venit. Unde et callide exquirat : Nec indignum
fuit Christum tentari qui venerat occidi, ut tentatio-
nes superando nobis potestatem daret superandi
tentationes, sicut sua morte abstulit nostram mor-
talitatem.

(RAB.) Christus non nisi post baptismum se tentari
permisit, insinuans ad se euntes graviore passu-
ros, etc., *usque ad* Christus vero sola suggestione
tentatus fuit : quia delectatio peccati mentem ejus
non momordit.

VERS. 4. — *Scriptum est.* Non utitur potestate, sed
Scripturarum auctoritate, docens nos magis doctrina
quam miraculis pugnare. *Non in solo pane vivit homo.*
Quasi : Persuasio tua tentatio est : quia agis de cibo
corporis, et non de cibo mentis. Inferior pars homi-
nis pane sustentatur, alia verbo Dei reficitur : quia
vero agis de inferiori, patet quod tentator sis. *Sed*
in omni verbo, etc. Omne verbum charitas, in qua
complentur omnia quæ procedunt de ore Dei, quia
cujuscunque ministerio dicantur, non ejus sunt, sed
Dei : sed si adversum quid inseritur, hoc non est

Dei. De uno verbo, id est, sapientia Dei procedit A quidquid loquuntur sancti qui sunt os ejus.

VERS. 5. — *Tunc assumpsit.* Prima et ultima tentatio indeserto, media quoque historialiter, ultima fuit postquam regressus est Jerusalem. Quia Mathæus non secundam ordinem historiarum, sed secundum tentationem Adæ prosequitur : Lucas vero ut res gesta est.

Quia ex responsione Christi victus et incertus remansit : post primam ad secundam accessit tentationem.

Quod permisit se assumi, non infirmitas fuit, sed patientia : in diabolo vero non virtus, sed superbia.

Nota hæc omnia corporeis sensibus esse completa. Nec mirum si se permisit circumferri : si sic accipitur assumptio, qui permisit se crucifigi.

Supra pinnaculum. (RAB.) In Palæstina desuper plana erant tecta, et ibi erat sedes doctorum, unde, etc., usque ad ostendit ut cuicumque bona et alta imperanti obediamus, sed præcipitare volentem contraeamus.

Si filius. (BEDA.) In omnibus tentationibus hoc agit, ut intelligat, etc., usque ad in specie hominis diabolum apparuisse verisimile est.

Mite. Hæc vox convenit illi, qui omnes præcipitare satagit : in quo infirmus ostenditur, quod nulli nocere possit, nisi prius ille se deorsum miserit. Suggerebat enim, ut aliquo signo exploraret quantum apud Deum posset. Sed nemo debet tentare Deum, quando habet ex humana ratione quid faciat. Unde quamvis omnia posset, ait tamen suis : *Si persecuti vos fuerint in civitate ista, fugite in aliam.* Et ipse idem fugit et abiit et latuit. Nunc autem poterat aliter de templo descendere, quam per jactantiam se præcipitare. Postquam deficit humana ratio, commendet se homo Deo, non tentando, sed devote confitendo.

Quia angelis suis mandavit de te. (BEDA.) Quod bene dicitur de corpore, diabolus male interpretatur de capite, etc., usque ad sed de auxilio angelorum quasi ad infirmum loquitur, de sua concolatione tacet.

VERS. 8. — *Iterum assumpsit.* Hæc tentatio ordine præcessit, sed narratur præpostero, secundum quod factum est Adæ.

Ostendit, etc. Non quod visum ejus qui omnia videt amplaverit, sed vanitatem mundanæ pompæ quam amabat, quasi speciosam, etc., usque ad Non quod eam concupiscentiæ oculo intueretur sicut nos, sed sic hæc ostensio fuit in mente, sicut medici vident morbos sine læsione.

VERS. 9. — *Hæc omnia tibi dabo.* Hæc de arrogantia dicit : non quod totus mundus suus sit.

A principio quod Dei erat ut sibi usurparet diabolus laboravit : unde ut in eis coleretur, idola invenit. In his tribus notantur gula, avaritia, superbia.

(RAB.) Lucas avaritiam mediam ponit, ultimam su-

perbiam, etc., usque ad in his tribus omnia generationum comprehenduntur.

VERS. 10. — *Scriptum est.* David Goliam tribus lapidibus de torrente prostravit, et Christus diabolus tribus testimoniis de lege. *Dominum Deum tuum.* Hoc vel ad diabolus dicitur : non quia ex devotione sit impleturus sed ut, econtra, quam ipse moliebatur scriptum ostendatur quod non ipse, sed Deus sit adorandus : vel, non diabolo, sed sibi secundum humanitatem et cuilibet homini hoc præceptum esse insinuat. Similiter, et illud : *Non tentabis Dominum Deum tuum,* scilicet Filium et Patrem et Spiritum sanctum, qui est unus Deus. Deus adoratur, et specialiter ei propter se servitur.

Hic ostenditur, quod homo Christus, ut Deus et B Dominus sit adorandus ex debito.

Servies. Græce λατρεύεις : λατρεία enim servitus dicitur. Servitus communis Deo et homini et cuicumque, Græce δουλεία dicitur. Illa vero quæ soli Deo debetur, latria dicitur : unde idololatria, quæ quod soli Deo debet, idolis dat.

Nota diabolus in his vinci in quibus Adam vicit. Quem de gula tentavit, dum de ligno vetito gustare rogavit. De vana gloria, cum dixit (*Gen. iii*) : *Eritis sicut dii.* De avaritia, cum ait : *Scientes bonum et malum.*

VERS. 11. — *Accesserunt.* Non quasi tunc primum adeuntes, sed agonem Domini procul aspicientes, ne videatur eorum præsidio eguisse vel vicisse. Sed ut ille victus abiit, parati ad obsequium venerunt. Sicut in hoc agone militia nostra præstruitur, ita in obsequium angelorum gloriosa remuneratio docetur.

VERS. 12. — *Cum autem audisset.* (RAB.) Hic Mathæus, sicut Marcus et Lucas, prætermittit primum adventum Domini in Galilæam, postquam, etc., usque ad, *Hoc fecit initium signorum Jesus.* Et iterum : *Non dum Joannes missus erat in carcerem.*

Joannes, etc. Quod erat propter Evangelium. Jesus hoc idem perfectius prædicans ad tempus cedit et fugit, ut sit exemplum suis. *In Galilæam.* Dux sunt Galilææ : una dicitur Judæorum, altera gentium propter inhabitationem gentium, quam partem dedit Salomon regi Tyri qui gentes ibi posuit.

D VERS. 13. — *Nazareth.* (RAB.) Unde Christus Nazareus dicitur, vicus est in Galilæa juxta montem Thabor, etc., usque ad quia in medio gentium ad dilatandum verbum Dei fortiter consistit, ut creditibus refugium periclitantibus ostendat fidei portum.

VERS. 14. — *Terra Zabulon.* (LB.) Quod primo positum est prætermittit evangelista ; scilicet : *Primo tempore alleviata est terra Zabulon et terra Nephtalim* (*Isa. ix*) : sicut et quod in medio est, etc., usque ad sed pro figura eorum qui vocandi sunt de gentibus, ea quæ gentium est hic memoratur.

VERS. 16. — *Populus.* (AVG.) Populus iste qui prior ductus est in captivitate, et in tenebris vitiorum erat, prior lucem prædicationis Christi vidit. Deinde

in omnes Evangelium disseminatum est. Unde sequitur : *Habitantibus in regione.*

Umbrae mortis. Mors est in inferno. Umbra hujus mortis sunt peccata, quæ nunquam sine morte. Qui ergo vult fugere mortem, vitet umbram.

VERS. 17. — *Exinde.* Postquam baptizatus est. Baptismus idoneus facit ad prædicandum. *Exinde*, id est, tradito Joanne : quia lege desinente sequitur Evangelium, ut auroram sol. Humilis magister qui doctrinam discipuli non impedit, sed exspectat donec consummet cursum suum. In quo docet, ne quis ab inferiore persona sermonem contemnat. Unde Apostolus. *Si cui revelatum fuerit, prior taceat.*

Pœnitentiam agite. Eadem quæ præco prædicat : ut ostendatur non alius quam qui in voce clamaverat. Christus enim verbum quod clamat in Jordane organo et in omnibus qui ab initio aliquid divinitus dixerunt : et tamen iste solus vox, quia per eum præsens verbum ostenditur quod alii longe nuntiaverunt. Inter enim vocem et verbum nihil est medium, sed ut vox sonuit, mox verbum percipitur : sicut Joannes clausus destitit : Christus virtutibus claruit. Unde Joannes est figura prophetarum et legis, qui vere sunt vox clamantis sapientiæ Dei, quorum Joannes est finis, quibus cessantibus solum verbum, quod in eis sonuerat, per se ostenditur.

(RAB.) Hæc prædicatio Christi in Capharnaum eoruscantibus miraculis incepta, dicitur, etc., usque ad Baptista incarcerato prædicare incepit.

VERS. 18. — *Qui vocatur Petrus.* Vel quando primum Andræas adduxit eum, hoc nomen inditum est ei, dum dicitur : *Tu vocaberis Cephas* (Joan. 1), quod interpretatur *Petrus* : quanquam hic videtur de futuro promittere. Vel quando confessus est : *Tu es Christus Filius Dei vivi*, dictum est ei : *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi).

(BEDA.) Petrus, *agnoscens* : Andræas, *virilis* : quod doctoribus convenit : quia hi soli, etc., usque ad quia vero primus homo inobediens exivit, secundus obediens ingressus est. (RAB.) Matthæus dicit post habitationem Capharnaum discipulos vocasse. Joannes dicit, etc., usque ad ante autem quam veniret Jesus in Cana Galilææ, Andræas Petrum adduxit, sed nondum discipuli.

Mittentes rete. Quia quos sæpe terrenis lucris inhiare considerat, cœlestibus desideriis advocat, et per eos retibus Evangelii, alios de profundo iniquitatis eripit, unde subdit : *Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum* (Joan. 1).

VERS. 19. — *Piscatores.* Piscaturus per piscatoria vadit loca.

Mystice. Cum incarnatus carnem suscepit, divinitus vidit in mari mundi spirituales piscatores : et aliis quid essent ostendit, quos ab æterno prævidit.

VERS. 20. — *Continuo.* Perfecta obedientia est sub imperfecta relinquere. Relictis retibus : quia et

si postea resumunt, non cupiditate et proprietatis amore. In his datur forma volentibus sequi. Mutatur intentio non piscatio, mutantur retia in doctrinam, cupiditas in amorem animarum : sit mare sæculum, navis Ecclesia, pisces boni et mali homines.

VERS. 21. — *Vidit alios duos.* Ecce in his quatuor numerus evangelistarum præfiguratur, qui animas a mundo extrahunt de quatuor partibus mundi.

Bini et bini vocantur, quia charitas non nisi inter duos est. Vocatio dicitur : Vel secundum electionem gratiæ. Unde dicitur : *Quos vocavit* (Rom. viii), etc. Vel secundum illud : *Multi sunt vocati* (Matth. x).

(AUG.) Queritur quomodo Matthæus et Marcus dicant binos vocasse Jesum : primo Petrum et Andræam, etc., usque ad ideo autem piscatores illiteratos misit prædicare, ut fides in virtute Dei, non eloquentia hominum putetur.

Zebedæi et Joannem. Zebedæus fugitivus, id est, diabolus. Jacobus, supplantator qui adjuvatur a Joanne, id est, a gratia Dei. *Et vocavit eos. Illi autem*, etc. Vocavit et alios, sed sufficit nominare istos.

VERS. 23. — *Et circumibat Jesus totam Galilæam.* Coadjutoribus vocatis prædicationi insistit, docens impigrum esse debere doctorem. *Docens in synagogis.* Docens de moribus, vitæ activæ subditis. Prædicans de futuris vitæ contemplativæ perfectis. Docens naturales justitias, castitatem scilicet et humilitatem et similia quæ homo naturaliter habet. Prædicans Evangelium regni. Ad Evangelium pertinet mysterium justitiæ, bonum initium, beatitudinis promissio, peccatorum remissio, adoptio, resurrectio, cœlestis hæreditas, angelorum societas.

In synagogis. Nec otiosus doctor in vacuum discurret, sed ubi sunt plures prædicet.

Evangelium. Quia justitia est molestia viventium in carne, labor justitiæ non suscipitur, nisi merces operis exspectetur. Ideo Christus evangelizat beatitudinem, ut excitet ad boni operis patientiam.

Et sanans. Curare languorem et infirmitatem non fuit magnum, cum postea morituri. Sed ideo factum, ut sic erigerentur ad regnum. Moraliter instruens prædicatores etiam terrena subsidia subditis ministrare, et sic ad regnum trahere.

VERS. 24. — *Et abiit opinio.* (BEDA.) Opera salutis sine fama boni odoris non satis relucet auditoribus, nec fama sine opere proficit : sine quibus, etc., usque ad curat corpora, ut paratius audiant invisibilia. Aliter parum erat mox morituris curam impendere.

VERS. 25. — *Secutæ sunt.* (AUG.) Quadripartitæ turbæ, scilicet. Alii, etc., usque ad alii, per invdiam volentes eum accusare et in aliquo capere.

CAPUT V.

VERS. 1. — *Videns autem Jesus.* (AUG.) Huic rei consentit Lucas dicens : *Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare* (Luc. vi), etc. Sed Lucas dicit, etc., usque ad non enim omnes omnia pos-

sunt : quod verius putatur quamvis idem utriusque simul possit videri factus.

Ascendit. Docens suos ascendere nec in turba remanere : altiore[m] docturus justitiam, quam illam quæ est Scribarum et Phariseorum. Ascendit ipse mons in montem, ut altiora virtutum culmina doceret, et Ecclesiam supra quam sedet prædicans præceptum Domini sublimius erigendam ostenderet quam eadem doctrina usque ad finem sæculi plenius erudiret. Apostolos præminentius abducit, ut a monte prius suscipiant montes pacem populo. *Sedisset.* Sessio humanitatis per quam cognoscitur. Unde : *Et mundus eum non cognovit*, ante incarnationem. *Accesserunt.* Ut vicinius audiant, qui ad implendum animo properant.

VERS. 2. — *Et aperiens.* Aperitio oris profunditatem significat sacramenti. Quasi abyssum, quasi thesaurum aperuit, quasi fluvium paradisi. In hoc monte Novum Testamentum in cordibus filiorum scribit, incipiens a beatitudine qui in monte Sinai Vetus Testamentum in lapidibus servis dedit incipiens a terrore.

(*Aug.*) Sermonem quem locutus est Dominus noster in monte, sicut in Evangelio, etc., usque ad, *Omnia qui audit verba mea hæc et faciat, assimilabo eum viro sapienti (Matth. vii).*

VERS. 3. — *Beati.* (*Greg. Nyss.*) Beatitudo, ut mea fert opinio, comprehensio est omnium earum rerum quæ, etc., usque ad miseria enim est in acerbis et tristibus nostraque voluntate non occidentibus casibus et calamitatibus ærumna.

Beati pauperes. Sententiarum numerus diligenter est attendendus. Incipit enim beatitudo ab humilitate.

(*Hier.*) *Beati pauperes spiritu.* Quia non necessitas sed fides, et devotio paupertatis beatos facit, etc., usque ad sicut initium sapientiæ timor Domini, sic paupertas est principium beatitudinis.

(*Chrysost.*) Pauperes spiritu sunt humiles et contriti corde. Spiritum autem hic animam et voluntatem dixit. Quoniam autem multi sunt humiles non spontanei, sed astricti necessitate, primos vocat beatos.

VERS. 4. — *Beati mites.* Mites sunt qui malis moribus dominantur : perfecta virtus est morum possessio.

(*Theophr.*) Mites sunt, non qui prorsus non irascuntur, etc., usque ad sic doctrina viri per patientiam dignoscitur.

Possidebunt terram. (*Aug.*) Illam terram ego credo de qua in Psalmo dicitur : *Spes mea es tu, portio mea in terra viventium (Psal. cxxi).*

VERS. 5. — *Beati qui lugent.* Pro suis vel aliorum peccatis, qui est ab irriguo inferiori, sed qui fit ab irriguo superiori est ex desiderio cælestis patriæ. Ille lavat præsentem sordes, hic accendit acrius æternorum amatores. Qui autem peccata deposuit, mores mansuetudine corripit, flevit etiam, jam potest esurire et sitire justitiam, quod prius non poterat. Hæc

virtus sine spiritu fortitudinis non impletur : quia per eum esuriendo ad satietatem quandoque veniemus. *Beati qui lugent.* Restat post prædicta ruinarum colluvionem luctu purgare. Luctus pro peccatis vel pro desiderio cælesti consolationem meretur et non alius.

Hi scientiæ spiritu illustrantur, ut sciant quibus malis involvantur.

(*Hilar.*) Lugentibus non orbitates, aut contumelias, aut damna mœrentibus, sed peccata vetera flentibus, et criminum quibus obsordescimus conscientia ærumnosa, hæc sedula in cælo consolatio præparatur.

VERS. 6. — *Beati qui esuriunt.* Amatores verbi boni, quibus non satis est quod justus sunt, sed semper sitiunt opus justitiæ.

Justitia est sua cuique tribuere, sibi, et proximis, et Deo. Hæc justitia non plene implebitur, donec Deus sit omnia in omnibus : ideo hic possumus esurire, non saturari. Justitiæ lumen est misericordia, misericordiæ virtus justitia ; hæc misericordia eget spiritu consilii, sine quo nemo circumspice miseretur. Initium est sui misereri, finis est pro alio mori. Ordo enim est miserendi ut unusquisque incipiat a se. Finem Christus insinuat, pro peccatoribus mortuus ex misericordia.

VERS. 7. — *Beati misericordes.* Misericordia nascitur de præcedentibus, quia si præcesserit vera humilitas et animus mansuescat, et suos et aliorum casus fleat, et justitiam esuriat, post nascitur vera misericordia. Tunc enim miserias alienas faciet suas et pro viribus juvabit : et si juvandi facultas deest, compassio non deerit : *Estote misericordes sicut et Pater vester misericors est (Luc. vi)*, id est, ad hoc misereamini ad quod et Deus, ut bonitas redundet in omnibus : misericordia sine justitia remissio et tepiditas ; justitia sine misericordia severitas et austeritas dicitur.

VERS. 9. — *Beati pacifici.* (*Rab.*) Pacifici sunt qui omnes motus animi componunt et rationi subjiciunt, quia his nihil repugnat qui similes patri, etc., usque ad cum autem Deus erit omnia in omnibus, tunc beatitudo adoptionis dabitur.

VERS. 10. — *Beati qui persecutionem.* In prædictis septem est perfectionis ostensio et probatio. Qui prædicta habent, pati possunt persecutionem : et recte tenet prædicta quæ accepit qui pro eis paratus est mori.

VERS. 11. — *Beati estis cum maledixerint.* Hucusque generaliter sententias posuit quasi ad absentes, cum et ad præsentem pertinerent, nunc ad eos verba convertit (quamvis et hoc aliis conveniat), prædicens quanta pro nomine ejus essent passuri : quia dignitatem gradus eorum eis intimare volebat dicens : *Vos estis sal terræ, vos estis lux mundi* ; ut ex tristibus humilitatem, ex lætis acciperent consolationem.

Maledixerint. Antiqua translatio habet : *Cum oderint vos homines, et dixerint omne malum, et expulerint.* Idem tamen sensus in nostra, cum maledicta ex odio cordis fiant. Qui gloriam cæli optat, non

timet opprobrium in terra; quantum quisque de laude hominum lætatur, tantum de opprobrio tristatur. Quem laus extollit, vituperatio deprimit: ubi quis quærit laudari tantum apud Deum, non timet confundi in conspectu hominum. *Mentientes*. Hoc addit ne gloriatur de quo vere mala dicuntur. Etiam addit: *Propter me*, quia aliquando falsa dicuntur, quod accedit temeritate hominum, non tamen propter Christum hoc patiuntur, quem non sequuntur.

VERS. 12. — *Quoniam merces vestra copiosa est in cælis*. Non in volubilibus, cum non in rebus volubilibus merces æterna esse debeat, sed in spiritualibus firmamentis, ubi habitat sempiterna justitia. Jam ergo sentiunt hanc mercedem qui spiritualibus bonis gaudent. Sed perficietur cum mortale hoc induet immortalitatem. *Sic enim persecuti*, etc. Temperat exemplo rigorem passionis. Tribus modis fit persecutio: odio cordis, dictis, factis.

VERS. 13. — *Vos estis sal terræ*. Hic jam ostenditur apostolorum officium, scilicet quod sunt sal terræ et lux mundi. Hoc specialiter ad apostolos, qui prædictis virtutibus, paupertate scilicet et aliis, debent ornari, ut sint sal optimum condientes alios doctrina, et vitæ suæ exemplo. Sal, salus a corruptione. Unde propheta: *Posui te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extrema terræ*.

Quod si sal, etc. Id est, si vos, per quos alii condiendi sunt, adversis vel prosperis cesseritis: per quos a vobis error auferetur, cum vos Deus tollere aliis elegerit? Ad nihilum valet: quia (ut alius evangelista ait) nec terræ utilis est quam suo injectu germinare prohibet, nec sterquilinio quod non fecundare sinit. Sic qui retro vadit, nec ipse fructum fert, nec alios valet excolere, sed ab Ecclesia ejicitur, et in hæc verba ridetur: *Hic homo cepit ædificare, et non potuit consummare*. Si sal evanuerit (Luc. iv). Id est, si timore vel cupidine doctor saporem sapientiæ omiserit, per quem fatuitas ejus emendabitur? Hoc solis apostolis convenit: Quod sequitur, omnibus magistris: *Ad nihilum valet ultra*, etc. In fine de omnibus concludit sic: *Nisi abundaverit justitia*, etc.

Et conculcatur ab hominibus. Sanctus et verus minister Christi, etsi a malis ridetur, conculcari non potest, quia mente fixus in cælo manet.

VERS. 14. — *Vos estis lux mundi*. Prius sal quam lux, quia prius vita quam doctrina: vita ducit ad scientiam veritatis. Qui Deum timet, scientia non caret.

Lux mundi. Alia causa est quare non debent deficere: quia illuminati a Christo verbo et exemplo: quocumque illati mundanis lucem fidei et scientiæ debent ministrare. Et sicut (quia sunt sal) debent corruptionem pellere: sic et tenebras (quia lux sunt) fugare.

Non potest civitas, etc. Quia apostoli fundamenta sunt, apte civitas dicuntur. *Supra montem*. Locus montem justitiæ innuit, qui excelsus est, quo propa-

lamini ne vos abscondatis. Non enim facultas subterfugendi vel clam aliquid faciendi; ideo subditos misericorditer intus consilio regite, et extra contra adversarios pro justitia pugnando defendite: quod pertinet ad spiritum consilii et fortitudinis.

VERS. 15. — *Neque accendunt lucernam*. Domesticis exemplis docet, ne celent lucem verbi sibi commissam. Non accendunt, id est, non ideo data est doctrina prædicationis ut celent eam et subjiciant servituti corporis, dum aliqua timent. Sed corpus suum ministerio Dei subjiciant, ut per vocem et cætera corporis officia lux excellentior cæteris appareat. Unde dicitur (I Cor. ix): *Castigo corpus meum*, etc. Vel, Christus lucernam accendit, dum testam humanæ naturæ flamma suæ divinitatis implevit: quam nec credentibus abscondit, nec modio, id est mensura legis, vel terminis unius gentis inclusit. Sed super candelabrum, id est, Ecclesiam fidem suæ incarnationis affixit, ubi omnes possint intueri, qui in domo, id est, Ecclesia sunt vel mundo. Unde subdit: *Sic luceat*, etc. *Candelabrum*. Sicut lucerna Christus, candelabrum crux est, super quam erat levandus. Candelabrum Ecclesia, quæ verbum vitæ præsentis bajulat.

VERS. 16. — *Sic luceat*, etc. Et hæc omnia ita agile, ut non finem boni operis in laudibus hominum constituatis. *Ut videant*, etc. Opera requiro, ut videantur, et sic doctrina confirmetur: et hoc non ad gloriam vestram.

VERS. 17. — *Nolite putare*. Postquam hortatus est omnia pati pro veritate, et non celare, et gloriam Dei facere, incipit docere quid docturi sint. Quasi diceret: Quid est quod vetas abscondi, pro quo jubes omnia pati? an est aliquid contra legem? *Non veni solvere legem, sed adimplere*, vel faciendo quod dicit, vel supplendo quod deerat et imperfectum erat.

VERS. 18. — *Iota*. (Beda.) Hic ostenditur, quod quæ minima putantur in lege, sacramentis spiritualibus plena sunt, et omnia, etc., usque ad quia iota decem significat, id est decalogum, cujus apex est Evangelii perfectio.

Omnia fiant. Spiritualiter impleantur, vel imperfecta perficiantur, et significantia, id est impletionem, consummentur.

VERS. 19. — *Qui ergo solverit*, etc. Minima sunt crux Christi et passio, quam qui erubescit minimus est; qui confitetur magnus. Vel Phariseos notat, qui mandata Dei dimiserunt pro suis traditionibus, quæ nihil valent, dum vel minimum, quod in lege est, prætereant. Moraliter autem solvit qui non implet, sed tenet sicut infirmis data sunt. Vel qui non intelligit spiritualiter. Solvere, non est agere, quod recte intelligit, vel non intelligere quod non depravat, aut minuere integritatem superadditionis Christi.

Minimus vocabitur, etc. In regno cælorum minimus vocabitur qui erit in eo indignus, in quo nullus minimus sed omnes magni.

Qui autem fecerit. Qui non solverit, et sic docet, non minimus, non tamen magnus : sed facit quod docet. *Soli enim factores legis justi sunt apud Deum (Rom. 11).*

VERS. 20. — *Dico autem vobis.* Cum ait, dico, magnam vim et profundam intelligentiam cogitandi incussit : ostendit quomodo superaddit. Et non quæ prius mandaverat, absolvit. Plus etiam est diligere inimicos quam non odisse : non cupere, quam non adulterari : non irasci, quam non occidere.

Nisi, etc. Id est, non solum minima legis præcepta impleveritis, sed et ea quæ addo : quia dum sunt addita ad perfectionem, etiam hæc plenius aguntur quæ præmissa sunt ad inchoationem : quia qui non videt mulierem ad concupiscendum eam, nec fornicatur : nec occidit qui non irascitur.

Justitia vestra. Justitiam Phariseorum vocat omnia illa ad cultum Dei actualiter præcepta : seu figurarum mystica tantum ad litteram instituta.

VERS. 21. — *Audistis, etc.* Exponit quæ est justitia Phariseorum, quam qui adimplet non statim magnus, sed aliquem gradum conscendit.

VERS. 22. — *Ego autem, etc.* Perfectionem quam venit implere incipit explanare, et quomodo justitia eorum debeat superabundare.

Omnis qui irascitur. Quia nesciebant homicidium esse nisi peremptionem : aperit omnem motum animi ad nocendum, in homicidium computari. Mandatum Christi non est contrarium legi, sed latius legem in se continens. Qui non irascitur, non occidit. Sed non econtra, licentia irascendi causa homicidii. Tolle iram, et homicidium non fit.

VERS. 23. — *Si ergo offers munus tuum.* Explanat ampliorem justitiam ostendendo quod si non licet fratri irasci, multo minus in animo retinere quod in odium quærat converti. Si quidquam mali contra proximum in animo habemus, Deo placite offerre non possumus. *Si ergo offers.* Secundum litteram hoc absurdum est. Est ergo in interiori templo altare, id est fides, cui quodlibet munus, id est, psalmus, hymnus, oratio, et hujusmodi, nisi sit innixum non est Deo placiturum. *Et ibi, etc.,* id est, cum in corde (quod est templum interius) tale munus oblaturus es, si in mentem venerit quod frater tuus habet aliquid adversum te, quem tu læsisti. Si enim ipse te læsit, non ipse, sed tu habes adversus eum : nec tunc oportet te veniam petere, sed dare sicut vis tibi dimitti.

VERS. 24. — *Relinque ibi, etc.* Non ait refer : quia quod recte offertur immutari non licet. Sed relinque, donec placabilius offeras : non enim munus repellit, sed charitatem proximi quærit, sine qua nemo ad charitatem Dei pervenit. Unde : Prius charitatem proximo exsolvat qui munus suum Deo placere optat. *Vade.* Non pedibus, sed animo humiliter ei prosternas in conspectu illius cui oblaturus es. Vel petendo veniam si præsens est. *Offeres.* Hoc ex spiritu pietatis quo mitis fit, et divinum verbum

pie intelligit, intelligendo obedit, et ad implendum cor crigit.

VERS. 25. — *Esto consentiens.* Sicut jam præcepit fratri reconciliari et post jubet inimicos diligere, ita hic dum currimus in via hujus sæculi, ad pacem et concordiam hortatur, sicut dicitur : *Si fieri potest quod ex vobis est cum omnibus hominibus pacem habentes (Rom. 12).* Et pro consentiens ex Græco habetur benignus vel benevolus. *Cito,* ne differas in crastinum : *Dum es in via,* dum adhuc licet operari.

Si fratrem læsisti, reconciliare ei. Si adversarius exstiterit, esto benevolus, ut fiat amicus.

In via cum eo. Sermo divinus, nobiscum est in Christi via. Adversarius nobiscum in via sæculi. Sermo divinus nobis via est qua currimus. Unde : *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum (Psal. cxviii).*

Ne forte tradat. Sic temperavit, ut poenitentiae locum non afferret : putaretur enim, quod si obiisset adversarius et non posset ei in via esse benevolus, necessario judici traderetur. Sed et locum poenitentiae reliquit, et impoententem judici tradidit, dicens : *Judex tradat te ministro.* *Tradat,* id est, causa sit cur tradaris in manus Christi, cui Pater omne judicium dedit. Christus ministro, id est angelo, qui colliget zizania.

VERS. 26. — *Novissimum quadrantem.* Id est, minuta peccata, quia nihil erit impunitum. Vel per quadrantem novissimum, significantur terrena peccata, quia prima pars mundi cælum ; secunda, aer ; tertia aqua ; quarta, novissima terra. Ergo donec reddas novissimum quadrantem, id est, donec luas peccata quæ de terra contraxisti.

VERS. 27. — *Audistis. (RAB.)* Adhuc qui dixit : *Non veni solvere legem, sed adimplere (Marc. 11).* Addit : quantum debeat abundare, etc., usque ad quando anima relicta superiori lege, turpi voluntate inferiorum prostituta corrumpitur.

Viderit mulierem. (BEDA.) Magna superadditio. Visus ponitur pro omni motu qui est, etc., usque ad quia non secundum quod quisque potuit et non licuit, sed secundum quod voluit et proposuit ex conscientia accusatur vel defenditur.

Ad concupiscendum. Ut transeat in affectum cordis, ut facere disponat, ubi non deest voluntas, sed occasio : quod passio dicitur, quæ est mors in domo. Propassio est animi subitus affectus vel iræ, vel amoris. Passio est animi forma vel deliberatio ex consensu. Unde dicitur aliquis iracundus vel amator.

(*ISID.*) Si contemplatio vertitur in tædium vel in arrogantiam, dimitte eam, et transi ad activam : quia melius est per activam salvari, quam per contemplativam perire.

VERS. 29. — *Erue eum.* Ad litteram nullum membrum erui præcipitur, sed interior visus qui dexter, et exterior qui sinister dicitur, per studium pii laboris si nocet est revocandus vel removendus : et

etiam longe faciendus, ut scilicet nec in memoria habeatur. Eruitur oculus cum frangitur malus usus. Projicitur, cum ex toto annihilatur, nec intrare permittitur.

VERS. 30. — *Dextera manus tua.* Prospera operatio, vel aliquis adjutor strenuus intra vitæ negotia: qui si scandalum est in lege Dei, melius est illo præciso salvari, quam cum illo damnari. *Abscinde eam*, etc. Si quis hoc prædicat de membris, affectu pietatis non debet audiri. Sed ut improbitas morum et pravitas actionum inde resecetur, ut quidquid in oculo mentis de via justitiæ et morum probitate nos subvertit, et quidquid contra operationem virtutum extra pulsat, procul pellatur. *In gehennam.* Nomen gehennæ in veteribus non invenitur: sed prius a Domino ponitur. Cujus nominis occasio est. Idolium Baal fuit juxta Jerusalem ad radicem montis Moria ubi Siloe fuit. Hæc vallis irrigua fuit et nemorosa et plena deliciis; et locus in ea idolis consecratus: populus autem Israel adeo insanivit, ut relicto templo ibi immolarent, et filios suos incendere demoniis. Et dicebatur locus iste Gehennon, id est, vallis Ennon. Comminatur autem Deus se impleturum locum illum cadaveribus, ut vocetur polyantrum, id est, tumulus mortuorum: hujus ergo loci nomne futura supplicia designantur.

VERS. 31. — *Det illi.* (Aug.) Scripsit Moyses in Deuteronomio, quod si uxor non placet viro propter aliquam fœditatem, dimittat eam. Quod Christus exponit, etc., usque ad sicut diligit inimicum, non in hoc quod inimicus et malus, sed quod homo ut secum sit salvus.

(CHRYSOST.) Permisit Moyses dari libellum repudii, ne propter odium funderetur sanguis. Permisit fieri mala, etc., usque ad quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus.

VERS. 32. — *Causa fornicationis.* Quia in hoc fides castitatis et connubii rumpitur: et ille non facit eam mœchari, sed ipsa causa est reatus sui. Si autem pro fornicatione dimittit, a fornicatione debet esse immunis, nec aliam ducere licet dum illa vivit. *Fornicationis causa.* Feminæ, quæ fornicata est, vel viri ne fornicetur, scilicet si uxor cogat ad idololatricam, vel ad avaritiam, vel ad alias illicitas concupiscentias. Non enim fornicatio est tantum stupri, sed generaliter quæ a lege Dei aberrare facit. *Et qui*, etc. (CHRYSOST.) Non dicas quoniam vir suos eam dimisit, quia etiam postquam dimissa est, remanet dimittentis uxor.

VERS. 33. — *Reddes autem.* Si jurare contigerit: per Creatorem jurabis: non per creaturam. Hoc enim per quod jurat quilibet veneratur: hoc amat, hoc timet. Ideo lex præcipit ut non juretur nisi per Deum.

Ego autem, etc. Docet nil tam vile in creaturis quod quis pejerare debeat, dum a summo usque ad imum, juramentum vetat, id est, a cælo usque ad capillum. In Deum pejerare vincitur, cujus thronus est cælum, et cujus est quidquid est.

Per cælum. Illi vel cælum plus aliquid suspicabantur, vel per illud jurantes non putabant se juramento teneri: ideo sententiam sic temperat, ut et cælum creatura Dei credatur, non plus aliquid: et quia thronus ejus est perjurium timeatur. Sic et de terra, quia scabellum pedum ejus. Qui ergo per creaturam jurat, illi debet juramentum qui eam creavit et regit, nec alii recte putatur reddi.

Non juremus per creaturas ut veneremur eas ultra quam debemus per eas, ut viles existemus, ut scilicet cum per eas juremus nihil jurare putemus.

Neque per terram. Alii per salutem Pharaonis, qui Dei judicio positus est in infimis. *Non est potestas nisi a Deo* (Rom. xiii): et in hoc Deum juras.

Neque, etc. Quod non est tuum opus, sed Dei: et ita in minimis Deum jurando perjurium incurere potes.

Qui per caput jurat, illi debet cujus figura et potestas in eo manet.

VERS. 36. — *Quia non potes*, etc. Hæc prædicta cum sint ardua et difficilia, nemo sine spiritu fortitudinis servat. Compellit ad perfectionem, dum tollit jurandi occasionem.

VERS. 37. — *Est, est; non, non.* Ideo bis dicit, ut quod ore dicis, operibus probes. Quod verbis negas, factis non comprobes vel confirmes.

Non penitus jurare prohibuit, sed occasione perjurii. Quod perfectius est docuit ostendens quod ulterius est a malo esse. Apostolus jurat, ut fidem persuadeat: Ecclesia etiam pro fœdere pacis ac fidei suos jurare concedit. Sed Christus quod perfectius est docuit, quod infirmitatis indulsit, quod superstitionum resecavit.

Veritas Evangelii juramentum non recipit, sed alterius infirmitas id cogit, dum veritati non credit.

A malo est. Non quidem malum, quia etsi non bonum, tamen necessarium, sed a malo est, non tuo sed illius a quo cogeris jurare, id est, ab infirmitate illius quæ malum est.

VERS. 38. — *Audistis.* (Aug.) Lex modum ultionis instituit: oculum pro oculo. Quod si dici potest, etc., usque ad sed pro dilectione justitiæ, justum pro injusto, quod est bonum pro malo, quod etiam judex facit.

Quod dicit, *oculum pro oculo, dentem pro dente*: non alterum vult tollere, sed utrumque conservare, dum minatur talionem. Quam etiam cum modo facit, ut injuriam vindicta non transeat: et hæc est pacis inchoatio, et quasi justitiæ inceptio.

VERS. 39. — *Non resistere.* Justitia legis rudes instruit in initio justitiæ, id est, non plus quam est illatum reddere. Justitia Evangelii (quæ ducit homines ad regnum) est non resistere malo: *Non resistere*: ut ipse idem: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde* (Matth. xi). Et David: *Si reddidi retribuentibus mihi mala* (Psal. vii). Jerem. *Et maxillam dedi percutienti* (Thren. iii). Ecce idem Dominus legis et Evangelii.

Præbe illi. Non tantum non repercutias, sed si A vult alteram ferire, patienter feras : hoc de injuria corporis. De necessariis autem si perdidideris unum, sine tolli et reliquum. Quid ergo de superfluis ?

Alteram. (CHRYSOST.) Primum indigna res est ut homo fidelis stet in judicio ante conspectum judicis infidelis. Nam et si infidelis, etc., usque ad Si semel in judiciis ingressus fueris, non jam desideras ut veritas causæ appareat, sed ut quocunque modo victor exsistas.

VERS. 40. — *Et ei qui, etc.* Consilium est antequam contendas. Licet quidem infirmis sua repetere, sed non contendere. Lucas e converso : Qui aufert vestem, etiam tunicam noli prohibere. Quod non de his solis, sed de omnibus temporalibus faciendum est. *Tunicam tuam.* Vel, tunica est anima, quam si quis perdere B noluerit, dimittat pallium, id est, corpus ad martyrium. Spiritualiter, doctor tunicam tollit, cum interiora vitia facit confiteri, ut est invidia, superbia, et hujusmodi. Ille addit : *Et pallium;* qui et exteriora, ut furtum et fornicationem, non erubescit confiteri.

VERS. 41. — *Mille passus.* Hoc est iter sabbati, quo designatur perfectio spiritualis : quia non licet in sabbato servile opus facere. *Alia duo.* Vadit et alia duo qui dum corpore tantum in servitutem redigitur, spiritu et anima, id est ratione et voluntate, redigi est paratus.

VERS. 42. — *Da ei.* Quæ honeste et juste possunt dari. Si deest facultas, da affectum verbo vel obsequio. *Da ei.* Ita, scilicet, ut nec tibi noceat, nec alii : pensanda est enim justitia. Ita enim omni petenti dabis, et si non id quod petit, sed melius cum injuste petentem correxeris. *Et volenti.* Duo genera præstandi complectitur. Vel enim benevole damus, vel reddituro commodamus. Et quandoque qui donat, non vult commodare, quasi nihil mercedis in eo sit cum rem acceptam debitor persolvit. Sed vere ille qui etiam hoc jubet, retribuit. Dicit ergo : *Ne avertaris,* id est, nec alienes voluntatem tuam. *Hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix),* sic et spiritualis doctor verbi divini sænus auditoribus debet accommodare, ut boni operis retributionem ab illis possit accipere, et a Deo mercedem sperare.

VERS. 43. — *Audistis.* Qui legem implere venit, in fine ad charitatem plenam perducit, quæ est impletio legis.

Odio habebis. Forsitan intelligendum est juxta hoc quod supra : *Oculum pro oculo,* etc. Vel subtrahendo officia humanitatis.

VERS. 44. — *Diligite.* Contra Ecclesiam pugnatur tribus modis : odio, verbis, cruciatu corporis. Ecclesia e contra diligit, benefacit, orat. Hoc est novum mandatum, hoc de filiis iræ facit filios Dei ; unde sequitur : *Ut sitis filii.* Adoptio filiorum sola charitate acquiritur.

Benefacite. Ministrando cibum mentis vel corporis. Quod facit etiam qui dicit eum hujusmodi nec cibum sumere. Omnia enim ea spectant, ut fratres fiant.

Singulis singula opponuntur, ut omnes partes malitiæ bonitate vincantur. Videntur contra esse imprecationes prophetarum quæ non dicuntur voto optantium, sed spiritu prævidentium.

Orate. (Aug.) Non ait hoc pro fratribus in quibus sunt aliquando peccata persecutione inimicorum graviora, etc., usque ad cum etsi peccasse fateantur, et fecisse mala vehementer eos pœniteat, tamen hujusmodi affectiones mentis habent ut se non humiliant ad petendam veniam.

Movere autem potest, quod Joannes in Epistola de dilectione Dei et proximi tantum monere videtur, ut fratres diligamus, cum Dominus dicat et pro inimicis orandum. Sed fratres intelliguntur non solum qui jam credunt, sed qui credituri sunt, pro quibus B orandum est, ut fraterno fœdere nobis socientur.

VERS. 45. — *Filii.* Non degeneres. Quasi diceret : Accepta potestate operibus agite ut sitis filii renascendo per charitatem. *Patris.* Jam dicitur pater. Videte ut sitis filii renati ex Deo qui est charitas. *Qui solem.* Hunc visibilem. Nam inquit in libro Salomonis, *Sol justitiæ non illuxit nobis (Sap. v).* Et de pluvia doctrinæ propheta dicit : *Super unam civitatem pluit, et non super alteram. Solem suum (Amos. iv),* etc. Quasi dicat : Quem fecit, cujus proprie sunt omnia quæ de nihilo creavit. Quid ergo nos faciemus de his quæ de munere ejus accepimus ?

VERS. 46. — *Publicani.* Exactores Romanorum, quos Judæi sic vocant, quia de republica curam gerebant. Dicuntur et nomen traxisse a Publico Romano rege, qui prius eos ordinavit.

VERS. 47. — *Et si salutaveritis.* Si pro his tantum oraveritis, qui aliqua affinitate vobis sint conjuncti, quid amplius habet beneficium vestrum quam infidelium ? Oportet fratres diligere, et humiliter salutare : sed parum est.

VERS. 48. — *Perfecti.* In charitate Dei et proximi. Cumulus perfectionis diligere etiam inimicos, et orare pro illis, sicut et Christus fecit.

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Attendite,* etc. Qui hucusque præcepit de misericordia, nunc præcipit de cordis munditia qua Deus videtur. Si enim non simplici intentione sed pro hominum laude, non probantur a Deo opera misericordiæ. Laus hominum non debet appeti, sed subsequi, ut exemplo alios invitet. Hactenus de justitia Evangelii, quæ est super justitiam Scribarum et Phariseorum. Nunc qua munditia cordis eadem justitia debeat impleri : quod in eleemosyna servatur et oratione. Non enim monet hic vel orare vel eleemosynam facere : sed quo animo debemus facere. Agitur enim hic de mundando corde. *Apud Patrem vestrum.* Cujus gloriam filii quærere debent, et omnia bona ad hoc ut placeant ei, referre.

VERS. 2. — *Cum ergo,* etc. A toto in partes, ut exponat quæ bona non sint pro hominum laude facienda. *Tuba canere.* Forsitan convocandi gratia hoc fecerunt : ut omnes irent quasi ad spectaculum.

Ante te. Ante se tuba canit qui ante alios vult laudari : ut appareat major illis. *Receperunt.* A Deo cordis inspectore fallaciæ supplicium de quibus dicitur : *Recedite a me, operarii dolosi : nomen enim meum habuistis : sed opera mea non fecistis.*

VERS. 3. — *Nesciat.* Sinistra, vitia : dextera, virtutes. Quod ergo agit virtus, nesciat elatio, vel vana gloria, seu aliquod vitium : sed lux rectæ operationis fuget tenebras peccati.

VERS. 4. — *In abscondito.* In abscondito elemosyna fit, quæ nullis miscetur tenebris : lux intus est, tenebræ extra. *Videt in abscondito.* Videre Dei est approbare. Illa autem tantum approbat quæ sunt abscondita, quæ extra sunt non placent ei neque approbat.

VERS. 5. — *Et cum oratis.* Ad superiora conjungitur hæc sententia. Supra dixerat : *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus ;* hic subdit : *Et cum oratis.* Non prohibet orare, sed in orando hypocritis similes esse. *In angulis.* Quasi absconsores precum, et tamen in plateis ut videantur, et per hoc amplior gloria. Allegorice. In angulo orat qui in abscondito se orare simulat : et tamen in platea cum famam captat. Anguli platearum sunt uli via per transitum viæ ducitur, et quadrivium reddit. Non enim nefas est videri, sed appetere videri. *Receperunt.* In his non solum vera merces prava intentione evacuatur : sed vitium simulationis et irrisio- nis contra Deum augetur.

VERS. 6. — *Tu autem.* Hoc simpliciter intellectum, docet vanam gloriam mundi fugiendam. Sed magis videtur præcipi, ut, inclusa pectoris cogitatione labiisque compressis, oret Deum. Cubiculum autem est cordis secretum. Ostium, carnalis sensus per quem hæc exteriora improbe se ingerunt, et turbæ phantasmatum orantibus obstrepunt. Parum est ergo cubiculum intrare, si importunis cogitationibus ostium patet. Sed resistendum est carnali sensui, ut oratio spiritualis ex intimis cordis dirigatur ad Deum. *Clauso ostio.* Sensibus clausis, ne turbæ phantasmatum exteriorum occurrant. Vel ostium vocat amorem vel timorem hujus sæculi. Sicut enim omne bonum ex timore et amore est Dei, sic omne malum ex amore et timore sæculi. His clausis, id est ablati, ora.

(CHRYSOST.) Quid ergo, inquis ? in Ecclesia non oportet orare ? Et valde quidem, sed cum hac voluntate ut illum unum intuearis, qui habet donandi quod petieris potestatem. Ubique enim Deus, quo aliquid facias intuitu, spectat.

Patrem. Quem intus habes per fidem ; unde : *Apud me oratio Deo vitæ meæ (Psal. xli).*

VERS. 7. — *Orantes autem.* Sicut hypocritarum est ostendi et placere hominibus, ita gentilium est multiloquium, a quibus et cœpit. Hi enim exercendæ linguæ magis operam dant, quam menti mundandæ : ut hoc nugatorii officii genus, etiam ad Deum prece flectendum transferant, putantes quod sicut orator judicem, ita et ipsi Deum flectere queant.

(CHRYSOST.) Si paucis orandum est, cur parabolam proposuit Lucas ad montem semper esse orandum, etc., *usque ad* Si quidem et Christus et Paulus jussit breves, sed crebras fieri orationes ex paucis intervallis.

(CASS.) Utilius censent (Patres) breves quidem orationes, sed creberrimas, etc., *usque ad* succincta brevitate vitemus.

Putant enim. Putantes quod persuasibilibus verbis Deus mulceatur. Vel si absens est vocetur : et quod nescit, verborum ambagibus doceatur.

VERS. 8. — *Nolite ergo assimilari eis.* Non enim apud Deum agendum est verbis, sed rebus, intentione cordis, affectu simplici. Quæ cum dicimus, non eum docemus, sed nos tempore orandi recordamur.

B *Scit enim pater.* Cur ergo scienti loquimur ? Non ut nostræ faciamus indicium voluntatis, sed ut excitemus piæ devotionis obsequium.

VERS. 9. *Pater noster.* (BEDA.) Inter cætera salutaria monita et divina, quibus consulit credentibus, formam orandi proposuit, etc., *usque ad* et hi sunt veri adoratores, qui Filii per gratiam adorant Patrem in spiritu et veritate.

Nulla oratio magis spiritualis est quam illa quæ ex ore Filii, qui est Veritas, processit. *Pater noster.* Cui non timore, sed amore hæreditatis servimus. Dum Pater dicitur, de adoptione cogitemus, ut Patri- pium affectum rependamus. Dum dicitur *noster*, fraternitatis admonetur, cum sit communis adoptio omnibus. Nemo dicat meus, quod proprie filio convenit, cui pater est per naturam. Unde alibi : *Vado ad Patrem meum (Joan. vii)*, specialiter per naturam : et vestrum, conjunctum per gratiam. *Pater noster dicitur*, quod commune omnibus, nemo dicat meus : quod solum Christo convenit, qui filius est per naturam ; aliis conceditur communis gratia adoptionis.

(RAB.) Monetur nobilis et dives non superbire, etc., *usque ad* Quid negabit filiis, qui jam dedit quod pater est ?

(AUG.) Nusquam invenitur præceptum populo Israel, ut diceret : *Pater noster*, aut oraret, etc., *usque ad* si ab ejus mandatis non aberrarent. Sicut est illud : *Filios genui et exaltavi (Isa. i)*, etc

D *In cælis.* Spiritualibus, ut ad spiritualitatem in qua habitat, festinare discamus, et cælestia ab eo quaeramus.

Sanctificetur nomen tuum. Videnda est harum distinctio septem petitionum. Nam cum vita nostra temporaliter agitur speraturque æterna, priora sunt, etc., *usque ad* liberatio enim facit liberos, id est, filios, ut dicamus spiritu adoptionis, Abba Pater.

Amen, significat in omnibus his petitionibus indubitanter a Domino tribui quod petitur, si ultimæ conditionis pactum servare non negligimus. Unde subdit : *Si dimiseritis*, etc. *Sanctificetur*, etc. Hic spiritum sapientiæ oramus, ne a sanctificatione nominis primus in aliquo discrepemus : sed patris nomen in filiis moribus et vita ostendatur.

Nomen patris in nobis est, qui filii dicimur : quod petimus sanctificari. Non ut ipse sanctior sit, sed ut in nobis operetur augmentum suæ sanctificationis : nam sanctificatio filiorum nomini ejus attribuitur. Ita dicitur sanctificari sicut clarificari, et magnificari in nobis : *Sanctificetur*, id est, ita sicut est sanctum, habeatur hominibus : et ita innotescat illis Deus, ut non putent aliquid sanctius.

VERS. 10. — *Adveniat regnum tuum.* Hic spiritus intelligentiæ petitur, quo mundatur cor ut Deus videatur. Duritia et potestas diaboli excluditur, et in futuro perfectius, cum evacuaverit omnem principatum et potestatem, et tradetur regnum Deo Patri. Congruè sequitur, ut post adoptionem filiorum regnum petamus quod filiis debetur.

Regnum Dei semper est : sed veniat, id est, manifestetur hominibus a quibus ut lux cæcis non videtur, quod nullus ignorare poterit, cum Filius judicare venerit. In quo regnabunt et sancti, ut dicitur, *Percipite regnum quod vobis paratum* (*Matth. xxv*), etc.

Spiritu intelligentiæ regnum futurum ingredientibus declaratur, et munditia cordis attribuitur, per quam Deus ibidem regnans sicut est videbitur, ubi spiritus sapientiæ complebitur septima sanctificatio nominis ejus. In perfectione senarii adventus regni poscitur, ut curramus omnes in virum perfectum : deinde in eo quiescentibus sanctificetur ipse in nobis dum nos in illo sanctificamur. Ejus requiem jure poscimus in nobis sanctificari, ut perenniter in eo sanctificati requiescamus, in qua sanctificatione pax beatitudinis firmatur et plena sapientia donatur.

Fiat voluntas tua. Hic petitur spiritus consilii, per quem voluntas Dei inquiritur, ut a nobis impleatur.

Voluntas Dei in terris sicut in cælo spiritu consilii regitur. Nobis etiam opus est spiritu consilii : ut voluntas Dei dirigatur in nobis, ut misericordes in re esse possimus. Voluntas Dei semper fit : sed oramus ut libertas nostri arbitrii societur per gratiam suæ voluntati, quæ est sanctificatio nostra et vita æterna. Voluntas Dei est præceptorum ejus custodia.

Sicut in cælo. Sicut in angelis, ita in hominibus. Vel sicut justis, ita in peccatoribus conversis. Vel sicut in Christo, ita in Ecclesia. Vel sicut mente servio legi Dei, ita et in carne.

Secundum spiritum cælum, secundum carnem terra sumus. Oramus ergo ut sicut in cælo, id est in spiritu, ita in terra fiat voluntas : ut caro et spiritus sit homo spiritualis de quo dicitur : *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Nec tantum oratur ut bona velimus, sed fiat voluntas in nobis, ut vivamus tibi, non nobis. Hæc tria perfectius habentur in futuro, sed hic interim ex parte oramus, ut postea perfectius habeantur. Quatuor sequentia præsentis vitæ sunt presidia.

VERS. 11. — *Panem.* Esuries justitiæ ut ad saturitatem pertingat, fulcitur spiritu fortitudinis. Ideo

oramus : Panem nostrum quotidianum da nobis : sine quo fame moreremur.

Panis, corpus Christi est, vel verbum Dei, vel ipse Deus, quo quotidie egemus, vel qui est super omnes substantias. *Hic est panis vivus qui de cælo descendit* (*Joan. vi*), cujus naturæ sublimitas super omnes substantias est.

Nostrum. Quia Christus noster est factus, et Deus Pater cum Christo omnia nobis donavit. Ideo oramus ut quod nostrum est per donum, quotidie detur per effectum.

Supersubstantialem. Vel quotidianum. Quia *qui edunt me adhuc esurient* (*Ecc. xlv*). Hic quotidianus, in patria æternus. Hic panis assidue per fidem et charitatem interius rescire debet : quia sine eo nemo vivere potest. Vel panis dicuntur spiritualia præcepta, quæ semper sunt exercenda vel conservanda.

VERS. 12. — *Et dimitte,* etc. Post cibum petit veniam peccatorum, ut qui a Deo pascitur, in Deo vivat, et ad vitam æternam perveniat.

Cum dicimus : *Dimitte nobis debita nostra* : spiritum scientiæ rogamus, quo delicta intelligimus, quæ sine spiritu scientiæ non intelliguntur. Scientia quippe ad usum temporalium pertinet, quæ virtus est, in vitandis malis et petendis bonis, ut nostra et aliorum contagia ploremus, bona cupiamus.

Sicut. Ecce qua cautione constringimur, in qua etiam nos adinvicem ad misericordiam inflectit, et peccantibus in se veniam promittit, et nobis et per nos aliis veniam promittit.

Culpæ veniam non debemus negare ; unde : *Cum oratis, remittite si quid habetis adversus aliquem : aliter enim Pater vester non dimittet vobis peccata vestra.*

Pecuniam alicui repetere conceditur, sed debita peccatorum petenti veniam nunquam juste negamus.

VERS. 13. — *Et ne nos inducas.* Sed spiritu scientiæ illustra, ut sciamus quibus malis involvitur, et ut lacrymæ prosint rogamus : *Dimitte nobis debita nostra. Et ne nos,* etc. Non quod ipse inducat, sed quia deserit et ire permittit. Non vero precatur non tentari, sed nec ad modicum vinci. Tentatio enim est necessaria ad coronam. *Et ne nos,* etc., desrens in tentatione sinas vinci : etsi sinas tentari, sine qua nullus probatus est.

Sed libera nos a malo. Hæc una petitio, tantum continet quantum omnes superiores.

Ut spiritu timoris Dei omnia noxia intus et exterius pellantur : et sub paupertate beate vivamus. *Sed libera nos.* In illam quæ nondum est ne sinas induci, et ab ea in qua sumus ducti, libera : quo facto nihil est metuendum, nihil restat orandum.

A malo, omni, visibili et invisibili. Hæc liberatio quotidie necessaria est, dum sine malo animæ et corporis non vivitur, sed in fine complebitur, quando immortales et impassibiles erimus. De imis ad summa gradatim sic ascenditur. A malo per spiritum timo-

ris liberamur : inde liberati pauperes spiritu et rebus esse cupimus, dum dicimus, Ne nos inducas in tentationem. Spiritum pietatis rogamus, ut homo interior mansuescat et mitis fiat, ne tentatione moveatur.

VERS. 14. — *Si enim dimiseritis.* Formam imposuit qualiter velimus judicari. Unde indulgentibus coram Deo fiducia respondet impetrandi : exigentes vero, poena remordet ultionis vel damnationis.

VERS. 15. — *Si autem non dimiseritis.* Nulla excusatio relinquatur, quia unusquisque secundum hanc sententiam in futuro judicabitur. Ex hoc patet, quod unusquisque in sua infidelitate condemnatur.

VERS. 16. — *Cum jejunatis.* Postquam docuit quomodo orandum sit, docet de jejunio quod iterum pertinet ad munditiam cordis, ne non sit simplex ad Deum, dum ad exteriora rapitur. *Nolite fieri.* Non prohibet virtutem, sed fictam virtutis speciem.

Bonum est jejunio pro peccatis tristes esse ad poenitentiam, et humiliare animam nostram ; unde : *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despiciet (Psal. L).* Sed tristitiam quæ pro laude est, prohibet. Unde non ait simpliciter : *Nolite jejunare, sed addit : sicut hypocritæ, tristes.*

Exterminant. Id est, extra terminos humanæ conditionis obducunt. Sicut de nitore vestium jactantia est : sic de nimio squalore et macie. Demoliri est quasi dissipare : et venustatem vultus quasi ad nihilum redigere. *Facies suas.* Luctuosis sordibus in quibus etiam jactantia est : et magis sub specie religionis decipiunt.

Nota non debere oves pelles suas deponere, sed vestiri, si aliquando lupi eis se contegunt.

VERS. 17. — *Unge caput tuum.* Spirituali lætitia mentem refice diebus abstinentiæ : ut dilectionis odor fragret in operibus misericordiæ. Conscientiam lava lacrymis : ut sit munda coram Deo. Non enim sufficit opus misericordiæ sine munda conscientia : nec hoc sine illo. Palæstinis mos erat in festis caput ungere : ergo caput unge, id est, festivum et hilarem te exhibe : et mentem spirituali oleo refice : et de jejunio non quæras laudem exterius. Sed quia sic a sæculo averteris, coram Deo gaudeas : et sic faciem, id est cor, mundabis a sordibus : quibus remotis, Deum videre licebit. *Unge caput tuum.* Ecce nondum omnia in Novo Testamento ad litteram. Ridiculi enim essent in jejunio oleo delibuti : sed de spiritu amoris ejus, cujus passionibus debemus participare nos macerandum, mens debet inungi et non oleo adulationis : aliter vana sunt jejunia.

Christus factus est unguentum nobis : quod effusum per passionem mortis Ecclesiam suam suo odore implevit. Ideo non alterius causa jejunare debemus : sed ejus perfusi spiritu per abstinentiam macerantes carnem ejus passioni participemus. Illo ergo ungamur : ut opera misericordiæ cumulentur : et charitatis interius diffundatur : quia sine illo calix nostri jejuniis non inebriatur affectu pietatis.

A Deo jejunat qui pro amore ejus se macerat et quod sibi subtrahit alteri largitur.

VERS. 18. — *Et Pater tuus.* Pater per fidem intus est : et remunerat in abscondito facta. Ibi ergo jejunandum quo ipse videat. Et necesse est ut jejunans sic jejunet, ut ei placeat quem in pectore portat.

VERS. 19. — *Nolite thesaurizare.* Ad munditiam cordis terrena erogari præcipit.

VERS. 20. — *Theaurizare autem.* Quasi : Cum jejunatis aut aliquid boni operis agitis : ibi recondite ubi corruptio non possit accedere.

In cælo. Id est, omnem spem in cælestibus ponite : fide gradientes, charitatem amplectantes. *In cælo,* id est, in spirituali firmamento : quod non transit : *Cælum et terra transibunt : verba autem mea non transibunt.* Si ergo cor est in cælo, mundum est, quia munda sunt cælestia. Si autem in terra volutatur, quomodo mundi est? id est, si quid agit ut terrena consequatur, quomodo mundum est? Si etenim illa in genere suo munda tamen sorde scit res dignior dum inferiori miscetur : ut aurum argento, argentum plumbo.

VERS. 21. — *Ubi enim est thesaurus.* Si in terra, cor est deorsum ; si in cælestibus, cor est in Christo fixum.

VERS. 22. — *Lucerna.* Prosequitur munditiam cordis. Sicut oculus membra ad operandum dirigit, sic intentio et lux fidei omnes virtutes. Lucerna est lumen in testa, sic charitas in fide. Cum fides cessabit, sola charitas lux erit. De exteriori, docet officium interioris hominis, intentione mentis et luce fidei omnes virtutes illustrantur, ut reddant lucidum corpus.

Item ad munditiam cordis per se hoc capitulum est, vel gratia priorum operum quæ palam apparent.

Si fuerit oculus, etc. Si pura intentione, quæ potes bona agis, opera sunt lucis, etiamsi non ita hominibus videatur. Si perversa intentio est, pravum est quidquid agitur, etsi videatur rectum.

Oculus unus et simplex est, scilicet charitas, quæ modo lucet in fide sicut in testa.

VERS. 23. — *Si autem oculus.* Si intentio non est ex fide, totus homo interior tenebrosus est. Quia quod non est ex fide, peccatum est. *Tenebrosus erit.* Quandoquidem intentio sequens opus informat. Ergo si bona quæ agis, quia mala intentione fiunt, tenebræ sunt, quid ea quæ per se mala sunt, et mala intentione fiunt? *Si ergo lumen.* Intentio qua facimus quodcumque, quæ in nobis est nota, lumen dicitur ; exitus vero rei incertus est, ut cum quid alicui do vel ago nescio utrum cedat ei bono an malo : et ideo tenebras vocat. Dicit ergo : Si intentio qua facis (quæ tibi nota est) appetitu temporalium sordidatur : quanto magis ipsum factum cujus dubius est exitus? quia etsi bene cedat alii, quod non bona intentione facis, nihil tibi proderit : quia quomodo feceris tibi imputatur, non quomodo illi evenerit.

VERS. 24. — *Nemo potest, etc.* Quasi : non poteris ad oculum hominum bona agere, et ex his Deo placere. Non simul in cœlo et in terra thesaurizare, nec et vitiis et virtutibus deservire. Quidquid facis, vel ex amore Dei, vel servitute diaboli.

Cum regnum Dei et diaboli dissideant inter se, in utroque nemo potest simul militare : unde qui baptizantur, diabolo abrenuntiant et operibus ejus.

Aut enim unum odio. Nihil est medium. Quidquid enim facis, aut ex amore Dei, vel ex servitute diaboli.

(*Acc.*) Diabolus enim semper est odio habendus : Deus vero, etc., usque ad sed contempnunt, victi concupiscentia sua et persuasione diabolica.

Aut enim sustinebit. (Id.) Non quidem diligit : nemo enim diabolum diligit, sed sua cupiditate implicatus, etc., usque ad etsi non amet illum cujus ancillam diligit.

Aterum contemnet. Non quidem odio habebit : nullius enim conscientia Deum potest odisse, quod retractavit idem Augustinus, dicens : Non video fuisse dicendum. Multi enim sunt de quibus scriptum est : *Superbia eorum qui te oderunt* (Psal. III), etc.

Et mammonæ. Mammona, Syra lingua, divitiarum, quibus servire Deum negare est. Non dicit habere : quod fieri licet ut bene dispenset, sed servire, quod est avari. Dicitur hoc nomen esse dæmonis qui præest divitiis, non quod in ejus ditione sunt : sed quod his utitur ad decipiendum, irretiendo laqueis divitiarum.

VERS. 25. — *Ideo dico vobis, etc.* Quia non potestis Deo servire et mammonæ. Ne sitis solliciti, quod est servire divitiis. Contemptum sæculi et fiduciam futurorum toto sermone præcepit, dum et mala sustinere et non ulcisci, et inimicos diligere jussit, et humanam gloriam fugere. Nunc vult confirmare per fidem in spe æternorum, quia plures sunt quos amor præsentium et desperatio futurorum torpentes facit.

In sudore vultus paratur panis, sed labor est exercendus, sollicitudo tollenda est, quæ mentem perturbat : dum timet ne aut possessa dispereant aut elaborata non contingant.

Animæ vestræ. Id est animalitati cui hæc necessaria sunt. Totam spem Deo committite, quia nihil, nisi quod decrevit ille, potestis acquirere vel retinere.

Anima hic ponitur pro vita, quæ cibo sustentatur, ut ibi : *Qui amat animam suam, perdet eam* (Joan. XII).

Animalitas cibo alitur : et ponitur hic pro vita : vivit cum pecoribus. Quam qui perdit propter Christum, inveniet eam spiritualem in vitam æternam.

Nonne anima? etc. Non vita propter escam, nec corpus propter vestimentum, sed econtra. Ideo non sit sollicitus animus, ut percipiat quod propter se creatum est.

Quasi dicat : Qui dedit majora, id est vitam et corpus, dabit et minor, id est victum et vestes.

A In his promissis veritatis nemo dubitet : Sit homo quod esse debet, mox adduntur ei omnia propter quem sunt facta.

VERS. 26. — *Respicite.* Hoc ad escam. Sancti merito comparantur avibus, quia cœlum petunt, et quidam ita remoti sunt a mundo, ut jam in terris nil agant, sed sola contemplatione jam in cœlo degunt. De quibus dicitur : *Qui sunt hi, qui ut nubes volant?* (Isa. LX), etc.

Hæc exempla non prohibent providentiam ne laboret, sed sollicitudinem, ut tota fiducia vestra sit in Deo, cum et aves sine cura vivant.

Et Pater vester. Exaggerat fiduciam filiorum et confirmat : quia si bonitas Patris etiam ad illa se extendit, quanto magis ad filios adoptionis?

B **VERS. 27.** — *Quis autem vestrum, etc.* Illi autem curam regendi corporis relinquite, qui illud ad hanc mensuram fecit pervenire.

VERS. 28. — *Et de vestimentis.* Non quod laborare et providere hoc non deceat, sed omnis sollicitudo abjicienda est, et spes in Deo habenda est. *Considerate lilia agri.* Exhortationem de indumento satis congruo confirmat exemplo.

VERS. 29. — *Quoniam nec Salomon, etc.* Quæ purpura regum, quæ pictura textricum potest floribus comparari? Ipse color dicitur operimentum florum, sicut dicimus : operuit istum rubor.

VERS. 30. — *Si enim fenum agri.* Si ista quæ ad usum sunt temporis tantum, et cito decidua igne cremabuntur, Deus tam venuste adornat.

C Cras pro futuro ponitur in Scripturis, dicente Jacob : *Exaudiet me cras justitia mea* (Gen. xxx).

In clibanum mittitur. Alii libri habent : in ignem vel in acervum qui habet speciem clibani. *Quanto magis vos,* scilicet vestiet; et ideo omnis fiducia in eo habenda ; quod si nec de his fidentes sumus, quomodo invisibilia speramus? Permodica fides est, quæ nec de minimis certa est. Ideo et de æternis ingerit fiduciam, et condemnat infidelitatem. *Modicæ fidei.* Quicumque in aliqua promissione dubitat, modicus est fidei, et quanto plus dubitat, tanto minus invenit ea pro quibus sollicitus fuit.

D **VERS. 31.** — *Nolite ergo solliciti, etc.* Plenius inculcat et revolvit, quod a principio sermonis docuit, ut absque sollicitudine vivamus. *Nolite, etc.* Illic videntur argui hi qui. spreto victu vel vestitu communi, lautiora sibi vel austeriora præ his cum quibus vivunt, alimenta quærunt vel indumenta. *Solliciti esse.* Sollicitudo suffocat verbum Dei, ne fructum referat, et facit similem gentili, id est infidelem.

VERS. 32. — *Hæc enim omnia.* Quid ergo amplius habet a gentili : cujus infidelitas animum sollicitat, et curis vitæ hujus fatigat? *Gentes.* Quibus de futuris cura non est, sed filiorum est querere regnum. *Scit enim.* Provisa sunt hæc a Deo, qui novit polliceri hæc in via sua esse necessaria. *Pater vester.* Sic filios do

bonitate et providentia patris securos reddit, absque A cura scilicet.

VERS. 33. — *Quærite ergo.* Hic aperte ostendit ista non esse petenda tanquam bona nostra, etsi necessaria. Regnum autem Dei petendum est, et in eo finis noster est ponendus, propter quem omnia faciamus: verbi gratia: Manducemus ut evangelizemus, non evangelizamus ut manducemus. Cum dicit primum, significat hoc posterius, non tempore, sed dignitate. Illud enim petendum est, hoc propter illud necessarium: ergo primum quærite regnum Dei, id est, præponite omnibus rebus cæteris.

Et hæc omnia. Quia omnia sunt filiorum: et ideo hæc omnia adficiuntur, etiam non quærentibus, quibus si subtrahuntur, ad probationem est; si dantur, ad gratiarum actionem; quia omnia cooperantur in bonum.

VERS. 34. — *Solliciti.* Timore, mœrore, et anxietate curarum, quæ mentem perturbant.

In crastinum. (Auc.) In futurum, de præsentibus concedit: unde Apostolus: *Nocte ac die operabamur ne quem gravaremus* (1 Thes. 11). De futuris quæ divina procurat ordinatio, non convenit, etc., usque ad quia ille qui hoc præcepit cui ministrabant angeli, propter hoc exemplum dandum oculos habuit: unde necessaria visibus præheret, quorum custos erat Judas.

Dies. Non quem fecit Dominus, sed cui maledixit Job et Jeremias, scilicet quem diabolus invenit. Sufficit. Et quia cura præsentis mentes obruit, non debet germinari malitia Dei.

CAPUT VII.

VERS. 1. — *Nolite judicare.* De dubiis, quia de manifestis judicatur, et non de illis de quibus incertum est quo animo fiant: de quibus nemo sine periculo judicat.

Judicium temerarium est quando, quibus commissum non est, judicant, sive sit de manifestis, sive de occultis. Committitur autem iudicium vel magistris Ecclesiæ vel principibus terræ. Hi ergo si de manifestis judicent, quæ scilicet sunt convicta, vel confessa, non temere judicant; si autem de incertis, temere judicant: hæc iudicia prohibet.

VERS. 2. — *In quo enim.* Quasi diceret: In qua voluntate benefeceris, in ea liberaberis; et in qua male, in eadem punieris. De his enim agitur in quibus vel temere judicantes offendimus, vel recte agentes excusamur; et ideo addit: *In qua mensura.* Et juste quorum voluntas non habuit finem peccandi, quamvis cum sine peccaverint, non habent finem ultionis; et quibus iudicium fuit sine misericordia, sine misericordia iudicabuntur.

In qua mensura. Potest in hac mensura in qua aliud mensuratum est, ut triticum, aliud mensurari, ut hordeum: et alia quantitas, ut si unus modius de uno, centum de alio. Ita facit Deus, et non inique ut illi in æternum.

Et ipsa infamia, vel malum quod tuleris, causa est cur pœnam debitam incurras.

Juste qui æternaliter peccato perfrui volunt, æternam pœnam et inveniunt: quorum voluntas non habuit finem peccandi, nec habebit finem torquendi.

VERS. 3. — *Quid autem vides.* Ecce moderamen iudicii, et præventus majoribus, alium non iudicet de minoribus. Multi enim præventi majoribus, leviora in fratre magis volunt vituperare et damnare quam emendare. Ut si pleni odio vel invidia, vel malitia, damnent in eo quod delinquit ira; quæ est ut festuca, odium, ut trabs. Iratus alicui vult aliquando eum corrigi; qui odit hoc velle nequit: et ideo impossibile dicitur ut festucam fratri demat, qui trabem gestat; prius ergo trabs odii, invidiæ, simulationis et totius malitiæ rejicienda est, ut sic misericorditer respectu Dei, non nostri, fratrem possimus increpare: ut, sive prosit illi correctio, sive non, nos tamen de simplicitate nostri oculi simus securi.

Vix invenitur aliquis ab hoc vitio alienus, quia unusquisque suis favens, aliena facile reprehendit: et aliena gravius tolerando quam sua, sumit auctoritatem arguendi sine exemplo suæ emendationis.

Salutem in eo quod temere judicant in oculo habent trabem.

VERS. 4. — *Aut quomodo dicis fratri tuo.* Id est, non poteris minus (ut iram) in fratre emendare, donec majus, id est odium, vel invidiam pepuleris de corde tuo.

VERS. 5. — *Hypocrita, ejice.* Hi enim odio et livore suscipiunt omnia accusare, et volunt videri consultores sine exemplo emendationis suæ. Non enim est idoneus doctor alii mederi, qui nondum se sanaverit.

VERS. 6. — *Nolite sanctum,* etc. Purgato oculo, possunt dispensatores Ecclesiæ alios castigare, sed non sanctum canibus dare; quia sicut periculosum est abscondere; ita prodigum est canibus dare. Talibus mystica non sunt aperienda, sed velo tegenda sancta sanctorum: apertiora vero et quasi viliora dici possunt. *Nolite.* Eadem dicitur sanctum et margarita, id est Evangelium et sacramenta ecclesiastica. *Sanctum,* quia natura inviolabile, nec debet ab aliquo corrumpi. *Margarita,* quæ in abscondito latet: et de figuris, quasi apertis conchis eruitur, gemma est pretiosa quæ non potest corrumpi. Canes vere sunt qui oblatrant, et quod integrum est dilacerant; porci qui vilipendunt et conculcant: vel canes ad vomitum reversi, porci nondum conversi; sed in luto vitiorum versati.

Et conversi. Ne forte adhuc aliquid audire dirumpant, non margaritas quas conculcant, sed vos indignatione. Non enim facile potest inveniri quod talibus gratum sit.

VERS. 7. — *Petite.* His gradibus via, veritas, et vita legitime certantibus, præstatur: Christus est via qua ambulatur, veritas qua invenitur, ostium ad quod pulsatur, ut ad ipsum per ipsum ingrediamur.

(Auc.) Operose quidem quod ista tria inter se differant exponendum putavi, sed longe melius, etc.,

usque ad non enim dixit petentibus, et quærentibus, A et pulsantibus.

VERS. 8. — *Omnis enim, etc.* Ut præbeat constantiam perseverandi, diligentiam quærendi, fiduciam impetrandi, addit. *Omnis, etc.* Supra docuit quid petamus, regnum scilicet. Hic confidentiam, ut nihil hæsitantes petamus. Non denegat se petentibus qui sponte obtulit se non petentibus: et quærentes invenient eum qui non quærentibus dedit ut inveni- rent, et pulsantibus aperiet, qui clamat: *Ecce ego sto ad ostium et pulso* (Apoc. iii).

VERS. 9. — *Aut quis.* Explanat quid petendum sit, et ex humana circa filios benevolentia diligentiam Patris circa nos commendat. Petentibus Christum, recta fide non datur lapis offensionis nec duritia cordis. Ita si petieritis patrem vestrum charitatem, B sine qua nil sunt cætera, ut sine pane inops est mensa qui contraria est cordis duritia.

VERS. 10. — *Si piscem.* Per piscem, fides quæ sub fluentis Spiritus sancti nutritur.

Piscem dicit invisibilem fidem: vel propter aquam baptismi, vel quia de invisibilibus locis capitur, vel quia fluctibus hujus mundi non frangitur. In Evangelio Lucæ sequitur comparatio ovi et scorpionis. In ovo et spes accipitur, quia in eo nondum est fœtus persecutus; sed fovendo speratur. In scorpione, cujus aculeus retro timendus est, accipitur contrarium spei, scilicet retro aspicere, cum spes se debeat in anteriora extendere.

VERS. 11. — *Si ergo vos.* Quandoquidem patres bona tribuunt filiis, ergo multo magis Pater noster, C qui bonus est incomparabiliter, bona dabit petentibus se filiis. *Nostis bona.* Secundum sensum eorum bona qui ea pro bonis habent, quanquam et in rerum natura bona sunt, et in vitam istam pertinentia, quæ malus non de suo dat. *Domini enim est terra* (Psal. xxiii), etc. Vel apostoli mali dicuntur, quantum ad se respectu Dei qui solus bonus, ex quo omnes boni. *Dabit bona.* Id est Spiritum sanctum. Vel bona scilicet æterna, quæ non dantur nisi filiis. *Potentibus se.* Omnium bonorum spirituum distributorem ut opera charitatis impleantur.

VERS. 12. — *Omnia ergo, etc.* Quia amare amantem naturæ est; non amantem vero cogi beneficiis ad amorem, perfectionis Christi est. Cum nos priores, ut nobis fieri velimus aliis facere juberet, mox eundem sensum astruit dicens: *Omnia ergo quæcunque, etc.,* id est, bona quæ vultis accipere ab aliis, eadem facite illis ut charitas proximi impleatur, quæ sine dilectione recte non potest perfici. Et ideo addit: *Hæc est lex et prophetæ, etc.;* quia nec Deus sine proximo, nec proximus diligitur sine Deo, quia non ex odio vel ex invidia judicandus est proximus: ergo qua charitate velletis moneri, facite aliis. *Ut faciant vobis homines.* Quia addit, homines, dicit tantum de dilectione proximi. Unde nec subdit, tota lex, relinquit vero de dilectione Dei. *Quod si dixisset: Omnia quæcunque vultis fieri vobis, facite aliis: utrumque complexus esset, in qui-*

bus tota lex, propter salutem hominum scriptum est in prophetis et lege.

VERS. 13. — *Intrate.* Etsi difficile sit ut aliis facias quod tibi vis fieri, tamen sic faciendum est ut intremus. *Per angustam.* Angusta quæritur, nec ab omnibus invenitur. Nec omnes qui inveniunt per eam ingrediuntur, quia capti sæculo retroeunt. *Et spatiosa.* Hanc etsi non quærant, omnes tamen inveniunt, quia in ea nati. Voluptas, ut meretrix importuna, suis oblectamentis omnes invitat: et ideo multi intrant per eam.

VERS. 14. — *Quam angusta.* Satis angustum est omnia prætermittere, unum solum diligere, unum quærere, ad unum quotidie pulsare, prospera non ambire, adversa non timere. *Et pauci.* Si pauci inveniunt, pauciores per eam intrare contendunt. Nemo intrat sine labore, et sine animi puritate.

VERS. 15. — *Attendite.* Cum dixisset arctam viam a paucis inveniri, ne forte sui implicarentur erroribus pseudo-prophetarum, adjecit: *Attendite: Attendite.* Quod supra latam portam dixit, falsos prophetas apertius dicit. *Attendite.* Licet hoc de omnibus qui aliud habitu et sermone, aliud opere ostendunt, possit accipi; tamen specialiter de hæreticis qui quadam pietatis veste tecti, venenato animo et intentione nocendi lupi sunt rapaces, vel extensius si copia datur persequendo, vel interius corrumpendo.

Ad vos in vestimentis ovium. In conspectu hominum similes ministris justitiæ dum jejulant, orant, eleemosynas dant: sed non sunt eorum fructus, quia pro vitio eis reputatur.

A fructibus eorum. (Hika.) Non a veste, sed ab operibus quod de manifestis, etc., usque ad sed non debent oves pelles suas deponere, etsi aliquando eis lupi se contegant.

VERS. 16. — *Nunquid.* Allegorice. Spinæ et tribuli sunt hæretici a quibus nullus sapientum sanctitatem vel veritatem poterit invenire: sed conscindunt et cruentant approximantes. Vel spinæ et tribuli, curæ sunt sæculi, punctionesque vitiorum. Uva et ficus, dulcedo novæ conversationis quam Christus in nobis esuriit, et fervor dilectionis, qui lætificat cor hominis. Non ergo de spinis et tribulis uva et ficus: quia mens adhuc veteris hominis consuetudine pressa, potest simulare non ferre fructus novi hominis. Quod si aliquando dicta vel facta malorum prosunt bonis, non hoc faciunt mali, sed fit de illis consilio Dei: quia non eorum fructus est, sed vitis quæ super spinas aliquando exuberat. Sed carpendus est botrus, spina cavenda. Vitis Christus. Sui, palmites qui ferunt uvas, id est opera spiritus quæ inebriant mentem.

VERS. 17. — *Sic omnis arbor.* Id est secundum prædictam impossibilitatem: quia de mala radice non potest fructus suavitatis erumpere. Expectandi sunt boni fructus de bona arbore. Arbor bona vel mala non natura quæ in omnibus bona a Deo est creata, sed voluntas bona vel mala. Fructus, opera quæ nec bona malæ voluntatis possunt esse, nec

mala bonæ voluntatis. Fructus bonæ arboris gaudium, pax, patientia, longanimitas, etc.; quos fructus non nisi bona voluntas parturit. Sic e contrario malos mala intentio nutrit.

VERS. 18. — *Non potest.* Non ait: Non potest mala arbor bona fieri, vel bona mala; quia Paulus de persecutore factus apostolus, et anima manente integra natura, affectu voluntatis corrumpitur, vel in melius mutatur.

Voluntas uniuscujusque arbor bona vel mala. Et sicut arbor radicatur in terra, sic voluntas in anima.

Fructus malæ arboris sunt opera carnis, scilicet fornicatio immunda, luxuria.

VERS. 19. — *Omnis arbor.* Hac sententia hypocritas et pseudoprophetas damnat, et quod supra docuit de cordis munditia, hoc exemplo confirmat, quod nemo de mala intentione fructum bonum percipit, nec de bona nisi bonum metit.

VERS. 20. — *Igitur ex fructibus.* Quasi dicat: A falsis prophetis attendite, et ex fructibus eos cognoscite.

VERS. 21. — *Noti omnis qui dicit.* Sicut cavendi sunt qui habent speciem bonæ vitæ propter dogmata nequitiae, sic et hic e contrario qui, cum integræ fidei et doctrinæ sint, turpiter vivunt. Utrumque enim necesse est, ut et opus sermone et sermo operibus comprobetur.

Qui dicit: Domine, Domine. Iter regni Dei est obediencia, non nominis nuncupatio. Non est hoc illud vere et proprie dicere ubi prolatio discordat a voluntate. De quo Apostolus ait: *Nemo potest dicere: Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto (I Cor. xii).*

VERS. 22. — *Multi dicent.* Maxime autem cavendum est ab his qui propter nomen Christi etiam miracula habent, quæ cum propter infideles Dominus fecerit, monuit tamen ne a talibus decipiamur: putantes ibi esse invisibilem sapientiam, ubi est visibile miraculum; unde adjungit: *Multi dicent.* Quam mundo ergo et simplici oculo opus est, ut inveniatur via sapientiæ inter tot deceptiones.

VERS. 23. — *Nunquam novi vos.* Non novit lux tenebras, id est, non aspicit, quia si aspiceret, tenebræ non essent. *Qui operamini iniquitatem.* Non qui operati estis, ne tollat poenitentiam, sed qui in judicio; licet non habeatis facultatem peccandi, tamen habetis affectum.

VERS. 24. — *Omnis ergo.* Quasi dicat: Omnia prædicta bene tenenda sunt, quia qui tenet assimilabitur Christo; qui non tenet, diabolo. *Qui autem,* quæ in monte habita sunt: quod dicit ut ostendat sermonem in monte habitum, omnibus præceptis quibus Christiana vita informatur, esse perfectum. *Assimilabitur.* Quia sicut Christus de personis variis unam Ecclesiam construit, erudit, regit in vitam dedicaturus æternam, sic iste variis virtutibus perpetuam mansionem sibi ædificat, et in futura dedicatione cum Christo letabitur. *Viro.* Illi qui dicit: Ut sapiens architectus, fundamentum posui in Christo.

Qui ædificavit. Ille ædificat in Christo, qui quod audit ab illo facit. *Supra petram.* A qua Petrus nomen accepit pro firmitate fidei, id est, super seipsum ædificavit Ecclesiam.

VERS. 25. — *Et descendit.* Tribus modis diabolus impugnat: carnis concupiscentia, exterioribus mundi oblectamentis, vel per se, cum universos ventus impulsionum laxat. *Pluvia.* Concupiscentia, a qua quisque tentatur, quæ sensum rigorem fidei emollit, quæ si non proficit, majora flumina eveniunt.

VERS. 26. — *Qui audit verba mea,* etc., exterius. Et ideo non habet excusationem, sed est ruina ejus magna: quia monita salutis contempsit. *Viro stulto.* De quo dicitur: *Inimicus homo hoc fecit, cujus opera omnia instabilia sunt, et ruinæ patent. Super arenam.* B Qualiacunque sint quæ super concupiscentiam vitiorum fundantur, non stabunt.

VERS. 27. — *Et cecidit sicutque ruina ejus magna.* Omnis conscientia quæ fixa in Deum spe non permanet, in tentationibus non valet subsistere; et tanto amplius agitur, quanto plus in his quæ mundi sunt a superioribus disjungitur: et vere omnes mali vel fidei boni, ingruente qualibet tentatione peiores fiunt.

VERS. 28. — *Turbæ.* Vel aliqui in turba, quia infideles, vel potius omnes de excellentia sapientiæ.

CAPUT VIII.

VERS. 1. — *Cum autem descendisset.* Post descensionem Domini de monte, etc., usque ad ostendit post quantum temporis intervallum. *Cum autem descendisset.* Secundum Lucam, et in campestri loco sermonem quem jam forsitan supra habuerat ei fecisset. *Secutæ sunt.* Alii propter charitatem, alii propter doctrinam, alii propter admirationem et curationem.

VERS. 2. — *Adorabat eum dicens: Domine.* Priusquam peteret, cultum divinitatis ostendit. *Si vis, potes me mundare.* De voluntate non quasi pietatis incredulus, dubito; sed quasi meæ colluvionis conscius non præsumo.

VERS. 3. — *Extendens.* Post sermonem et miracula facit, quibus sermo apud auditores confirmatur. *Tetigit.* Non quia sine tactu sanare posset, sed ut indicet se non subjectum esse legi, sed Dominum legis, qui non timet contagium. *Tetigit.* Propter humanitatem, ut nos doceret nullum spernere pro aliqua corporis maculatione. Apparet supra legem (quæ leprosum excludit) esse gratiam, quæ sanat eum; ut ait: *Non veni solvere legem, sed adimplere,* etc. *Volo.* Eo sanavit genere quo fuerat obsecratus, deinde imperat: *Mundare.* Ecce potestas.

VERS. 4. — *Vide, nemini,* etc. Tacere jussit, nec tamen tacere potuit. Non quod aliquid voluit et non potuit, sed dat exemplum, ut sui in magnis quæ faciunt latere velint: sed ut prosint aliis, prodantur inviti. *Nemini dixeris (Marc. i).* Hunc tamen Marcus ubi quod hoc prædicasse dicit quasi Evangelista factus sit. *Vade.* Mittit ad sacerdotes propter humili-

tatem, ut sacerdotibus deferat honorem quibus lex jubet mundatos munera offerre, et ut videntes credant ei : vel si non credunt, inexcusabiles sint, et ut legem frangere videretur. *Ostende te sacerdoti.* Ut sacerdos non legis ordine, sed gratia Dei supra legem curatum esse intelligat. *Offer*, etc. Quia legem non solvo, quia nondum coepit verum sacrificium. *In testimonium.* Id est, Domino credant, si impietatis lepra discendat. *In testimonium.* Spiritualis curatio- nis, offerendum est magis spirituale homo ipse.

VERS. 7. — *Ego veniam et curabo eum.* Et respondens centurio ait, etc. Magna humilitas, etc., usque ad ob impotentiam virium corporaliter ire putaretur.

VERS. 8. — *Non sum dignus.* Propter conscientiam vite gentilis, magis timet gratari presentia quam juvari, quia et si erat fide præditus, nondum tamen erat sacramentis imbutus. Sed quod nec infirmitas nostra præsument gratia dare novit.

VERS. 9. — *Nam et ego*, etc. Si ego homo, etc., usque ad ut Cornelius dicitur *vir justus et timens Deum* (Act. x).

VERS. 11. — *Ab oriente et occidente venient et recumbent.* Vel oriens, qui illuminati statim transeunt; occidens, qui passiones usque ad mortem tolerant. Per istas duas partes mundi ex quibus gentes vocandæ erant designantur.

VERS. 12. — *Filii autem regni ejicientur.* Quia in hoc mundo fruuntur beneficiis Dei; secundum illud : *Pluit super justos et injustos.* Nunc videntur in facie Domini, sed tunc minime. *In tenebras exteriores.* Quia a Domino foras expellentur, etc., usque ad poenitet quod deliquit pertinaciter. *Fletus.* Per hoc ostenditur magnitudo tormentorum. Per fletum, tormentum animæ; per stridorem dentium, corporis.

VERS. 14. — *Et cum venisset*, etc. Quando hoc sit factum non expressit Matthæus, etc., usque ad narranda recordationi ejus suggerere. *Et febricitantem.* Febris Græce, fervor Latine dicitur : et si quando hæc passio faciat tremere, naturæ est humanæ.

VERS. 15. — *Et tetigit*, etc. Lucas dicit, quod rogaverunt, etc., usque ad ut *Delicta quis intelligit : ab occultis meis munda me* (Psal. viii). *Et surrexit*, etc. Naturale est febricitantibus incipiente sanitate lassescere, etc., usque ad ministrat in spiritu.

VERS. 16. — *Vespere autem facto*, etc. Occasus solis, mors est Christi, per quam plures sanavit dæmoniacos, quam ante vivens in carne ægrotos.

VERS. 18. — *Videns autem Jesus.* Manifestum est alium esse diem, etc., usque ad amarus sæculi fluctus transeamus.

VERS. 19. — *Et accedens.* Quod Matthæus dicit hoc factum quando jussit ire trans fretum : Lucas vero *ambulantibus illis in via* : non est contrarium : quia via ambulabant ut venirent ad fretum. *Magister.* Quasi unus sit de pluribus. Et ipse litterator erat, non spiritualis auditor. *Magister.* Non dixit,

Domine, sed magister : unum de pluribus magistris æstimans.

VERS. 20. — *Vulpes foveas habent.* Quasi dicat : Quid me propter lucra sæculi, etc., usque ad divinitati Christi non est locus. *Filius autem hominis non habet*, etc. Cum homines vocent eum Filium Dei, ipse seipsum vocat Filium hominis, humilitatis causa.

VERS. 21. — *Alius autem.* Nota hunc vocatum esse a Jesu. *Domine.* Ille qui ingressit se vocat eum magister, ut elatus Phariseus, alter qui receptus est, Dominum vocat humiliter, sicut publicanus.

VERS. 22. — *Mortuos suos.* Qui culpa exierunt, ut ipsi cum culpa vivunt. Mortuos sepelire, est peccatores in peccato fovere.

VERS. 23. — *Et ascendente.* Qui magna fecit in terra, transit ad mare, ut et ibi faciat, et Dominus terræ et maris appareat.

VERS. 24. — *Ecce motus.* Non ex se orta est tempestas, sed ejus imperio : ut discipuli magis timeant et rogent : et rogantibus ostendat potentiam. *Dormiebat.* Dormit in nobis Dominus, id est fides Domini, cum negligentius agimus, et ideo tempestas. Si vero fides resurgit, imperat ventis et fluctibus.

VERS. 25. *Suscitaverunt.* Primum est Jesus in tribulationibus orationibus excitandus, ut post increpationem surgens imperet ventis et mari, et sit tranquillitas magna.

VERS. 26. — *Modicæ*, etc. Si novistis potentem in terra, cur non creditis etiam in mari ? Qui parum credit, arguitur : qui nihil, contemnitur. *Imperavit*, etc. Cui imperatur, imperantem sentit. Nota quod omnis creatura creatorem sentit. Quæ apud nos insensibilia, isti sunt sensibilia.

VERS. 27. — *Qualis est hic*, etc. (ORIG.) Qualis est iste, major Moyse, etc., usque ad non habent auditum obtemperant.

VERS. 28. *In regionem Gerazæ.* Geraza urbs est Arabiæ, etc., usque ad a Christo visitata per prædicatores. *Duo habentes.* Marcus et Lucas dicunt unum, etc., usque ad fœditatem corporum ostendebant. *Sævi.* Marcus dicit quod nullus jam dæmoniacum, etc., usque ad impugnant aliquem transire.

VERS. 29. — *Jesu filii Dei.* (HILAR.) Magis suspicati quam nosse credendi sunt. (AMBR.) *Jesu filii Dei.* Tantum eis innotuit quantum voluit, etc., usque ad videbant in eo, non credebant. *Ante tempus.* Sciebant enim sibi futuram in Dei judicio, etc., usque ad fuerunt enim duo millia, ut Marcus ait. *Torquerentur nos.* Præsentia Christi tortura est eis; vel, torquentur dum de corporibus ejiciuntur, in quorum tortura delectabantur, sicut præsentia Dei refectio angelorum.

VERS. 31. — *Mitte nos.* Nota multo minus eos sua potestate nocere hominibus, qui nec pecoribus possunt. Nisi quis more porci vixerit, diabolus in eum potestatem non accipit, nisi forte ad probandum.

VERS. 32. — *Et ecce magno.* Dignior homo bestijs,

cum propter salutem duorum hominum duo millia A porcorum perierunt. Liberato populo gentium, increduli agunt malos ritus in aditis : cæca et profunda curiositate submersi.

VERS. 33. — *Pastores autem sugerunt.* Quia etiam quidam principes impiorum, et, si fugiunt fidem Christi, tamen potentiam ejus mirando nuntiare non cessant.

VERS. 34. — *Exiit obviam.* (BED.) Prodeuntes, signant quosdam consuetudine ligatos, mirari quidem et venerari legem Christi, sed nolle pati : unde transire rogant. *Et invenerunt hominem* (ut Lucas ait) *vestitum et sana mente sedere ad pedes Jesu* (Luc. viii). *Rogabant eum.* Rogant non de superbia de humilitate judicantes se indignos, ut Petrus fecit, et vidua de Elia. Timebant ne destrueret eos præsentia sanctitatis ejus propter peccata sua, sicut destruxerat porcos.

CAPUT IX.

VERS. 1. — *In civitatem.* Ne putes hanc esse Nazareth, etc., usque ad Capharnaum quasi metropolis.

VERS. 2. — *Offerebant.* Doctores sunt, qui sublevant et offerunt Christo monendo et intercedendo. *Fidem.* Quantum valet apud Deum fides propria, apud quem sic valuit aliena, ut intus et extra sanaret hominem. *Confide, fili, remittuntur tibi.* Lucas dicit : Homo, etc., usque ad tollens causam morbi, post curat corpus.

VERS. 5. — *Quid est.* Nota infirmitates aliquando contingere propter peccata, etc., usque ad unde : *Duplici contritione coarctet eos Dominus.* (BED.) *Quid est facilius,* sed quoniam hoc spirituale non creditis, probetur signo visibili quod non minoris constat esse potentia, ut in Filio hominis latentem cognoscatis potentiam majestatis, quæ potest dimittere peccata ut Deus.

VERS. 6. — *Tunc ait paralytico.* Ecce per remissionem pœnæ, dimissionem culpæ intellige. *Surge.* Surgere, est animam a carnalibus desideriis abstrahere. *Lectum tollere,* est carnem a terrenis desideriis ad voluntatem spiritus attollere. *Domum ire,* est ad paradysum redire, vel ad internam sui custodiam, ne iterum peccet. *Tolle lectum tuum et vade in domum tuam.* Ut quod fuit testimonium infirmitatis, sit probatio sanitatis.

VERS. 7. — *Et surrexit.* Magna virtus, ubi sine mora imperium salus comitatur. Unde merito, qui aderant relictis blasphemis stupentes, ad laudem convertuntur tantæ majestatis.

VERS. 9. — *Vidit hominem.* Hic probabilius videtur, quod prætermissa memoret, cum duodecim elegit ante sermonem. *In telonio.* Τέλος Græce, Latine vectigal. Matthæus Hebraice, Latine donatus, qui tantum munus gratiæ accepit : Levi, additus vel assumptus, quia divina electio eum assumpsit, et numero apostolorum addidit. *Matthæum.* Cæteri Evangelistæ propter verecundiam, etc., usque ad sermo supradictus fuit. *Surgens.* (BED.) Lucas plenius di-

cit : relictis omnibus, secutus est eum tam corpore quam mente. Non levitate ductus, sed veritate operum, et divina potentia intus operante tractus, perfecta obedientia, et perfecta abrenuntiatio, et lucra reliquit, cupidus sequendi Christum.

VERS. 10. — *In domo.* Non dicit cujus, sed Lucas exprimit, etc., usque ad conversione pœnitentium ostenditur. *Ecce multi publicani.* Bonum præsagium : jam ejus exemplo multi convertuntur. Jam post se multos trahit, Apostolus et doctor gentium futurus. (HIER.) *Publicanis et peccatoribus.* Tertullianus dicit hos fuisse ethnicos, etc., usque ad præcepit : *In viam gentium ne abieritis. Peccatores venientes discumbent.* Pœnitentes, exemplo Matthæi, veniam sperantes : unde Marcus dicit hic : *quia multi sequebantur eum* (Marc. ii).

VERS. 11. — *Quare cum publicanis.* Omnis quæstio, etc., usque ad et omnia quæ gessit, salutî servant.

VERS. 12. — *At Jesus audiens, ait.* Et susceptos pœnitentes amplius in fide confortat, et superbos ad humilitatis et pietatis gratiam provocat. *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.* Medicus est Christus, etc., usque ad Dei verbum recipiunt, esurire non possunt.

VERS. 13. — *Euntes autem dicite.* Tumentibus de falsa justitia consilium correctionis dat, etc., usque ad ove, et drachma, et duobus filiis. *Non enim veni vocare justos.* Nonne Nathanael, et Petrum, et Andream, etc., usque ad jam non justî sibi videntur.

VERS. 14. — *Discipuli autem tui non jejunant.* Joannes, Marcus et Lucas, etc., usque ad gratiam et potestatem intelligas.

VERS. 15. — *Nunquid possunt.* Quasi dicat : Facturi estis, ut lugentes, etc., usque ad sed ab omnibus terrenis. *Lugere quandiu cum illis est sponsus.* Hoc verbo exprimit illud jejunium, etc., usque ad postea jejunabunt, non lugebunt. *Et tunc jejunabunt.* Luctus de absentia sponsi, nec ante incarnationem defuit in patribus, nec post passionem, nisi quandiu in carne cum discipulis conversatus est. *Jejunabunt.* A mundi amore, non solum a cibis. Spirituale enim jejunium cum sit pars vitæ novæ, nondum eis convenit, qui per alia dediti sunt veteri vitæ.

VERS. 16. — *Nemo autem.* Quasi dicat : Carnales nondum fide passionis et resurrectionis solidati, etc., usque ad ipsi vetustati non convenit. *Tollit enim.* Id est perfectio novæ vitæ quæ una est dividitur, et veteri fides quam habet aufertur, cui perfectio novæ debebatur.

VERS. 17. — *Neque mittunt.* Eosdem discipulos veteribus utribus comparat, etc., usque ad in novitate sensus intus reformamur.

VERS. 18. — *Ecce princeps unus accessit.* Marcus et Lucas dicunt archisynagogum, etc., usque ad cœpit remedium sperare et querere.

VERS. 20. — *Mulier quæ.* Salutem Judæis paratam, spe certa præripuit gentilitas. *Duodecim annis.* Duodecim annis fluxit, sicut et illa filia creverat

duodenis : quia ex quo Synagoga cœpit Deo famulari, cœpit gentilitas idololatria et peccato pollui. *Accessit*. Credidit, dixit, quia his tribus fide et opere omnīs salus acquiritur.

VERS. 21. — *Si letigero*. Fimbriam, non vestem. Quia non vidit in carne Dominum, sed suscepit per apostolos incarnationis verbum. Beatus qui vel extremam partem verbi fide tangit.

VERS. 22. — *Confide, filia*. Credidit utique quæ petiit, sed inculcat robur et perseverantiam in fide.

VERS. 23. — *Vidisset*. Tibicines sunt carmen lugubre carētes. Hi sunt magistri mœrore suo subditos demulcentes, et turbam Judæorum adversus doctrinam Christi calcitrantium. *Et turbam*. Quia Synagoga lætitiā Dominicæ inhabitationis, etc., usque ad parit in susceptione.

VERS. 24. — *Non est*. Vobis mortua est. Deo autem qui suscitare potest, dormit, tam in anima quam corpore.

VERS. 25. — *Et cum ejecta esset*. Id est, cum reprobati essent irrisores, intravit in electorum mentes. *Et tenuit manum*. Nisi prius manus Judæorum, etc., usque ad secreta potest deleri penitentia.

VERS. 27. — *Transeunte*. Id est, de domo principis in tuam domum. Domus principis Synagoga est, sua domus cœlestis Jerusalem. *Duo cæci*, etc. Duo cæci, duo populi inscii, etc., usque ad idem factum, sed aliud simile.

VERS. 32. — *Hominem*. Significat gentilem populum : vel omne genus hominum, quo ducto per prædicationem ad Christum, et ablata idololatria, confessus est Christum. *κωφοῖς* Græce usitatus, sed tamen indifferenter, et mutus et surdus dicunt.

VERS. 34. — *Pharisæi autem*. In Pharisæis infidelitas Judæorum signatur.

CAPUT X.

VERS. 1. — *Et convocatis*. A curatione sœcus Petri, etc., usque ad curatum centurionis servum. *Duodecim*. Hi sunt operarii qui mittendi erant, et quadrati orbis partes ad fidem Trinitatis vocaturi. Quorum prædicatione ut pondus haberet auctoritatis, datur eis potestas curandæ omnis infirmitatis.

VERS. 2. — *Petrus et Andreas*. Apostolorum paria jugaque sociat, etc., usque ad Christum in quem credebatur.

VERS. 3. — *Thomas*. Abyssus : quia altitudinem divinæ virtutis in resurrectione certa fide penetravit. Vel, Thomas geminus, quod est Græce didymus, propter dubium cor in credendo.

VERS. 4. — *Et Judas Scariothis*. Magnum in nobis exemplum doctrinæ, cum qui omnia noverat non dubitaret proditorum in discipulum eligere, atque apostolum ordinare. Habet enim Christus conscium munditiæ testem, cum suum non dubitet eligere proditorem.

VERS. 5. — *In viam*. Post resurrectionem dicit : *Docete omnes gentes*. Sed hoc ante : quia prius oportet Judæis prædicari, ne causam habeant non recipiendi, quia ad gentes apostolos misit.

VERS. 7. — *Appropinquabit regnum cœlorum*. Per fidem prope est regnum. Sicut enim sit peccata terra, ita justus sit cœlum, in quo Deus præsidet; unde dicitur : *Regnum Dei intra vos est* (Luc. xvii), etc. Ecce quid debeant prædicare : *Appropinquabit regnum cœlorum*.

VERS. 8. — *Infirmos curate*. Ecclesia infirmos statu boni operis confortat, mortuos in peccatis, vel sine fide, suscitāt; leprosos erroribus aspersos mundat, demones per exorcismos fugat. *Gratis accepistis*. Ne Judas, qui loculos habebat, de prædicta potestate pecuniam congregare vellet, nequitiam ejus supprimit Dominus, dicens : *Gratis accepistis*, etc. Damnat etiam hic perfidiam Simoniacæ hæreseos. Dona spiritualia pretio vilescunt.

B VERS. 9. — *Aurum neque argentum*. Qui hæc haberent, viderentur non causa salutis prædicare, sed lucri. *Neque pecuniam in zonis vestris*. Duo sunt genera necessariorum : unum quo emuntur necessaria, aliud ipsa necessaria. Per pecuniam in zonis, illud unde emuntur : per peram quod emitur, quod ibi reponitur. De hoc in passione : *Quando misit vos sine sacculo et pera, nunquid defuit vobis aliquid ? At illi dixerunt : Non*.

VERS. 10. — *Neque calceamenta*. Et Plato dicit duas corporum summitates non esse velandas, nec assuetam fieri debere mollitiem capitis et pedum : Cum autem hæc habuerint firmitatem, cætera robustiora sunt. *Neque virgam*. Matthæus et Lucas dicunt *neque virgam*; Marcus *non nisi virgam* : quo nomine, etc., usque ad iter prædicationis pergere debeat, ostendatur. *Dignus est*. Unde ergo necessaria ? Tantum accipite, quantum ad necessitatem sufficit, ut inde securi æternis melius vacetis.

VERS. 11. — *Interrogate quis*. Testimonio vicinorum eligendus est hospes, ne hujus infamia prædicatione lædatur. *Dignus sit*. Ut sciat se magis accipere gratiam quam dare. *Ibi manete*. (AMBROS.) Dat constantiæ generale mandatum ut hospitalis necessitudinis jura custodiant : ideo domus eligenda, ut mutandi hospitii necessitudinisque violandæ causa non suppetat.

VERS. 14. — *Excutite pulverem de pedibus*. Per excussionem pulveris, intelligitur amissio itineris. *Excutite pulverem*, ad contestationem terreni laboris quem pro eis inaniter susceperant, etc., usque ad per ipsum Salvatorem narrantur abluti.

VERS. 16. — *Ecce ego mitto*. Illis sua pœna servabitur in futurum, etc., usque ad mala inferre non debet, sed tolerare. *Sicut serpentes*. Serpentis astutia est, etc., usque ad veterem exiit hominem.

VERS. 18. — *In testimonium*. Ut inde perversi percant, etc., usque ad testimonium ipsorum innocentia.

VERS. 19. *Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini*. Voluntatem vestram pro Christo offerte; Christus vero loquetur pro se.

VERS. 21. — *Tradet autem frater*, etc. Minorem dolorem ingerunt mala quæ ab extraneis : majoram

quæ ab illis patimur, de quorum mentibus præsumebamus : quia cum danimo corporis, mala nos cruciant amissæ charitatis.

VERS. 22. — *Qui autem*, etc. Docet virtutem longanimitatis et patientiæ, etc., usque ad hoc ipsum incipimus possidere quod sumus.

VERS. 23. — *Cum autem*. Hoc ad illud tempus pertinet, quo dictum est : *In via gentium ne abieritis*, quod persecutiones non debeant timere, sed declinare : ut tribulationis occasio sit Evangelii seminarium.

VERS. 24. — *Non est discipulus*, etc. Ne indignè mini tolerare quod tolero qui Dominus sum, faciens quod volo, et magister docens quod utile scio.

VERS. 25. — *Si patremfamilias*. Ostendit calumnias suas, ut suo exemplo ferant injurias. Unde dixit : *Sufficit diei malitia sua. Beelzebub*. Beel ipse est Bel, Zebub, musca, etc., usque ad vir muscarum, sive habens muscas.

VERS. 26. — *Ne ergo timueritis eos*. Eorum sævitiam vel blasphemias, quia veniet dies cum Deus judicabit occulta hominum, ubi et nequitia discoperietur, et vestra intentio, nunc soli Deo cognita, ab omnibus sciatur.

VERS. 27. — *Quod dico*. Hoc est, in quo volo vos constantes esse, etc., usque ad calcato carnis domicilio prædicare.

VERS. 29. — *Super*. Loquitur juxta morem Palestinæ, etc., usque ad in toto mundo dicite. *Nonne duo passeret*? Lucas : *Nonne quinque passeret reneunt dipondio (Luc. xii)*? Nec multum distat, ut duo asse et quinque dipondio. Dipondio enim est ex duobus assibus. Quod autem in numeris est unus, hoc in pondere as : et quod duo, hoc dipondius. *Et unus ex illis*. Quomodo ergo Apostolus : *Nunquid de bobus cura est Deo (Luc. ix)*? Sed aliud est cura, aliud scientia.

VERS. 30. — *Numerati*. Hoc est, scientia Dei, etc., usque ad parva otiosaque dicta eum lateant.

VERS. 32. — *Qui confitebitur*. Vel constitetur quis Jesum ea fide, quæ per dilectionem operatur : negat qui præceptis Dei non obedit.

VERS. 33. — *Qui autem*. Negatur a Filio apud Patrem, cui non manifestatur in divinitatis potentia Filius et Pater. Constitetur a Filio apud Patrem, qui per Filium habet accessum ad Patrem.

VERS. 34. — *Pacem*. Missum est bellum bonum, ut rumperetur pax mala.

VERS. 35. — *Veni enim*. Ille Lucas ait : *Erunt quinque in una domo divisi, tres in duo et duo in tres dividuntur*. Quomodo ergo, etc., usque ad circumcissionem cæterasque carnales observantias. *Separare*. Id est, privatos carnis affectus extinguere, quibus ita invicem diliguntur, ut Deo minus serviant. Vel penitus avertantur, non quod non sint honorandi pater et mater, sed post Deum; hic est ordo charitatis.

VERS. 37. — *Qui amat patrem*. Post Deum amandi

A sunt, sed si utrumque non potest servari, odium in suos, pietas est in Deum.

VERS. 38. — *Et qui non accipit*, etc. Crux duobus modis portatur, etc., usque ad amor Christi ostendatur. *Et sequitur me*. Aliquis enim carnem macerat pro inani gloria, vel proximo carnaliter compatitur ut culpæ faveat : Hic crucem ferre videtur, sed Dominum non sequitur.

VERS. 39. — *Qui invenit*, etc. Nomine animæ vita præsens designatur.

VERS. 40. — *Qui recipit*, etc. Cum ad prædicationem mittit, etc., usque ad debere stipendia accipere.

VERS. 42. — *Et quicumque*. Qui periculum non suscipientium testimonio excussi pulveris denunciavit, meritum recipientium ultra speratum commendat. Nota Deum magis ad pium affectum respicere quam ad quantitatem rei exhibitæ. *Uni ex minimis*. Minimi sunt qui nihil penitus habent in hoc mundo, et iudices erunt cum Christo.

CAPUT XI.

VERS. 2. — *Joannes autem*. Et dum Christus prædicaret, etc., usque ad quis ordinem rei gestæ teneat, non apparet.

VERS. 3. — *Tu es*. Non ait *qui venisti*, quasi dicat : Cum ad inferna descensurus sum : debeo te nuntiare inferis, qui nuntiavi superis. An conveniat Filio Dei mori, an alium ad hæc sacramenta misurus es?

VERS. 6. — *Qui non fuerit*. Qui de divinitatis potentia non dubitaverit, hoc non contra Joannem dixisse putandus est quem mox adeo commendat.

VERS. 7. — *De Joanne*. Præcursor Christi de Christo certificare discipulos voluit, quia sensit eos dubitare. De præcursore, Christus turbas dubitantes ne dubitent docuit, mollem eum levemente putantes.

VERS. 8. — *Ecce qui mollibus*, etc. *Qui ponunt pulvinaria sub cubito*, qui vitam peccantium palpant, non pungunt.

Rigida vita et prædicatio debet declinare mollium palatia, quæ frequentant mollibus indutis adulantes.

(CLEM. ALEX.) Beatus Joannes, despectis quoque ovium pilis, qui delicias redoleant, pilos camelorum, etc., usque ad ab omni inani studio, vanaque boni specie, sordidoque ac illiberali decore, se removit.

VERS. 9. — *Plusquam propheta*. (BEDA.) Quia angelus non natura sed officio.

VERS. 11. — *Major Joanne*. In hoc non præfertur patriarchis, et cunctis hominibus, sed æqualis cæteris sanctis ostenditur. *Qui autem*. Id est, omnis sanctus qui jam est cum Deo, major est eo qui adhuc in mundo. Vel ego quem minorem facit multorum opinio, in Ecclesia sanctorum illi prælatus sum. Vel novissimus angelus cæli melior est quovis homine. *In regno*. Regnum cælorum duobus modis accipitur : aut supernum, in quo nondum sumus ;

aut præsens Ecclesia, in qua adhuc vivimus, et jam A quodammodo regnamus.

VERS. 12. — *A diebus Joannis.* Apostolos Dominus ad oves quæ perierunt domus Israel ire jusserrat, ut ad regnum reducerentur. Sed hæc prædicatio ad profectum publicanorum et peccatorum versa est qui crediderunt. Cæterum Joanni a plebe non creditur, Christi opera non auctorisantur, quia crux est scandalo. Jam prophetia cessat, jam lex expletur; Christus aliis prædicatur, et ab aliis recipitur: sui respuunt, inimici accipiunt. Itaque regnum cælorum vim patitur, quia gloria Israel patribus debita, a prophetis nuntiata, a Christo oblata, fide gentium occupatur et rapitur. Vel a diebus Joannis, qui præsentiam prædicavit, qua peccator reviviscit: et non ante, quia lex pœnam intulit et non per pœnitentiam vivificavit. Patria cœlestis vim patitur dum peccator ad eam quasi in alienum locum intrat per pœnitentiam. Grandi violentia est in terra nasci et cœlum capere, et habere per virtutem quod non possumus per naturam.

VERS. 13. — *Omnes enim.* Non quod post Joannem non fuerint aliqui, ut Agabus, sed quia quidquid prophetaverunt, de Domino vaticinati sunt. *Omnes enim.* Quia quidquid illi dixerunt, de venturo locuti sunt, hic vero venientem ostendit.

VERS. 14. — *Et si vultis recipere.* Ut minus excusabiles sitis, quia eum non recepistis. Ipse est Elias in virtute, non in persona, par in vitæ severitate, mentis rigore præcedens Christi primum adventum, ut ille secundum.

VERS. 16. — *Cui autem,* etc. Laudato Joanne transit ad increpandum illos, qui nec prædicatione Joannis moti sunt: vel ipsius Christi prædicationem despiciunt. Joannes talis ac tantus ut dixi, et adeo dignus, ut ei debeat credi: sed vos cui estis assimilandi, qui nolulistis credere ei? *Similis est pueris.* Pueri doctores sunt humiles spiritu. Horum synagoga, vel ipsa Jerusalem, ubi jura præceptorum Dei recondebantur. Coæquales contribules quos solebant exprobrare, quod ad laudes Dei non assurrexerunt corde devoto, membrorum agilitate quod notat saltus. Nec per lamenta prophetarum pro excidiis jam factis vel faciendis ad pœnitentiam conversi sunt.

VERS. 17. — *Cecinimus vobis.* Ut David: *Exsultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob (Psal. lxxx),* et hujusmodi. *Lamentavimus.* Ut: *Convertimini ad me in toto corde vestro in jejunio et fletu et planctu (Joel. ii),* et hujusmodi

VERS. 18. — *Venit enim.* Sicut tunc ita et nunc utramque viam salutis respuitis. Lamentavimus ad Joannem, cecinimus ad Christum. Hæc est summa. Generatio ista nec plorat cum Joanne plorante, neque gaudet cum Christo gaudente. Nec mirum si duplicem viam salutis contemnunt, cum et jejunium et saturitatem petitur spernunt; si jejunium placet, cur Joannes displicet? si saturitas, cur Filius hominis?

VERS. 19. — *Et justificata est sapientia,* etc. Ostendit filios sapientiæ intelligere, nec in abstinento, nec in manducando esse justitiam: sed in æquanimitate tolerandi inþiam, et temperantiam non se corrumpendi per abundantiam. Non est regnum Dei esca et potus: quorum non usus sed concupiscentia reprehenditur, in quibusdam libris habetur: *Justificata est sapientia ab operibus suis,* quia sapientia non querit vocis testimonium, sed operum.

VERS. 20. — *Tunc.* Qui hactenus Judæos communiter increpavit, nunc nominatim civitates exprimit, quæ frequenter audita doctrina et visis tot signis credere noluerunt, quibus non optat mala, sed prædicat ventura

B VERS. 21. — *Væ tibi,* etc. Supra ubi legitur, quia circumibat Jesus civitates et omnes vicus, curans omnem languorem: intelligendum est inter alias etiam in Corozaim et Bethsaida Dominum fecisse virtutes. Corozaim interpretatur *mysterium meum*; Bethsaida *domus fructuum vel venatorum.* Si in Tyro, etc. Hoc impletum modo videmus, quia Corozaim et Bethsaida præsentem Domino credere noluerunt. Tyrus et Sidon postea prædicantibus Apostolis crediderunt: adeo devoti, ut Paulum Tyro abeuntem omnes cum uxoribus et liberis usque ad naves prosequerentur. Cur ergo non credituris prædicavit, credituros evitavit: ipse scit cujus vitæ sunt misericordia et veritas. Proposuit tamen fines Judææ non excedere, ne justam Pharisæis et sacerdotibus persecutionis occasionem daret. Et erant tunc qui in Corozaim essent vocandi: nec tamen de contemptu gravius puniendi,

Tyros, angustia. Sidon, venatio.

VERS. 23. — *Et tu, Capharnaum.* Non solum Corozaim et Bethsaidæ væ erit, sed et tibi Capharnaum. *Nunquid usque in cœlum exaltaberis?* Nonne tu es quæ fama hospitii mei, et signorum in te factorum famosa efficeris, et contra prædicationem meam superbissime restitisti? Capharnaum interpretatur *villa pulcherrima,* in qua condemnatur perfida Jerusalem, cui dicitur: *Justificata est Sodoma soror tua ex te,* id est, ex tui comparatione cum illa, quæ non est exemplo Loth correctæ, tu Filii Dei verbis et miraculis semper *exstitisti ingrata.*

D VERS. 25. — *Respondens Jesus.* Respondens tacite objectionis quasi quæreretur, quæ ratio quod Judæicus populus Dei cultor, Dei Filium in carne venientem tam obstinatus rejecit, quem gentilitas tam prona recepit? *Domine cœli et terræ.* Qui facis cœlos, et relinquis in terrenitate quos vis, vel ad litteram. *Parvulis.* Sapientibus et prudentibus non opponit insipientes et hebetes, sed parvulos, ut probet se tumorem damnare, non acumen.

VERS. 26. — *Ita pater.* Blandientis affectu loquitur ut inceptum in apostolis beneficium compleatur. Hic exemplum humilitatis accipimus, ne temere discutere præsumamus superna consilia de vocatione horum, et repulsione illorum; cum enim utrum-

que attulisset, non mox rationem reddidit, sed sic Deo placitum dixit, ostendens quia injustum esse non potest quod justo placet. In omnibus ergo quæ exterius disponuntur, apertæ causa rationis est, occultæ justitiæ voluntatis. *Quoniam sic fuit placitum ante te.* Ne quis iterum quærat cur humiles eligat, sapientes reprobet.

VERS. 27. — *Omnia mihi, etc.* Tradentem Patrem, accipientem Filium, mystice intellige. Alioquin, si juxta fragilitatem nostram accipis, cum cœperit habere qui accepit, incipiet non habere qui dedit per omnia coomnipotentem nota, per tradita, Filium, cui per naturam omnia pro unius substantiæ jure sunt propria, non data per gratiam. Tradita autem omnia non cœlum et terra et cætera quæ fecit : sed hi qui per Filium accessum habent ad Patrem, et ante rebelles, Dominum postea sentire cœperunt.

Et nemo novit Filium, etc. Seipsum revelare. Et nemo novit Patrem nisi Filius, et cui Patrem voluit revelare. Ad utrumque enim illud subditum refertur. Verbo enim suo Pater se declarat. Et Verbum seipsum declarat, quia mentis nostræ lumen est.

Nisi Filius, et cui Filius voluerit, etc. Mutua cognitio, quæ est æqualitate naturæ. Illa autem tantilla quæ in nobis est, dignatione revelantis est.

VERS. 29. — *Tollite jugum, etc.* Jugum Christi, Evangelium est, quod Judæos et gentes in una fide conjungit. *Tollite super vos.* Id est, in honore habete : non subtus, ut contemnatis. Qui laboratis, difficultate legis, et onerati peccatis, scilicet, resciam, si jugum tollitis, id est, præcepta mea. Et quid jugo ejus suavius? quid onere levius? probabilem fieri, abstinere a malo, bonum velle, amare omnes, æterna sequi, præsentibus non capi, nolle alii facere quod pati non vis.

Discite a me. Docente verbo et exemplo, ut sitis humiles mentibus, mites moribus. Humiles, ut neminem contempnant; mites, ut nullum lædant. Corde, ut idem extra in opere sit et in corde, ne lateat serpens in specie columbæ.

VERS. 30. — *Jugum enim meum.* Quomodo Evangelium lege levius est, cum ibi opera, hic et concupiscentia damnatur? Sed in lege multa jubentur, quæ Apostolus impleri non posse dicit : hic voluntas quæritur quæ in arbitrio nostro est, et quæ sola sufficere potest et præmium habere. Item quomodo jugum Christi suave, cum supra dicitur : *Arcta via est quæ ducit ad vitam.* Sed angusta, quia non nisi angusto initio incipitur, processu vero temporis ineffabili dilectionis dulcedine dilatatur.

Onus meum. Quia illud momentaneum nostræ tribulationis æternum pondus gloriæ operatur in cælis (1 Cor. iv).

CAPUT XII.

VERS. 1. — *In illo tempore.* Narrata prædicatione et miraculis unius anni ante quæstionem Joannis factis, transit ad illa quæ facta sunt alio anno, scilicet, post mortem Joannis, quando jam in omnibus Christo contradicitur. *Esurientes, etc.* Quia, ut alius

ait evangelista, nec locum vescendi habebant pro turbis : propter nimiam importunitatem eorum. Alii Evangelistæ addunt : *manibus confricasse (Luc. vi).* Unde et Petro dicitur : *Macta et manduca (Act. x).*

VERS. 2. — *Non licet.* Secundum præceptum legis. Sed quia alia scriptura dicit : *Misericordiam malo quam sacrificium (Ose. vi),* melius fuit hominem de famis periculo liberare, quam sacrificium Deo offerre, quia hostia placens est salus hominum. De vastatione frugum non arguunt, quia licet per legem inde edere.

VERS. 3. — *At ille dixit, etc.* In hoc facto nihil aliud instruimus, nisi ut sabbatum non ad litteram, sed spiritualiter intelligamus. *Non legistis.* Si David et Abimelech non reprehenditur, quorum uterque mandatum legis probabiliter necessitate transgressus est, et hic similis causa famis est, cur non idem probatis in apostolis?

VERS. 4. — *Panes propositionis.* Quod significavit sacerdotalem cibum transiturum in usum populorum. Vel quia omnes sacerdotes debemus imitari. Vel quod omnes sacerdotes sumus.

VERS. 5. — *Quia sabbatis sacerdotes.* Hic sine necessitate ostendit sabbatum violari ab ipsis qui calumniantur. Unum exemplum datum est regiæ potestatis de David : aliud sacerdotalis, de his qui per ministerium templi sabbatum violant, ut multo minus ad ipsum pertineat crimen spicarum sabbato vulsarum, qui verus rex et sacerdos est et dominus sabbati.

VERS. 6. — *Dico autem vobis.* Quasi dicat : Si figurale templum potuit defendere sacerdotes sibi servientes, cur spirituale non potest defendere discipulos sibi credentes?

VERS. 7. — *Si autem.* Et vos ostenderet omnia futuri temporis speciem continere, adjecit : *Si autem sciretis, id est, quia Deus per gratiam disposuit liberare populum, et non per exteriores observantias, non reprehenderetis meos, si vetera omittunt.*

VERS. 8. — *Dominus est enim.* Si David pastus et sacerdotes templi ministerio sabbatum violantes sine crimine sunt, quanto magis Filius hominis, qui verus est rex et sacerdos et dominus sabbati?

VERS. 10. — *Et ecce homo.* Iste homo dicitur cæmentarius fuisse, quia manus cui spiritualis ædificii cura commissa fuit, arida erat usque ad tempus Christi. *Ecce homo manum, etc.* Significat humanum genus in fecunditate boni operis arefactum pro manu ad pomum extensa, quam sanavit manus innocens in cruce extensa. Bene manus in Synagoga erat arida, quia ubi majus donum scientiæ, ibi transgressor majori subjacet culpæ.

Interrogabant. Quia discipulos de violatione sabbati probabiliter exemplo excusaverat, ipsum volunt calumniari, ut si non curet, crudelitatis, vel imbecillitatis : vel si curet, transgressionis arguant.

Sabbatis, etc. Præcipue sabbatis docet et operatur Jesus, non solum propter speciale sabbatum,

sed et propter celebriorem populi conventum, quærens salutem omnium.

VERS. 11. — *Quis erit.* Competenti exemplo solvit quæstionem, ut eos ostendat sabbatum violare in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis. Arguit eos qui legem male interpretantur, qui dicunt in sabbato a bonis operibus feriandum. Sed a malis tantum feriandum est; unde dicitur: *Omne opus servile non facietis in eo (Levit. XIII).* Id est, peccatum. Sic et in æterna requie a malis tantum feriabuntur, non a bonis.

VERS. 13. — *Estende.* Quia nil plus valet curationi eleemosynarum largitate, unde dicitur: *Non sit manus tua ad accipendum porrecta, sed ad dandum collecta (Eccl. IV).* Quia frustra pro peccatis rogaturus manus ad Deum expandit, qui has ad pauperes pro posse non extendit.

Sicut altera. Homo ante adventum Christi dexteram habuit languidam, quia ab eleemosynis torpebat: sinistram sanam quia suæ utilitati intendebat: sed veniente Christo dextera sanatur ut sinistra; quia quod congregaverat avide, modo distribuit charitate.

VERS. 15. — *Recessit inde.* Nota exemplum: *Si vos persecuti sunt in una civitate, fugite in aliam (Matth. X).* Secuti sunt. Docti visis virtutibus persequuntur, indocti opinionis ejus ducti amando sequuntur, unde et curari merentur.

VERS. 16. — *Et præcepit.* Non timore, ne proditus occideretur, sed parcendo Judæis, ne invidia trucidarentur in ejus innocentiâ et mansuetudine. Hic mystice nos instruit, ne cum aliquid magnificimus, laudem foris quæramus.

VERS. 18. — *Animæ meæ.* Per animam omnis affectus demonstratur.

VERS. 20. — *Arundinem.* Judæos, omni vento cedentes, qui ab invicem discrepando dissipati sunt, non mox damnabit, sed supportabit. *Arundinem quassatam.* Qui peccanti non porrigit manum, nec portat onus fratris, quassatam calanum confringit. Et qui fidei modicam scintillam contemnit in parvulis, linum fumigans exstinguit: quod Christus non fecit, qui potius venit quærere quod perierat; patientiam namque servavit, donec judicium quod in eo agebatur, ad victoriam perveniret, et expulso mundi principe ad regnum rediret, in dextera Patris sedens, donec ponat inimicos sub pedibus, *Linum fumigans.* Gentes, quas naturalis legis ardore fere extincto fumus erroris amarissimus, et odoris noxius involvit: quas non exstinxit, sed de parva scintilla in magnum ardorem ignis Dei suscitavit. *Donec.* Tandiu prædicatio ejus nullis insidiis superata mundo lucet, donec ponat in terra judicium, et impleatur: *Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra.*

VERS. 22. — *Et curavit.* Triâ signa simul facta sunt quæ et quotidie in conversione hominum fiunt, ut expulso dæmone lumen fidei videant et Deum laudent.

VERS. 24. — *In Beelzebub.* Beel, id est, Baal: muscarum, ob sordes immolatiis sanguinis: deus est Accaron, quo nomine vocant principem dæmoniorum.

VERS. 25. — *Omne regnum.* Necessaria complexione eos arguit. Vel enim Christus virtute Dei dæmones eicit, vel in principe dæmoniorum. Si virtute Dei, frustra calumniantur. Si in principe dæmoniorum, regnum ejus divisum est, nec stabit: et ideo a regno ejus recedant: quod innuit eos sibi elegisse, dum in se non credunt.

VERS. 26. — *Et omnis civitas.* Eadem ratio est civitatis et domus, quæ regni. Civitas Jerusalem semper gloriosa, postquam in Christum et in Apostolos exarsit, facta divisione, excidio cecidit.

VERS. 27. — *Et si ego in Beelzebub.* Si expulsio dæmonum in filiis vestris Deo non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus eandem non habet causam?

Ipsi, etc. Contemptibilia mundi in quibus sancta simplicitas meæ virtutis apparet. Vel ita potius: Filii, id est, Apostoli qui bene sibi conscii erant, nihil malæ artis ab eo didicisse: ideo ipsi testes mei iudicii, judicantes duodecim tribus Israel.

VERS. 28. — *Si autem ego.* Illa pars: *Si ego in Beelzebub eicio dæmones,* ad plura inconvenientia perducta est, modo agitur de alia parte complexionis. *Si autem ego in spiritu Dei.* Hic Lucas ait: *in digito (Luc. XI).* Digitus dicitur Spiritus sanctus pro partitione donorum. Regnum Dei, vel seipsum dicit. Unde alibi: *Medius inter vos stetit, quem vos nescitis (Luc. XI, Joan. I).* Vel, regnum quod Joannes et ipse Jesus prædicavit. *Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum (Matth. XXI).* Est et tertium regnum Scripturæ sanctæ, quod auferitur a Judæis et datur genti facienti fructum ejus. Vel regnum, id est, omnes mundi partes, Apostolis et successoribus eorum ad convertendum distribuit.

VERS. 29. — *Aut quomodo potest.* Ostendit ergo Dominus per manifestam parabolam, quod non concordat in fallaci operatione cum dæmonibus sicut calumniabantur, sed virtute divinitatis homines a dæmonio liberaret; ideoque grande scelus committunt, qui quod Dei esse cognoverant, diaboli esse clamabant. Neque enim possunt esse concordantes: quorum opera diversa sunt. Unde addit: *Qui non est mecum, etc.*

Domum illius. Vel domum, id est, omnes mundi partes Apostolis et eorum successoribus ad convertendum distribuit.

VERS. 30. — *Qui non est mecum, etc.* Id est, qui dissimilia meis facit opera, contrarius mihi est: ille trahit ad vitia, ego ad virtutes.

VERS. 31. — *Omne peccatum et blasphemia.* Quod humana fragilitate contrahitur, remissibile est, si congregatio non deseratur. Si vero diabolica obstinatione de dispersione ad congregationem nunquam reditur, peccatum insolubile judicatur.

(IIJER.) *Omne peccatum.* Non omnia peccata omni-

bus remittuntur, sed his, etc., usque ad omnes veniam consecuturos post universale iudicium, transactis licet multis sæculis, asserens.

Spiritus autem. Qui manifeste opera Dei intelligit, cum de virtute negare non possit, si stimulatus: invidia calumniatur, et dicit esse Beelzebub, isti non dimittitur. Non quod et ei negetur remissio si pœniteret: sed quia hic blasphemus, exigentibus meritis suis malis, sicut nunquam ad remissionem, ita nec ad pœnitentiam perventurus sit. Sicut Joannes evangelista de quibusdam blasphemix suæ merito excæcatis ait: *Propterea non poterant credere* (Joan. x). Quod iterum dixit Isaias: *Excæcavit oculos eorum* (Isa. vi). Qui Spiritum sanctum non esse, vel minorem Patre credunt, et dicunt: quia non invidia diabolica, sed humana ignorantia hoc faciunt, irremissibili crimine non tenentur. Sed qui in similitudine diaboli contra conscientiam suam majestatem Dei oppugnant, non habent remissionem in æternum, sicut Marcus aperte declarat: qui posito hoc testimonio Domini subjunxit: *Quoniam dicebant, spiritum immundum habet* (Matth. iii).

Vers. 32. — Et quicumque. (AMBR.) Etiam qui scandalizatus infirmitate carnis meæ, purum hominem vel voratorem suspicatus fuerit, remissibile erit.

Qui autem. Gratiam sancti Spiritus qua pœnitentia inspiratur et ad congregationem reditur, non cognoscens impœnitenti corde permanserit: cum hoc jam non sit humanum, sed diabolicum, irremissibile erit. *Neque in hoc sæculo.* Quædam enim culpæ in hoc sæculo laxantur: quædam vero (parvæ scilicet) etiam in futuro. Quæ quidem post mortem gravant, sed et dimittuntur, si homo bonis actibus in vita, ut ibi dimittantur, promeruit. *Neque in futuro.* Quia sunt quædam levia, quæ si in hac vita nondum sunt remissa, post mortem gravant, sed et remittuntur, si digni sunt.

Vers. 33. Aut facite. Nihil enim medium quin boni auctoris bona tantum sint opera, et mali mala. Coarctat eos line inde complexione, et utroque cornu premit. Si malus est diabolus, non facit bona; si bona sunt, non sunt diaboli.

Aut facite, etc. Mystice arbor bona, Christus; fructus, prædicatio Evangelii; curationes, redemptio. Arbor mala diabolus et sui, id est, Scribæ et Pharisei: et cæteri mali fructus, invidia, detractio, blasphemia, hæresis et hujusmodi.

Vers. 34. — Progenies viperarum, etc. Ostendit eos malam arborem: et fructus afferre blasphemix. *Ex abundantia.* Homo sæpe fallitur, qui pensat cor ex ore, et opere. Sed Deus opus et verba ex corde quod novit iudicat. Illi ergo ex abundantia cordis os loquitur qui scit ex qua intentione exit.

Vers. 35. — Bonus homo. Thesaurus cordis intentio est, ex qua Deus iudicat opera, ut et aliquando minora majorem, majora minorem habeant mercedem. Hoc in loco, vel Judæos ostendit de quali thesauro proferant blasphemiam. Vel cum superio-

ribus hæret, quod sicut bonus homo non potest proferre mala, vel malus bona, sic nec Christus mala, nec diabolus bona opera potest facere.

Vers. 36. — Verbum otiosum. Si de otioso verbo reddet homo rationem in die iudicii, quanto magis vos qui opera sancti Spiritus dicitis esse Beelzebub.

(GREG.) Otiosum verbum est, quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis caret, quod scilicet, etc., usque ad hic non otiosi verbi sed criminosi tenebitur reus.

Vers. 37. Ex verbis. Mors et vita in manibus linguæ.

Vers. 38. — Tunc responderunt. Cum Scribæ et Pharisei verba nullatenus possent improbare, in operibus quærent tentare, quærentes signa videre, quasi non fuerint signa quæ viderant.

Vers. 39. — Nisi signum Jonæ. Ostendit Judæos ad instar Ninivitarum criminosos, et nisi pœniteant subversioni proximis. Sed sicut illis et denuntiatur supplicium, et demonstratur remedium: ita Judæi non debent desperare veniam, si saltem postquam Christus resurrexit a mortuis, commoniti egerint pœnitentiam: quia mors Christi reconciliatio est mundi.

Vers. 40. — Sicut enim fuit Jonas. Jonas, id est, dolens, significat illum qui dolores nostros portavit. Vel columba: Piscis qui voravit in pelago, mors quam passus est in mundo. Sicut ejectus est in aridam, sic Christus surrexit in gloriam.

Tribus diebus. More antiquorum, qui diem cum nocte præcedente computabant. Partem diei qua sepultus est cum præterita nocte, pro nocte et die accipe, hoc est pro toto die per synecdochen. Sabbati noctem et diem integre. Noctem Dominicam cum eadem die illucescente, partem pro toto, et ita habes tres dies et tres noctes. Primi dies propter futurum hominis lapsum a luce in noctem. Isti propter hominis reparationem a tenebris ad lucem computantur.

Mystice. Tres dies, tria tempora, ante legem, sub lege, sub gratia. Tres noctes, tres mortui quos suscitavit Dominus.

Vers. 41. — Viri Ninivite. Et est sensus: Jonas paucis diebus et sine signis prædicavit genti incredulæ, et profecit: ego longo tempore, et populo Dei, et compluribus signis, in vanum prædico. Eo magis indigni sunt venia, qui ex lege sunt infideles, quo plus est fidei in his, qui legem nescierunt. Ninive, *speciosa*: signat gentilitatem quam Christus amavit sædam, ut faceret pulchram. In Ninivitis et regina Austri, fides Ecclesiæ signatur, quæ non minus per pœnitentiam peractæ insipientiæ quam per industriam descendæ sapientiæ Deo conciliatur. Duæ enim partes sunt Ecclesiæ, quæ peccare nescit, et quæ peccare desistit, pœnitentia enim peccatum abolet, sapientia cavet.

Vers. 43. — Cum autem, etc. Quasi dicat: Vos non estis similes Ninivitis vel reginæ Austri: quia me prædicante pœnitentiam non pœnitistis, et ne

docente sapientiam non didicistis. Sed estis similes homini a quo diabolus exclusus iterum ingreditur.

Distat inter opera mea qui polluta mundo, et Sathanæ, qui mundata gravius contaminat.

Ambulat per loca. Explorat corda fidelium a molitie fluxæ cogitationis purgata, si quos gressus ibi figere possit quod, quia nequit, ad humida redit.

VERS. 44. — *Revertar in domum.* Sub umbra dormit, in secreto calami, et locis humentibus. Umbra tenebrosa, conscientia: calamus foris nitidus, intus vacuus, simulat: locus humidus, lasciva molisque mens.

VERS. 45. — *Septem alios spiritus.* Septem vitia, septem virtutibus spiritualibus contraria. *Nequiores.* Quia non modo habet vitia, sed et bona simulat. Tanto nequiores, quanto callidiores. Septem, quia tot erant gratiæ cum Christo destinatæ.

Septem vitia, septem dæmonia septem spiritibus contraria spiritui sapientiæ et intellectus, etc.

Sic erit, etc. Quod de una sola re dixit, hoc in hac tota gente fit. Immundus Spiritus a Judæis exivit, quando legem acceperunt. Ambulavit ad gentes, quæ cum postea Domino crederent, non invento loco in eis dixit: *Revertar in Judæos vacantes præsidio Dei et angelorum, increpationibus et correptionibus mundatos, ornatos superfluis observationibus.* Adduntur septem, quia multo majore numero dæmonum possidentur blasphemantes Jesum quam in Ægypto possessi fuerunt. Contra septem spiritus virtutum est numerus vitiorum.

VERS. 46. — *Ecce mater ejus.* (RAB.) Mystice. Mater et fratres populus est Judæorum qui Jesu intus docente non possunt intrare, quia spiritualiter ejus verba, etc., usque ad Fratres Domini sunt consobrini ejus, filii Mariæ materteræ ejus: quæ dicitur mater Jacobi minoris et Joseph, et Judæ et Simonis.

VERS. 47. — *Dixit autem ei.* Insidiose, utrum spirituali operi carnem præferat: et ideo se nosse dissimulat matrem et proximos per cognitionem, sed per conjunctionem spiritus esse sibi proximos dicit.

VERS. 48. — *Quæ est mater mea?* Non recusat obsequia matris, sed præfert ministeria Patris: fratres non contemnit, sed opus spirituale præfert cognationi, ut et nos carni spiritum præferamus. Unde: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus* (Matth. x). *Ecce mater mea, etc.* Hi sunt mater mea, qui me in credentium cordibus generant. Hi sunt fratres, qui faciunt opera Patris mei. Fratres et soror credendo, mater prædicando.

CAPUT XIII.

VERS. 1. — *In illo die.* Per hoc indicat hoc gestum consequenter, nisi forte dies ponatur pro tempore, more Scripturæ. Marcus eundem tenet ordinem. Lucas in aliud transit, sed nec repugnat huic. (RAB.) Non solum facta et dicta Domini, sed et

itineraria, etc., usque ad ad quæ Judæi non intraverunt, foris in littera fixi.

VERS. 2. — *Turba stabat.* Hi sunt qui nuper audire venerunt, qui et a fluctibus maris secreti sunt, necdum cælestibus mysteriis quæ desiderant imbuit cum Christo ascendunt.

VERS. 3. — *Locutus est multa.* Quia turba non unius est sententiæ sed diversarum voluntatum, loquitur eis multis parabolis, ut juxta varias voluptates, diversas recipiant disciplinas. *Qui seminat.* Ipse Christus, qui verbum veritatis quod apud Patrem vidit, hominibus per se vel per suos seminavit. Qui discipulis sacramenta loquebatur, exiit seminare Dei verbum in turbas.

VERS. 4. — *Secus viam.* Via est, mens malarum cogitationum sedulo meatu trita et arefacta. Ubi dupliciter perit semen, quia et transitu cogitationum conculcatur, ut Lucas ait, et a volucris rapitur. Dæmones dicuntur volucres, seu quia cælestis spiritualisque naturæ, seu quia per aera volitant. *Et venerunt.* Secundum Lucam ab hominibus conculcatum est, quia prava persuasione impiorum sublatum est. *Et comederunt.* Quia a mentibus hominum illud surripuerunt.

VERS. 5. — *In petrosa.* Petrosa cito quærunt geminare, sed non figitur radix, quia non est alta terra, id est, quia parum inest desiderii salutaris. In hac expositione Domini discimus, quia res non semper in eadem significatione ponuntur. Nam petra hic pro duritia, terra pro lenitate mentis, sol pro fervore persecutionis. Cum sol alibi in bono: *Fulgebunt justi sicut sol* (Matth. xiii), et petra in fundamento, pro fortitudine fidei, et terra pro terrenis cogitationibus. *Altitudinem terræ.* Altitudo terræ est probitas animi disciplinis cælestibus eruditi, et in tentationibus probati.

VERS. 8. — *Sexagesimum.* Quia in numero senario mundi ornatus expletus est, per hunc bona operatio signatur.

VERS. 9. — *Qui habet aures audiendi.* Quoties hæc admonitio in Evangelio vel in Apocalypsi Joannis interponitur, mysticum quod dicitur insinuatur.

VERS. 10. — *Et accedentes discipuli, etc.* Quomodo accedunt discipuli cum Dominus in navi sederet? Sed forte intelligendum, quod dudum cum ipso navem conscenderint: et ibi stantes quærunt.

VERS. 11. — *Vobis datum est.* Nota non solum verba Domini, sed et facta, parabolæ esse: id est, signa mysticarum rerum, quæ non intelligebant multi qui foris sunt.

VERS. 12. — *Qui enim habet.* Id est, apostolis habentibus fidem, si quid minus virtutum habent, conceditur Judæis, qui non credunt in Filium Dei, etiam si quid boni per naturam habent, tollitur. Nam nihil possunt sapienter intelligere qui caput non habent sapientiæ. *Auferetur ab eo.* Nulla veræ sapientiæ dulcedine gaudebit.

VERS. 13. — *Ideo in parabolis.* Dicitur quod ideo excæcati sunt, et sententiæ Domini per parabolæ

eis occultatæ sunt, ut post salubrius converterentur. Nam quia obscure dicta non intellexerunt, ideo non crediderunt in eum, et sic crucifixerunt, et sic post resurrectionem miraculis territi, majoris criminis reatu compuncti sunt. Unde accepta indulgentia ampliori flagrant dilectione. Sed Joannes hunc locum ita dicit: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: Excavavit oculos eorum, ut non viderent* (Joan. xi). Ubi aperte dicit non ideo factam excæcationem, ut ea commoniti, et dolentes se non intelligere, converterentur aliquando: non enim hoc possent nisi credere, sed potius ideo excæcati, ut non crederent, quod aliis peccatis meruerunt. *Videntes non vident*. Sicut avarus multas habet opes et nullas, quia inutiles sunt ei.

VERS. 14. — *Auditu audietis*. Hæc de turbis prophetata sunt, quia stant in littore, et Domini non merentur audire sermonem.

VERS. 15. — *Oculos suos*. Id est, ipsi sibi causa fuerunt ut Deus eis oculos clauderet.

Ne quando. Id est, ideo, quia oculos et aures aperire noluunt, non meruerunt aliquando converti: quod tamen misericorditer factum est eis.

VERS. 16. — *Beati*. Vere beati, quia hoc etiam presentialiter videre et audire meruerunt, quod nullus priorum quantivis meriti meruit, quamvis multum desideraverit.

VERS. 17. — *Et justi*. Lucas justos reges dicit, quia motus suos bene regunt.

VERS. 18. — *Vos ergo audite*. Primam parabolam exponit, ut idem attendant in cæteris. Exponit non secundum singula verba, sed summam sententiæ.

(Aug. sup. Gen.) Proinde quod narravit evangelista (etiam factum est) Dominum scilicet talia fuisse locutum. Ipsius autem, etc., usque ad illud quippe scripsit narrator rerum præteritarum, hoc prænuntiator tantummodo futurorum.

VERS. 20. — *Super petram*. Super petram et in spinis seminantur, qui bene accipiunt: sed vel adversa terrendo, vel prospera blandiundo, retardant eos ne perficiant. Divitiis jungitur sollicitudo custodiæ, quæ affligit, et voluptas, quæ effluere facit.

VERS. 22. — *Fallacia divitiarum*. (CHRYSOST.) Sufocantur spinis quæ audivimus, non quidem ipsarum spinarum culpa, sed ejus qui illas, etc., usque ad duo quippe vitia inter se opposita in divitiis sunt, unum quod incendit sollicitudinem, et offuscat curis: alterum quod molliores deliciis reddit.

VERS. 23. — *Aliud quidem centesimum*. (RAB.) Tres differentiæ sunt in bona terra, sicut fuere in mala. Triginta enim refertur ad nuptias. Sexaginta ad, etc., usque ad tricesimum conjugatorum, quia hæc est ætas præliantium, et his est major conflictus ne libidine superentur.

VERS. 24. — *Aliam parabolam*. Quasi dives patrifamilias invitatos diversis reficit cibus, ut unusquisque secundum naturam stomachi sui varia alimenta susciperet. Unde et dixit aliam parabolam et non alteram, ut plures sequi intelligantur. Hæc parabola

proponitur, dimissis turbis, domi rogantibus discipulis exponitur. Et docet hic bonam voluntatem, et cautelam, et patientiam, et discretionem, et longanimitatem, et justitiam.

VERS. 25. — *Homines*. Qui aliis ad tutelam et custodiam deputati sunt prælati in Ecclesia: vel cum dormitionem mortis accipient apostoli.

VERS. 28. — *Via, imus*. Cum spiritualis homo audit hoc esse a diabolo qui nihil valet contra voluntatem Dei, potest ei voluntas suboriri, ut tales auferat de mundo si facultatem habeat. Sed consulit justitiam Dei, an facere debeat, et an Deus velit esse hoc officium hominum. Sed Veritas respondet: Non nosse hominem in hac vita qualis futurus sit qui modo errat, et quid bonis conferat ejus error: et ideo eos non esse tollendos, ne forte interficiantur, qui forte futuri sunt: vel ne bonis obsit, quibus prosunt, etc. Tunc vero opportune fieri, cum jam non est commutandæ vitæ tempus et proficiendi aliis: et tunc non ab hominibus, sed ab angelis dicit fieri.

VERS. 29. — *Et ait: Non, etc.* Ecce patientia. Non enim audito dolore exarsit in iram, nec mox ulcisci voluit, ita et nos læsi patienter feramus.

Ne forte. Hic datur locus poenitentiae et monemur non cito amputare: quia qui errat hodie, cras forte defendet veritatem. Si ergo modo avelleretur, triticum quod futurum erat eradicaretur. Vel necesse est ut mali permisti sint bonis per quos exerceantur. Vel quorum comparatione nitantur ad melius, quibus sublatis altitudo charitatis marcescit quod est eradicari.

Ibi patienter tolerandi sunt mali, ubi aliqui inveniuntur quibus adjuventur boni.

(Aug.) Multitudo non est excommunicanda, nec princeps populi.

VERS. 30. — *Sinite*. Hoc videtur contrarium illi apostolico: *Auferite malum ex vobis* (I Cor. v). Sed sicut inter lolium et triticum quamdiu herba est, parum distat: ita monet Dominus ne de ambiguo judicemus, quod Dominus in die judicii non suspiciose, sed manifeste damnabit.

In patiendo justitiam meditemur: in judicando justitiam non negligamus.

Et in tempore. Qui longanimitate tulit per justitiam, digna retribuit: discretæ enim sunt virtutes, sed non contrariæ. *Et alligate*. In hac vita non est alligatio, alioquin non tot ab errore resipiscerent.

VERS. 31. — *Simile est regnum*, etc. Regnum cælorum, prædicatio est Evangelii, de qua alibi: *Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus* (Matth. xxi). Vel notitia Scripturarum. *Grano sinapis*. Grano sinapis comparatur pro fervore fidei, quia dicitur venena expellere, id est, omnia dogmata pravitatis. Potest in grano sinapis humilitas Dominicæ incarnationis intelligi. Quo accepto homo misit in hortum suum, quia corpus crucifixi Salvatoris accipiens Joseph in horto sepelevit. Expandit ramos in quibus volucres cæli re-

quiescent, quia prædicatores dispersit in mundum, A in quorum dictis et consolationibus fideles ab hujus vitæ fatigatione respirarent.

VERS. 32. — *Cum autem creverit.* Toto mundo vel in animo singulorum : quia nemo repente perfectus. Crevit et factum est in arborem, quia surrexit et ascendit in cælum. Vel creverit, id est, mentibus hominum quantæ sit virtutis innotuerit. Cætera apparent olera, quæ cito crescunt et corruunt : non vivida, sed marida : illa non olus, sed arbor fit, ubi folia cum fructu, et in ejus diversis sententiis spirituales quiescunt.

Oleribus et fit arbor. Id est, dogmatibus philosophorum, quæ cito crescunt et corruunt, nil vitæ promittentia.

VERS. 33. — *In farinæ satis.* Ut spiritus, anima, B et corpus in unum redacta non discrepent inter se. Vel tres animæ virtutes in unum rediguntur, ut in ratione possideamus prudentiam, in ira odium vitiatorum, in cupiditate desiderium virtutum. Vel, mulier, Ecclesia, fidem hominum farinæ tribus satis miscet, credulitati Patris et Filii et Spiritus sancti. Cumque in unum fuerit fermentatum, non nos ad triplicem Deum, sed unius deitatis notitiam perducit, quia non est diversa natura in singulis.

Donec fermentatum. Tandem charitas in mente recondita crescere debet, donec mentem totam in sui perfectionem commutet, ut nihil præter Deum diligat vel recolat, quod hic incipitur, in alia vita perficitur.

VERS. 34. — *In parabolis ad turbas.* Quia quidquid ibi dicitur de exercitu Israel, et omnia signa C occulta sunt sacramenta.

VERS. 44. — *Thesaurus abscondito in agro.* Thesaurus potest accipi verbum Dei, qui in carne Christi absconditur. Vel Scriptura, in qua reposita est notitia Salvatoris. Vel, duo Testamenta in Ecclesia, pro quorum intelligentia omnibus renuntiatur ut in otio discantur.

Terrenis regnum cælorum similatur, ut per cognita surgat ad incognita animus, et diligat.

Abscondit et præ gaudio illius. Ut servetur a malignis spiritibus et laudibus hominum. Sic sit opus in publico, ut intentio maneat occulta.

VERS. 45. — *Negotiatori.* Beatitudinem qua exultamus culpa primi hominis, debemus omnes, intelligendo recte et operando bene, negotiari. D *Bonæ margaritas.* Bonæ margaritæ, lex et prophetæ. Una pretiosa, scientia Salvatoris, pro qua homo, ut Paulus, omnibus mysteriis legis et observationibus renuntiavit.

VERS. 46. — *Inventa autem.* Id est, Christo, qui præest omnibus hominibus, vel spirituali præcepto dilectionis. Vel intellecto verbo, quod erat apud Deum penetrata carnis testudine. Vel cælestis vitæ dulcedine, pro qua omnia vilescunt.

VERS. 47. — *Sagenæ missæ.* Impletur Jeremiæ vaticinium : *Ecce ego mitto ad vos piscatores multos (Jer. xvi).* Postquam audierant Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes : *Sequitur me, faciam vos piscatores hominum :* contexuerunt sibi sagenam ex Ve-

teri et Novo Testamento, et in mare sæculi miserunt, quæ usque hodie trahitur, et in fluctibus tenditur : capiens quidquid incidit, bonos et malos, quos ad littus trahit, id est, ad finem mundi, ut tunc fiat divisio. Unde sequitur : *Sic erit in consummatione sæculi,* etc. Sagenæ comparatur Ecclesia vel prædicatio evangelica, quæ a fluctibus sæculi ad cælum trahitur.

VERS. 48. — *Et secus littus.* Littus, finis sæculi, in quo boni ad cælum, mali ad tenebras mittentur : in præsentem enim erant permisti.

VERS. 52. — *Ideo omnis Scriba doctus,* etc. Quia intelligitis mysteria quæ vobis revelo : ideo faciam vos prædicatores, et eritis mihi similes qui de thesauro scientiæ meæ, nova et vetera profero, ut vos B similiter faciatis.

Apostoli sunt scribæ et notarii Christi, verba ejus signantes in tabulis cordis, et pollent opibus patrifamilias, ejicientes de thesauro doctrinarum suarum nova et vetera, quia quidquid in Evangelio prædicatur, legis et prophetarum vocibus comprobant.

VERS. 54. — *Ut nitrarentur.* Magna cæcitas, quem verbis et factis Christum cognoscunt, ob generis notitiam contemnunt.

VERS. 55. — *Fabri filius.* Non sine re voluit dici fabri filius, non illius quem putant, sed fabricatoris omnium. Sed hujus sacramenti Judæi ignari divinæ virtutis opera carnalis prosapiæ contemplatione contemnunt. Non enim considerant præsentia ejus opera, sed fragilem recordantur infantiam.

VERS. 57. — *Propheta.* Christus dicitur propheta. Unde Moses dicit : *Prophetam suscitabit vobis Dominus de semine vestro (Deut. xviii).* In patria. Id est, in populo Judæorum : majora autem facit in gentibus.

VERS. 58. — *Et non fecit.* Fecit virtutes aliquas, sed non multas, ne incredulos condemnaret. Vel despectus pauca facit, ne penitus excusabiles sint, majora autem in gentibus facit.

CAPUT XIV.

VERS. 1. — *In illo tempore audivit Herodes.* Iucas vero ita : *Audivit autem Herodes tetrarcha (Luc. ix),* etc. Quod ergo ait : *Hic est Joannes (Joan. iv).* Vel confirmatus quorundam sententia post hæsitationem dixit, vel adhuc dubius : hæc enim verba ad utrumque se habent.

VERS. 2. — *Et ait.* Nota invidiam Judæorum. Hic alienigena dicit resurrexisse Joannem, qui nullum signum fecit. Illi Jesum tot virtutibus approbatum non resurrexisse contendunt. *Et ideo.* Senserunt enim quod majoris virtutis sunt futuri sancti a mortuis resurgentes, quam fragili carne gravati.

VERS. 3. — *Herodes enim.* Quia dixit de opinione resurrectionis cum nihil de morte dixisset, revertitur et narrat qualiter et cur obierit. Herodes iste et Philippus fratres fuerunt filii Herodis, sub quo Dominus fugit in Ægyptum. *Herodiadem uxorem.* Herodias filia Arethæ regis, quam ipse pater tulit Philippo, et in dolorem ejus dedit Herodi inimico illius.

VERS. 4. — *Non licet.* Herodes forsitan legem Ju-

dæorum tenebat, et ideo Joannes eum ab adulterio prohibebat.

VERS. 5. — *Timuit populum.* Populum timebat, sed amor superabat, pro quo et Deum postponebat. Timor Dei corrigit, timor hominum differt, sed voluntatem non auferit : unde et avidiores reddit ad crimen quos aliquando suspendit a crimine.

VERS. 7. — *Cum juramento.* Ad hoc forte juravit ut occasione pararet, qua videretur facere invitus quod faciebat spontaneus. Non enim hoc implesset de aliquo amato, quod implevit de propheta : quod et ante fecisset, si excusabiliter posset.

(BEDA.) Si quid nos forte incaute jurasse contigerit, etc., usque ad nec aliquid culpæ se tali perjurio contraxisse doluit.

(ISID.) Non est conservandum sacramentum quod malum incaute promittitur, velut si, etc., usque ad tolerabilis enim est non implere sacramentum, quam manere in stupro.

VERS. 9. — *Constristatus.* Ut discumbentibus videbatur. Talis quippe erat tristitia Herodis, qualis pœnitentia videlicet Pharaonis.

VERS. 10. — *Et decollavit.* Minutus est Joannes capite, exaltatus est in cruce Christus : quia illius fama decrevit, istius crevit ; unde : *Illum oportet crescere, me autem minui* (Joan. III). In truncato capite Joannis, ostenduntur Judæi Christum (qui est caput omnium prophetarum) perdidisse.

Moraliter. Mors Joannis finem significat legis, qua finita merito migratur ad Christum, qui est finis legis ad justitiam omni credenti.

VERS. 13. — *Quod cum audisset Jesus.* Postquam apud Judæos lex et propheta caput perdit et vocem : Jesus transit ad desertum Ecclesiæ locum, quæ ante non habebat virum. *Secessit.* Non fugit timore, sed secessit parcens inimicis ne homicidium homicidio jungerent, dans exemplum vitandæ temeritatis. *Vel secessit,* ut probaret fidem credentium ; unde : *Et cum audissent turbæ,* etc. *Pedestres.* Proprio labore, ut ardorem mentis ostenderent. Relinquunt civitates, id est, pristinas conversationes. Habent voluntatem, sed non vires perveniendi. Ideo Jesus obviam exit, et misertus curat, ut plena fides statim præmium habeat. Ecce quantum delectatur devotione credentium.

VERS. 15. — *Vespere autem facto,* etc. Recedit Jesus de Judæa, vadit in desertum ; turbæ sequuntur, quibus obviat et curat. Hoc non mane ve. meridie, sed vespere quando sol justitiæ occubuit et finis mundi appropinquavit.

Discipuli ejus. Carnales, et de futuro miraculo refectionis ignari, quibus dictum erat : *In viam gentium ne abieritis* (Matth. x).

Mystice. Fastidunt Judæi gentes recipi et murmurant : quorum voce utitur Isaias (Isa. XL) : *Ecce gentes quasi stilla stilulæ.* Iterum : *Omnes gentes quasi non sint, sed sunt coram eo.* Sed Dominus per apostolos reficere decrevit ; unde subdit : *Jesus autem,* etc.

Dimitte turbas. Diu est quod idola sequitur, ideoque non est a nobis pascenda pane verbi Dei.

VERS. 16. — *Date illis.* Provocat ad dandum, ut illis se non habere testantibus notior sit magnitudo signi, ubi etiam innuit, quod per eos sunt pascenda jejuna corda.

VERS. 17. — *Quinque panes et duos pisces.* Per quinque panes et duos pisces, totum Vetus Testamentum significatur. Per quinque panes, quinque libri Moysi, qui bene hordeacei, qui cibus est jumentorum, rudibus enim aspera et grossa danda. *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei* (I Cor. I). Intus tamen latet medulla suavissimi sensus. Per duos pisces, prophetæ et psalmi : unde et post resurrectionem ait : *Quæ scripta sunt in lege et prophetis plurimis de me* (Luc. XXIV).

VERS. 19. — *Acceptis quinque,* etc. Accipit quinque panes, non novos creavit, quia veniens in carne non alia quam prædicta erant prædicavit, et opere implevit. *Benedixit.* Cum aperiens sensum, ut intelligerent Scripturas, dono internæ suavitatis multiplicavit. Fregit cum mysteria legis in medium protulit.

VERS. 20. — *Reliquias.* Secretiora quæ a rudibus capi nequeunt, non sunt negligenter habenda, sed a duodecim apostolis qui per cophinos duodecim significantur, et ab eorum successoribus diligenter inquirenda. Cophinis servilia opera geruntur. *Et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia* (I Cor. I).

VERS. 21. — *Exceptis mulieribus et parvulis.* Sexus fragilis et minor ætas sunt numero indigni. Significat infirmos in fide nondum idoneos pugnæ.

VERS. 22. *Et statim compulsi,* etc. (RAB.) Qui, ut ait Joannes, *venturi erant ut facerent eum regem* (Joan. VI), qui miraculum panum viderant, etc., usque ad pro quibus ne nos emolliant, oremus.

VERS. 23. — *Ascendit.* Pavit turbam ut Deus, ascendit orare ut homo. Non quod omnia non habens in potestate, sed ut formam hominis impleret. In hoc officium pietatis est, sequitur insigne potestatis miraculum. *Vespere autem.* Merito dicitur hæc tempestas esse in vespere, quia dum Ecclesia in tribulatione est, dicitur esse quasi in nocte, et sol justitiæ se abscondisse videtur.

VERS. 24. — *Navicula autem.* Navis in medio mari, solus Jesus in terra : quia aliquando ita est Ecclesia non modo afflicta, sed et sædata ut prorsus videatur derelicta a Deo : sed Deus eam non relinquit. Unde Marcus ait : *Vidit eos laborantes remigando* (Marc. VI). Etsi non præsens, et si differt, tamen videt et corroborat.

VERS. 25. — *Quarta autem.* Tota nocte periclitantur, quia cum se homo considerat, nihil invenit nisi tenebras angustiarum et æstus hostium.

Veni ad eos. Marcus ait : *Volens præterire eos,* pro quibus tamen liberandis venit. Quod fit ut ad horam turbati, sed mox liberati amplius stupeant, et gratias agant, quod idem sæpe fit in passionibus sanctorum.

VERS. 26. — *Et videntes,* etc. Quia sæpe fit ut cum aliqua subito diutinæ tribulationis oritur sedatio, non statim credatur vera liberatio. Ideoque per-

manente priori formidine intensa, ad liberationem A dirigitur oratio.

VERS. 27. — *Ego sum, nolite timere.* Non supponit quis, quia ex voce sibi nota poterant eum cognoscere. Vel quia ipse est qui dixit : *Qui est misit me ad vos (Exod. III).*

VERS. 28. — *Domine, si tu es.* Si tu es ille liberator, jube me venire ad tuam imitationem superando pressuras.

VERS. 29. — *Et descendens.* De humano desperans adjutorio, mente calcat pressuras, ut Jesu sit conformis. *Ambulabat, etc.* Ecce homo super aquas ambulat. Ne ergo dubites Christum verum corpus esse, quia super aquas ambulavit.

Super mare ambulare fecit, ut ostendat divinam potestatem. Mergi facit, ne infirmitatem obliviscatur, B ne putet se æqualem Deo, et ne superbiat.

VERS. 30. — *Et cum cœpisset, etc.* Paululum relinquitur tentationi, ut augeatur fides; ut enim credidit se ejus imperio posse fluctibus sustentari, sic dum mergitur, posse ejus virtute salvari.

VERS. 32. — *Cessavit ventus.* In quocunque Deus per gratiam adest, mox universa bella quiescunt.

VERS. 33. — *Et adoraverunt, etc.* Viso signo Filium Dei confitentur : cur ergo Arius creaturam esse perducatur?

VERS. 34. — *In terram Genesar.* Allegorice. Genesar interpretatur *hortus principum.* Per typum ergo apostolorum et navis, intelligendum est Ecclesiam de persecutionibus liberatam a Domino duci ad litus, id est quietem, ubi paradisi restituatur hæreditas et primæ stolæ jucunditas. C

VERS. 36. — *Fimbriam vestimenti, etc.* Id est, minimum mandatum, vel caro qua ad verbum Dei venimus, quem qui credendo tangit, ab omni morbo impietatis sanatur.

CAPUT XV.

VERS. 1. — *Tunc accesserunt.* Homines Genesar, minus docti, credunt, sed qui sapientes videntur ad pugnam veniunt.

(CHRYSOST.) Tunc, inquit, quando scilicet innumera signa operatus est, quando, etc., usque ad ut magnam eorum malitiam ostenderet.

VERS. 2. — *Non enim lavant.* Intus nihil arguunt, D qui intus livore polluti sunt. In vanum quidem sua baptismata servant, qui suorum cordium et corporum sordes abluere negligunt.

VERS. 3. — *Quare et vos.* Si vos mandata Dei contemnitis propter traditiones hominum, quare arguitis discipulos, qui mandata hominum dimittunt, ut scita Dei custodiant?

VERS. 4. — *Honora patrem.* (HIER.) Honor in Scripturis, non tantum in salutationibus et officii deferendis, quantum, etc., usque ad ut filii honorarent etiam in vitæ necessariis ministrandis parentes suos.

VERS. 5. — *Vos autem dicitis, etc.* Vestra autem traditio contraria est. Hoc filios dicere parentibus

compellitis : quod Deo oblaturus eram in tuos consumo cibos, tibi que prodest, o pater, ut timeat consecrata comedere. Vel quod Deo offero, tibi ipsi prodest. *Quicumque dixerit.* Scilicet, vita æterna dignus erit. Vel *dixerit*, id est, dicere proderit. *Proderit.* Quasi dicat : Non, imo sacrilegus esses, si acciperes, quia Deo devovi, *Vel tibi proderit* : si Deo dedero.

VERS. 7. — *Bene prophetavit, etc.* In spiritu simulationem Judæorum, quod in dolo repugnarent Evangelio.

VERS. 8. — *Labiis me honorat. Magister, scimus quia verax es (Marc. XII).* Vel exteriorem munditiam commendando, interior et quæ vera est, in eis non est.

VERS. 11. — *Non quod intrat.* Nihil est extra hominem quod interius inquinat, nec idolothitum in hoc quod Dei creatura est; uno sermone omnis superstitio observationum eliditur, cum in discernendis cibus religio putetur.

VERS. 12. — *Tunc accedentes.* Phariseorum magna est religio in cibus, qui audito verbo hoc scandalizati sunt, id est, indignati sunt. *Scandalizati sunt.* Σκάνδαλον Græce, nos offendiculum vel ruinam vel impactionem pedis possumus dicere. Unde : Qui scandalizaverit aliquem, id est, occasionem ruinæ dederit.

VERS. 14. — *Sinite, etc.* Permittite suo arbitrio, quia irrevocabiles sunt. Unde Paulus : *Hæreticum hominem post primam et secundam correctionem devota (Tit. III).*

VERS. 15. — *Edissere.* Quod aperte est dictum, putant apostoli per parabolam dictum. Vitiosus est auditor, qui vel obscura manifeste, vel manifeste dicta obscure vult intelligere.

VERS. 19. — *De corde, etc.* Non enim a diabolo immittuntur, sed ex propria voluntate nascuntur. Diabolus enim inceptor est non auctor, quia nec interiora nisi per habitus et gestus novit.

VERS. 20. — *Non lotis.* Spiritualia dicta prophetarum, de cordis et corporis castigatione, ut hæc : *Lavamini, mundi estote (Isa. I).* Pharisei carnaliter de solo corpore accipiebant, quod vanum est fieri.

VERS. 21. — *Et egressus, etc.* Relictis calumniatoribus intra fines Tyri et Sidonis, ut filiam liberaret, et per fidem gentilis feminae perfidiam Scribarum argueret. Relictis calumniatoribus significat quod post resurrectionem relicturus esset perfidiam Judæorum, per prædicationem iturus ad gentes.

VERS. 22. — *Clamavit, etc.* Per fidem clamat, unde, novit vocare filium David, Christi incarnationem confitens. Rogat pro filia, id est, pro populo suo nondum credente, ut ipsa fraude diaboli absolvantur. Vel, filia est anima vel conscientia cujuslibet intra Ecclesiam diabolo mancipata, pro qua mater Ecclesia rogat, vel ipse homo pro foedata conscientia.

VERS. 23. — *Qui non respondit.* Non de superbia, sed ne sit contrarius sententiæ suæ : *In viam gen-*

tium ne abieritis (Matth. x). Unde vitat calumniam A
Judæorum, gentium autem salus, passionis et resur-
rectionis tempori servatur.

VERS. 24. — *Non sum missus.* Quasi dicat: Prius
oportet me sacramentum mei adventus complere in
Judæis, et sic adducere alias oves, et hoc de signo
petitionem hujus differendo.

VERS. 26. — *Panem filiorum.* Verbum salutis,
quod prius debetur Judæis, non est bonum dare ca-
nibus vel gentibus, canina rabie latrantibus sem-
per.

VERS. 27. — *Etiam, Domine.* Sub persona mu-
lieris, mira fides Ecclesiæ, et patientia, et humilitas
prædicatur. Fides, quia credit posse sanari filiam.
Patientia, quia toties despecta in precibus perstat.
Humilitas, quia se non canibus, sed catellis com-
parat.

Nam et catelli. Mensa, est sacra Scriptura; micæ
puerorum, sunt interna mysteria quibus humiles
reficiuntur sub mensa: quia Scripturæ humiliter
subditi, catelli gentes humiles. Parvuli edunt non
panes, non crustas, id est, non litteræ superficiem,
sed medullam.

VERS. 28. — *Magna est fides.* Sic superius de
centurione: *Non inveni tantam fidem in Israel*
(Matth. viii), qui similiter (ut hæc Chananæa) fidem
gentium præsignabat. Magna est fides gentium, quæ
in auditu auris obediunt: et in Deo salutem sibi
suisque impetrat. Quod puerum centurionis et filiam
Chananæe non veniens ad eos sanat, significat gen-
tes, ad quas non venit per præsentiam, salvandas
per verbum suum.

Et sanata est. Ubi datur exemplum catechizandi
et baptizandi infantes, qui nec sapere, nec facere
aliquid possunt, sed per fidem et confessionem pa-
rentum liberantur a diabolo.

VERS. 29. — *Et cum transisset.* Cum in filia
Chananitidis salutem gentium præsignasset, reverti-
tur in Judæam, quia cum plenitudo gentium intra-
verit, tunc omnis Israel salvus fiet. *In montem.* Do-
minus in monte, verbum in alto sedet: quia in sua
majestate non posset intelligi.

VERS. 30. — *Cæcos.* Cæci sunt qui non intelligunt,
etiam si obediant jubentibus. Surdi, qui non obediunt,
etiam si intelligant.

VERS. 32. — *Jesus autem.* Convocat discipulos, ut
doceat magistros cum minoribus communicare con-
silia sua. Vel ut ex locutione intelligant signi magni-
tudinem. *Misereor turbæ.* Turba triduo sustinet Do-
minum, quia fideles poenitentes se ad Dominum in
opere et sermone et cogitatione convertunt, qui
in præsentis vitæ via delicerent, si in sua conscien-
tia sine doctrinæ pabulo dimitterentur. In superiori
signo propinqui memorantur, et vicini quinque sen-
sim et eorum non recordatur Dominus, sed disci-
puli in vespera jam inclinato sole. Hic Dominus se
misereri dicit, et quare, quia triduo jam perseverant
mecum. In toto sæculo tertium tempus est, quo gra-
tia datur, urimum ante legem, secundum sub lege,

tertium sub gratia, quartum est in futuro: ubi
dies erit sine nocte, ad quod tendens reficitur in
via.

VERS. 33. — *In deserto panes.* Panes prædicatores,
desertum sese, id est, infecundos dicunt. Quasi di-
cat: Unde nobis tanta faecundia ut possimus tam
avidis auditoribus sufficere?

VERS. 36. — *Et accipiens.* Ut ostendat se con-
gaudere de salute hominum et nos ad agendas
gratias informat etiam de temporalibus. *Septem
panes.* Septiformi Spiritu pascit, adjuncta apostolica
auctoritate, quasi paucorum piscium sapore qui nos
reficiunt exemplo suæ vitæ vel mortis. *Septem panes,*
Scriptura Novi Testamenti in quo gratia Spiritus
sancti et revelatur et datur. Nec sunt hordeæcci,
ut supra, quia hic non (ut in lege) vitale alimentum
animæ figuris, quasi tenacissima palea tegitur. Hic
non duos pisces (ut in lege duo ungebantur, rex et
sacerdos), sed pauci, id est, sancti Novi Testamenti,
qui de fluctibus sæculi sunt erepti, et sustinent turbu-
lentum mare, et exemplo suo nos reficiunt, ne in
via deficiamus.

(BEDA.) Ibi supra fenum, ut desideria carnis com-
primantur, hic super terram ubi et ipse mundus, etc.,
usque ad utraque refectio in monte celebrata est,
quia utriusque Testamenti Scriptura altitudinem
cælestium præceptorum mandat et præmiorum:
utraque altitudinem Christi prædicat.

Et quod superfluit. Altiora mysteria quæ non ca-
pit communis turba, apostoli sustollunt et implent
septem sportas, id est, perfectorum corda septiformi
Spiritus gratia ad intelligendum illustrata. *Septem
sportas.* Sportæ junco et palmarum foliis solent
contexti, et significant sanctos, qui radicem cordis
in ipso fonte vitæ collocant, ne arescant, ut junceus
in aqua: et palmam æternæ retributionis in corde
retinent.

VERS. 39. — *Et dimissa turba.* Hic docet quod
prædicatores ministrato turbæ verbo, ipsi intra cu-
biculum cordis virtutum debent refici pomis. *In
fines.* Magedan quæ alio nomine dicitur Dalmanuta,
quæ est regio circa Gerasam. Et interpretatur *poma*
vel nuntia, et significat hortum de quo dicitur:
Hortus conclusus, fons signatus, ubi crescunt poma
virtutum. Et ibi nuntiatur nomen Domini.

CAPUT XVI.

VERS. 1. — *Et accesserunt, etc. Ut signum de caelo,*
etc. Ut qui pavit multos paucis: manna plueret quo
omnes reficeret. Unde Joannes post eduliam panum:
*Quod signum facis, ut videamus et credamus tibi?
quid operaris? Patres nostri manducarunt manna in
deserto (Joan. vi).* Petebant tentando ut in morem
Elizæ ignem de sublimi mitteret, vel in similitudinem
Samuelis æstivo tempore mugire tonitrua faceret,
quasi non possent et illa calumniari, et dicere ex
occultis et variis aeris passionibus accidisse.

VERS. 2. — *Facto vesper.* Increpat eos, quod ex
ordine elementorum discernant dies, sed signa tem-

porum ignorant, cum omnis lex et prophetæ, adventus sui indicia ex operum quæ gereret admiratione significant.

VERS. 3. — *Rutilat enim.* Patiuntur apostoli post resurrectionem, per quos me judicare in futuro scire potestis, quia cum non parco meis bonis quin patiantur, non parcam aliis in futuro.

VERS. 4. — *Signa.* Ad tempus gratiæ pertinentia prophetis prædicta, non possunt vobis fidem facere de meo adventu. *Signa autem.* Signa temporum dixit de adventu suo vel passione cui simile est roseum cælum vespere. Et item de tribulatione ante adventum futurum, cui simile est roseum cælum cum tristitia. *Non dabitur ei.* Sed datur fidelibus de cælo quando videntibus apostolis in cælum ascendit, et Spiritum sanctum misit.

VERS. 5. — *Obliti sunt panes accipere.* Quomodo panes non habent qui modo impletis sportis navem ascenderunt et navigantes audiunt ut caveant a fermento Pharisæorum. Sed tamen ait Scriptura quod obliti sunt tollere panes secum unius veri et interni panis (qui cum eis erat) dulcedine capti, parum se curare judicantes de cura corporis et necessariis, cum et ipsa naturalis refectio a mente excesserat.

VERS. 6. — *A fermento.* Fermentum est perversa doctrina, quæ vel modica totam massam corrumpit, et in suum saporem trahit.

VERS. 8. — *Quid cogitatis.* Quid cogitatis me dixisse de terrenis panibus de quibus non est vobis dubitandum, cum de tam paucis tantas feci abundare reliquias?

VERS. 11. — *Cavete a fermento Pharisæorum.* A supersticiosa doctrina, quæ more fermenti veri panis simulat se substantiam habere. Per hoc innuit, quid significant quinque panes vel septem. Si enim fermentum dicit hæretica dogmata, panes sunt vera doctrina.

VERS. 13. — *In partes Cæsareæ Philippi.* Iste locus est, ubi Jordanus oritur ad radicem Libani, ex Jor et Dan duobus fontibus. *Homines esse.* Homines sunt qui de Filio hominis loquuntur: dii enim qui Deitatem intelligunt. *Filium hominis?* Dominus de se humilitatem humanitatis profitetur, discipuli Deitatem intelligunt.

VERS. 14. — *Alii Joannem Baptistam.* Sic poterant errare in Elia vel in cæteris aliis, sicut Herodes erravit in Joanne cum ait: *Joannes quem ego decollavi surrexit a mortuis: et ideo virtutes operantur in eo (Marc. vi).* Ideo vult exponi errores eorum, ut eis repulsis discipuli veritatem proferant, non ex vulgi opinione, sed ex Domini revelatione.

VERS. 17. — *Respondens Simon Petrus.* Ideo unus respondens, et uni respondetur pro omnibus ut unitas in omnibus observetur. *Dei vivi.* Ad distinctionem falsorum deorum, quos gentes vel de mortuis hominibus, vel de sensibili materia sibi instituerunt.

Barjona. Bene filius columbæ, quia Dominum pia simplicitate sequebatur, vel quia plenus spiritali gratia erat. Filium Spiritus sancti dici-

tur, qui ostensus est in columba ab eo quem Filium Dei vivi vocaverat, et filio columbæ pater revelat, quia una est operatio Patris et Filii cum sancto Spiritu. Revelat, inquam, mysterium fidei, quia caro et sanguis non revelare potuit, id est, homines carnali sapientia inflati, qui non columbæ filii, et ideo a sapientia Spiritus alieni; de quibus supra: *Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, etc.*

VERS. 18. — *Tu es.* Non dico vocaberis, sed tu es Petrus ob fortitudinem fidei et confessionis constantiam. *Petrus.* A me petra, ita tamen ut mihi retinendam dignitatem fundamenti: tu super me ordinabis lapides mundos, et abjicies leprosos.

Sicut lumen et cætera nomina, ut: *Vos estis sal terræ,* a Domino sortiti sunt apostoli, sic Simoni a se nomen Petri dedit.

Et portæ. Portæ inferi sunt peccata, minæ, blandimenta, hæreses, quibus infirmi ruunt in mortem, qui non vere supra petram, sed super arenam domum professionis suæ credendi sunt ædificavisse, id est, non simplici et vera intentione Christum sequi, sed ob terrenam quamlibet causam habitum prætendisse. Qui enim in intimo cordis amore fidem Christi percipit, quidquid ingruit extra, facile vincit.

VERS. 19. — *Et quodcunque ligaveris.* Id est, quem in peccatis persistentem æternis pœnis adjudicaveris: vel quem humilem et vere pœnitentem absolveris, sic erit et in cœlis.

Et quodcunque ligaveris super terram. (HIER.) Habent quidem eandem judicariam potestatem alii apostoli, quibus post resurrectionem ait: *Accipite Spiritum sanctum (Joan. xx), etc., usque ad unde in Levitico ostendere se sacerdotibus jubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosos, sed discernunt qui mundi vel immundi sunt, ita et hic.*

VERS. 20. — *Ut nemini, etc.* Supra adventum suum prædicare præcipit, hic ne dicant eum esse Jesum. Sed aliud est prædicare Christum, quod est commune nomen dignitatis: aliud Jesum, quod est proprium Salvatoris. Quasi dicat: Non prodest publice prædicari majestatem populis: qui visuri sunt me multa pati, quod tunc demum licebit, cum resurrectio potentiam Deitatis ostenderit. *Jesus Christus.* Salvator, ne scandalizarentur in eo quem paulo post visuri sunt conspui et crucifigi.

VERS. 21. — *Exinde, etc.* Ecce causa prohibitiæ prædicationis, quasi dicat: Tunc me prædicate cum ista passus fuero, quia non ante prodest.

VERS. 22. — *Absit.* Non vult Petrus destrui confessionem suam: nec putat Filium Dei posse occidi.

VERS. 23. — *Vade.* Supra: omnia illa gloriosa in futurum promissa sunt, non in præsentii data. *Ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves, etc.* Quæ si statim dedisset, nunquam postea locum error invenisset in eo. *Quia non.* Non placet tibi, ut per mortem meam mundum redimam, quæ est voluntas Patris: sed carnaliter hæc sapis.

VERS. 21. — *Si quis vult.* Prædicta apostolis passione et resurrectione, hortatur ad sequendum tam eos quam turbas. *Abneget semetipsum.* Quod per vetustatem est, ut capiat quod ultra se est. Remotis vitiiis, virtus sequatur: tollat crucem suam, et sequatur me. Quod erat per vetustatem, abnegaverat ille qui dicebat: *Vivo autem ego, jam non ego.* Quod vero ultra se erat, cooperat: *vixit vero in me Christus (Gal. 11).* *Tollat crucem.* Scilicet: Crux tollitur vel cum per abstinenciam corpus, vel cum per compassionem proximi animus alligitur. Crucem abstinenciam habuit Paulus, dum dicebat (*II Cor. xi*): *Castigo corpus meum et in servitute redigo.* Compassionis quoque cum ait: *Quis infirmatur, et ego non infirmor?*

VERS. 26. — *Quid enim prodest.* Ecclesia habet tempus persecutionis: habet et tempus pacis. Hæc tempora designat in præceptis. Nam tempore persecutionis ponenda est anima, et tempore pacis frangenda sunt terrena desideria.

Aut quam, etc. Nec lucra, nec timor, nec aliquid aliud retrahat a salute: quia *quam commutationem dabit homo,* etc. *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (Psal. cxv).* Vel nihil terrenum pro anima perditum poterit homo dare.

VERS. 27. — *Filius enim.* Nec durum videatur hoc pati: *Quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii).*

VERS. 28. — *Sunt quidam.* Quia rudes erant apostoli, etiam in præsentem vitam promittitur eis aliqua consolatio, ut certius credant de futuro. *In regno.* In regno beatitudinis æternæ, vel ostendendo suam potestatem in præsentem Ecclesia.

CAPUT XVII.

VERS. 1. — *Et post dies,* etc. Idem Marcus dicit, sed Lucas octo. Hi ergo ponunt medios, Lucas addit, etc., *usque ad* et in futuro omni modo separabuntur, cum abscondet eos in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum.

Petrum. Nomina istorum conveniunt. Quisque debet esse Petrus, id est firmus in fide. Inde Jacobus, id est supplantator vitiorum. Inde Joannes, id est, omnia gratiæ divini ascribens contra superbiam vitæ, quæ solet oriri ex virtutibus.

VERS. 2. — *Transfiguratus est.* Speciem quam habebat per naturam, ostendit non amittens carnem quam assumpserat voluntate. Illud autem corpus quod habuit per naturam, dedit discipulis suis in cœna, non mortale, non corruptibile. *Resplenduit facies.* In exemplum futuræ beatitudinis et claritatis, quam videbunt justi, prius sublatis impiis. *Vestimenta autem,* etc. Facta sunt alba quod non ante, quia nondum apparuit quod erimus, sed cum apparuerit, similes ei erimus. Marcus ait, qualia fullo super terram non potest facere. Id est, Deus in hac vita tam claras nequit facere, quia nullus sine peccato. Nullus mundator sui in terra faciet, quod Deus in cœlo,

A mundans vestem suam ab omni inquinamento. Fullo est doctor animarum, vel mundator sui corporis.

VERS. 3. — *Et ecce.* Quales vel quid locuti, Lucas dicit: *Visi in majestate, et dicebant excessum ejus quem completurus erat in Jerusalem (Luc. ix),* id est, passionem et resurrectionem. Significant oracula, etc., usque ad quod si Petrus, videns glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, ut nunquam vellet ab ejus intuitu secerni, quid putandum est de his qui Divinitatem videre meruerant.

VERS. 5. — *Adhuc eo loquente.* Ut discat qui tabernaculum quæsit, in resurrectione non tegmine domorum, sed Spiritus sancti gratia protegendus esse. *Ecce nubes lucida,* etc. Sicut baptizato Domino, sic et clarificato mysterium sanctæ Trinitatis ostenditur: quia gloriam ejus quam in baptismo confitemur credendo, in resurrectione laudabimus videndo. Spiritus sanctus ibi in columba, hic in nube lucida. Quia qui modo simplici corde fidem servat, tunc aperta visione quod crediderit contemplabitur, et ea gratia qua illustrabitur, protegetur. *Et ecce vox,* etc. Quia imprudenter quæsit, responsionem Domini non meruit: sed vox Patris de Filio testatur, docetque Petrum, et in eo cæteros veritatem. *Hic est Filius.* Moyses et Elias sunt servi, et nobiscum debent in cordibus Domino preparare tabernaculum. *Ipsam audite.* Hoc jam Pater præcipit, quod Moyses incarnationi testimonium dans prædixit: *Prophetam suscitabit (Deut. xviii),* etc. Quasi diceret: Iste est quem Moyses promisit.

VERS. 6. — *Et audientes discipuli ceciderunt in faciem.* Altiolem enim sensu unam utriusque intellexerunt Deitatem. Timuerunt, vel quia se crasse cognoverunt, vel quia nubes operuit eos, vel quia vocem Patris audierunt.

VERS. 7. — *Surgite,* etc. Pulso metu, doctrina datur, quo manente non audiretur.

VERS. 8. — *Levantes autem oculos,* etc. Ablata nube vident Jesum, et Moysen et Eliam evanuisse: quia postquam legis et prophetarum umbra discessit, quæ velamento suo apostolos texerat, verum lumen in Evangelio reperitur. *Nisi solum Jesum.* Si enim Moyses et Elias cum Jesu perseverassent, vox Patris videretur incerta, cui potius dedisset testimonium.

VERS. 9. — *Nemini dixeritis nisi,* etc. Ne gloria futuri regni præcensens incredibilis esset, et apud rudes sequens crux scandalum faceret.

VERS. 10. — *Quod Eliam oporteat,* etc. Traditio Pharisæorum est juxta Malachiam prophetam, quod Elias veniet ante adventum Salvatoris, et reducet corda patrum ad filios et filiorum ad patres, et restituet omnia in antiquum statum. Æstinant ergo apostoli transformationem gloriæ ultimam hanc esse quam viderant et dicunt. Si jam venisti in gloria, quomodo præcursor tuus non apparet, maxime quia et Eliam viderant recessisse.

VERS. 13. — *Tunc intellexerunt,* etc. Ex indicio

passionis suæ quam sæpe dixerat, et præcursoris sui quam completam videbant.

VERS. 14. — *Et cum venisset.* Loca rebus congruunt, etc., usque ad infirmos confortat, docet, castigat. *Quia lunaticus est.* Hunc Marcus surdum et mutum dicit, etc., usque ad per creaturam infamet creatorem.

VERS. 15. — *Et obtuli,* etc. Latenter accusat discipulos, cum sæpe impossibilitas curandi non vitio curantium, sed eorum qui curandi sunt, proveniat.

VERS. 16. — *Respondens.* Non tædio superatus, qui mitis est in verba erumpit, sed sicut medicus ægroti contra sua præcepta agenti.

VERS. 17. — *Et increpavit.* Quia iratus est non homini, sed vitio : et per unum hominem Judæos arguit infidelitatis. Unde addit : *Afferite illum huc ad me.* *Et exiit ab eo dæmonium.* Marcus dicit, etc., usque ad quam prius quando possidebat quietus.

VERS. 19. — *Propter incredulitatem.* Ecce quando non exaudimur, non est impossibilitas præstantis, sed culpa deprecantis. Nam ex opposito si fides vestra tam fervens esset quam tribulata, magis et magis calesceret. *Sicut granum sinapis.* Fidem perfectam grano sinapis comparat, quæ sit in facie humilis, et in pectore fervens : vilis videntibus, et nullarum virium apparens, sed pressuris trita, quod intus habet ostendit.

VERS. 20. — *Hoc autem genus.* Quomodo protervitas diaboli superetur ostendit, ut graviora quæque sciamus jejuniis et orationibus superanda : et iram Dei in nos hoc remedio posse placari. *Nisi per orationem.* Ista carnalium voluptatum mutabilitas non mutatur, etc., usque ad unde dicitur : *Sine intermissione orate (I Thess. v).*

VERS. 21. — *Filius hominis.* Semper lætis miscet tristia, ut cum venerint quasi prævisa minus moleste ferantur.

VERS. 22. — *Et contristati.* Hoc non de infidelitate provenit, sed de dilcctione : quia nihil humile de eo patiuntur audire.

VERS. 23. — *Et cum venissent Capharnaum.* Per Augustum Cæsarem Judææ facta est tributaria, etc., usque ad utrum reddat tributa, an contradicat Cæsari.

VERS. 24. — *Quid tibi videtur.* Antequam Petrus suggerat, Dominus interrogat ne scandalizentur discipuli ad postulationem tributi, cum videant eum nosse quæ eo absente gesta sunt. *Reges terræ.* Dominus noster, et secundum carnem filius regis erat ex David natus, et omnipotentis verbum : ergo ut filius regum tributa non debebat, sed pro humilitate carnis decet eum implere omnem justitiam.

VERS. 25. — *Ergo liberi,* etc. Liberi sunt filii regni in omni regno, tunc multo magis liberi sunt filii illius regni, sub quo sunt omnia regna in quolibet terreno regno.

CAPUT XVIII.

VERS. 1. — *Quis putas,* etc. Ex æqualitate pretii

qua in tributi redditione Domino fuerat comparatus, arbitrati sunt Petrum omnibus apostolis prælatum. *In regno cælorum.* Vel regnum Dei, doctrina est Evangelii, cui obedire simpliciter et sine ulla retractatione debemus, sicut puer non contradicit doctoribus.

VERS. 2. — *Et advocans.* Secundum Marcum puerum Jesus complectitur, significans humiles dignos suo complexu et dilectione. *Parvulum,* etc. Parvulum ætate, ut similitudinem demonstraret. Vel se statuit in medio qui non venit ministrari, sed ministrare. Vel *parvulum,* id est, Spiritum sanctum posuit in cordibus eorum, ut humilitate superbiam vitarent.

VERS. 4. — *Quicumque ergo humiliaverit,* etc. Invitat discipulos suos, et omnes alios Dominus, ut quod puer habet per naturam, id est innocentiam et humilitatem, hoc habeant discipuli et omnes alii per virtutem. *Sicut parvulus iste.* Innocens erit sicut iste parvulus, qui non perseverat in ira : Jesus non meminit : visam mulierem non cupit.

VERS. 6. — *Qui autem scandalizaverit.* Etsi hoc generaliter dicitur contra omnes, etc., usque ad nos oportet consulere expedit, etc. *Expedit.* Quia multo melius est pro culpa brevem suscipere pœnam quam æternis servari cruciatibus. *Non enim judicabit Deus bis in idipsum.*

VERS. 7. — *Væ homini.* Quia non judicatur secundum utilitatem quæ inde provenit, sed secundum exitum quem intendit.

VERS. 8. — *Si autem manus tua.* Docuit supra ne scandalizemus credentes, etc., usque ad per occasionem pietatis pateas scandalis. *Bonum tibi est,* etc. Melius est vitam solitariam ducere, quam ob vitæ præsentis necessaria vitam æternam perdere.

VERS. 10. — *Videte ne contemnatis.* Sic præcipio vobis severitatem dimittendi omnes amicitias, etc., usque ad salutem infirmorum quantum potestis. *Quia angeli eorum.* Cur non sunt contemnendi ? quia pro eis quotidie mittuntur angeli. (HER.) Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui angelum delegatum. *Semper vident,* etc. Visione Dei manifesta perfruunt, etc., usque ad intra ipsum currunt qui ubique est.

VERS. 12. — *Si fuerint alicui centum,* etc. Dominus centum oves habuit, etc., usque ad quibus ad perfectionem unitas deest. *Nonne relinquet,* etc. (GREG.) Quia seipsam exinanivit formam servi accipiens, etc., usque ad cum tantum sit si quod male gessit dampnat injustus.

VERS. 15. — *Gaudebit,* etc. Magis Dominus gaudet de nostra reparatione (quia magis nos gaudere facit) quam de angelorum immutabilitate. Major enim Dei virtus et humilitas in nostra reparatione cognoscitur quam in nostra creatione.

VERS. 15. — *Si autem peccaverit in te,* etc. Si enim in Deum, non est nostri arbitrii. Hoc ordine scandala vitare debemus ne quem ledamus : et pec-

cantem zelo justitiæ corripimus, et pœnitenti misericordiæ viscera pandamus. *Corripie eum*, etc. Non passim jubet peccanti dimittere; sed pœnitenti. Ita peccat qui videns fratrem peccare tacet: sicut qui pœnitentem non indulget. Nam quod dixit: si pœnitentem dimitte, prœmisit, si peccaverit increpa. Nec difficilis sit venia nec remissa indulgentia.

VERS. 17. — *Dic Ecclesæ*. Ut detestationi eum habeat, etc., usque ad damnantur humanam sententiam divina sententia corroborari. *Sicut Ethnicus*. Detestabilior est qui sub nomine fidelis agit, etc., usque ad per furta et per perjuriam.

VERS. 18. — *Amen dico*, etc. Adeo vestra sententia confirmatur divina vel ad recipiendum pœnitentem, vel ad abjiciendum contumacem.

VERS. 20. — *Si duo*. Typice. Ubi spiritus anima et corpus consenserint, ut non sit inter eos bellum, carne cupiente contra spiritum et spiritu contra carnem, quidquid petunt fiet. Quia si corpus vult quæ spiritus vult, tantum bonarum rerum est pœtitio. *Ibi sum in me*. Omnis sermo scilicet ad concordiam provocat et pacem quam adeo commendat, ut dicat Deum in medio esse eorum, quia pax et charitas sedem sibi in pacificis constituit, et unitatis merito omnia petenda impetranda esse confirmat.

VERS. 23. — *Ideo assimilatum*. Ut sciatis dimittendum esse conservis, ostendam per similitudinem, quia si ille rex et dominus dimisit servo, multo magis homo conservis suis.

VERS. 25. — *Et uxorem*. Eum non solum populum, sed etiam praelatos et subditos simul cum tota familia vel substantia eorum pro magnitudine delictorum tradidit exteris nationibus: ut quod noluerunt vòto, solvant tormento. Jussit pro cupiditate et operibus quasi uxore et filiis pœnas solvere.

VERS. 27. — *Misertus autem*. Misericors Dominus non solum captivitatem Judaicam absolvit, sed etiam peccatorum omnium veniam in adventu Christi se dare promisit, si persisterent in incepto. *Dimisit ei*. Id est, pondere carnalium observationum absolvit, et debitum dimisit, id est priores transgressiones.

VERS. 28. — *Invenit unum*. Gentilem populum, quasi sibi debitorem fatigabat: gratiam Christi non esse eis ad salutem dicens, carnales observantias ab eis non modo persuasionibus, sed etiam tormentis expectabat.

VERS. 32. — *Serve nequam*. Sæpe debita dimisit tibi, quando in angustiis rogasti; sed liberatus compassionem non habuisti, quin potius prophetas et apostolos persequeris, et ingratus et de justitia præsumentis spernis gentes, indignas tua societate in Christo judicans.

CAPUT XIX.

VERS. 3. — *Et accesserunt*. Quasi complexione capiatur. Si diceret: Dimittenda est quacunque ex causa, et ducenda alia: pudicitia prædicator contra se facit. Si dicit non est dimittenda, contra doctrinam Moysi et Dei facit. Ideo responsum temperat naturalem legem, primamque Dei sententiam se-

A eundo opponens, quæ non voluntate Dei, sed peccantium necessitate concessa est.

VERS. 4. — *Et feminam*. Non ait feminas, ut unum conjugium sit non plura, quod ex repudio priorum quærebatur.

VERS. 5. — *Adhærebit uxori*. Si malum moribus, si luxuriosa, seu quilibet hujusmodi sit uxor, velimus nolimus sustinenda est. Cum enim liberi essemus, volentes nos subjecimus servituti. Si ancilla libero, vel servus liberæ supponitur, non reputatur conjugium postquam detectum fuerit: sic et de consanguineis. *Et erunt duo in carne*. Præmium nuptiarum est ex duobus una caro: Castitas conjuncta spiritui unus spiritus efficitur. Salubri consilio Dei factum est, ut portionem sui corporis vir amplecteretur in femina, ne a se putaretur diversum esse, quod de se cognosceret fabricatum.

VERS. 6. — *Homo non separat*. Homo separat, quando pro desiderio secundæ primam dimittit: Deus separat (qui et conjungit) quando ex consensu propter cultum Dei, eo quod tempus in arcto sit, sic habemus uxores quasi non habentes.

VERS. 7. — *Quid ergo Moyses*, etc. (CHRYS.) Dispicet peccatoribus doctrina, etc., usque ad veritatis interpretatio taceatur.

VERS. 9. — *Et aliam duxerit mœchatur*. *Et qui dimissam*. Quia poterat accidere, ut aliquis cœlumniam faceret innocenti, et ob secundam crimen impingeret primæ uxori: sic priorem dimittere jubet, ut ea vivente secundam non habeat. Et ne uxor idem faciat viro eadem cautela præcipitur ne secundum habeat virum. Et quia adultera non timet opprobrium, viro dicitur, quod si talem ducit, sub adulterii crimine sit, dicit Scriptura: *Qui adulteram tenet stultus et impius est* (Prov. xviii).

VERS. 10. — *Non expedit*. Videbant grave pondus uxorum, quod iracundæ, ebriosæ et hujusmodi, quæ quidem sunt sustinendæ, quia, cum essemus liberi, subjecimus nos servituti.

VERS. 12. — *Sunt enim*. Tria sunt genera eunuchorum, duo carnalia, eorum qui sic nascuntur, et qui captivitate et deliciis dominarum abscissi sunt. Tertium spirituale, qui, cum possent esse viri, propter Christum continent. *Qui facti sunt*. Inter hos computantur etiam hi qui specie religionis simulant castitatem. *Qui potest*. Vox est hortantis non jubentis, quasi unusquisque vires suas consideret, an queat virginitatis et pudicitia implere præcepta.

VERS. 14. — *Sinite parvulos*. Si sancti sunt futuri, cur vetatis venire ad patrem? Si mali, cur sententiam profertis ante culpam. *Talium*. Nam quales sunt modo, meum quidem est, quod honorate: quales post futuri sunt, ipsorum est, quod misceremini. Non ait istorum sed talium: ut ostendant non ætatem regnare, sed mores: et his qui similem habent innocentiam et simplicitatem, præmium pronittit.

VERS. 15. — *Et cum imposuisset*. Imponit manus parvulis, quando humilibus auxilium gratiæ tribuit.

VERS. 16. — *Et ecce unus*. (BED.) Audierat ille

similes parvulo condignos esse regno, vultque certius non per parabolas sed aperte exponi, quibus meritis vitam possit consequi. (HIER.) Iste adolescens et dives et superbus erat. Et secundum alium evangelistam eum non voto discentis sed tentantis interrogat.

VERS. 17. — *Quid me interrogas de bono?* Quia bonum dixit magistrum, et non Deum, vel Dei Filium confessus est: dicit quemlibet sanctum hominem comparatione Dei non esse bonum. Christus autem non renuit testimonium bonitatis, sed magistri absque Deo excludit errorem. Non se magistrum bonum esse negat, sed magistrum absque Deo nullum bonum esse dicit. *Serva mandata.* Iste quæsierat, quid faciam? contra non ait, discite: quia Deus eum docuerat factor rationalis creaturæ: ostendens quia ille non est bonus qui quærit de bono, sed qui facit quod bonum est.

VERS. 20. — *Dicit ei adolescens.* (BED.) Non putandus iste (ut quidam aiunt) vel Dominum tentasse, vel de sua vita mentitus esse, sed simpliciter ut vixit, confessus est: alioquin (ut alius Evangelista ait) non, intuitus arcana cordis ejus, diligere eum diceretur Jesus. Diligit enim eos qui mandata legis custodiunt, sed quod ibi minus est his qui perfecti volunt esse, adjungit; unde sequitur: *Si vis perfectus esse.* *Omnia hæc.* (HIER.) Mentitur. Si enim diligeret proximum suum sicut seipsum, opere complexset, non esset tristis cum sua pauperibus dare juberetur.

VERS. 23. — *Dives difficile.* Divites non manentes, sed qui esse desiderunt intrabunt. De omnibus tutius est, nec habere nec amare divitias.

VERS. 24. — *Quam divitem.* (ISID.) Nullus dives intrabit, id est, confidens in divitiis, ut Jesus secundum Marcum exponit.

VERS. 25. — *Mirabantur.* Quia in numero divitum deputabant omnes qui amant divitias, etsi non habeant. Aliter enim cum sit major turba pauperum, non dicerent: *Quis poterit salvus esse?*

VERS. 26. — *Deum.* Qui ab amore terrenorum ad charitatem æternorum convertit: non quod cupidi et superbi intrent.

VERS. 28. — *In regeneratione.* Duæ sunt regenerationes, prima ex aqua et Spiritu sancto, secunda in resurrectione. Ita duæ adoptiones et duæ resurrectiones. *Filius hominis.* Id est, cum servi formæ quæ judicata est judicariam exercuerit potestatem, eritis et vos mecum judicetis. *Super sedes duodecim.* Per duodecim sedes, universitas judicandorum intelligitur. Qui reliquerunt omnia, et secuti sunt Dominum, hi judices erunt: qui licita habentes recte usi sunt, judicabuntur, quibus dicetur: *Venite, benedicti Patris mei: Esurivi enim et dedistis mihi manducare.* Duo enim sunt ordines bonorum.

VERS. 29. — *Centuplum.* Id est, qui carnalia pre Domino dimiserit, spiritualia accipiet quæ comparatione et merito sui ita erunt, quasi parvo numero centenarius comparetur. Marcus ait: *Centies tantum nunc in tempore hoc cum persecutionibus fratres et*

A sorores, et in futuro vitam æternam (Marc. x), id est, in hac vita persecutionibus plena gaudium regni degustant, et omnium electorum sincera dilectione fruuntur. Sed quia multi tepescunt vel retrocedunt, subdit: Multi autem erunt primi (Luc. xv) etc.

CAPUT XX.

VERS. 1. — *Simile est regnum.* Ostendit per parabolam, quia primi erunt novissimi, et novissimi primi. Pater iste familias conditor noster est, qui habet vineam, universalem Ecclesiam, quæ ab Abel usque ad ultimum electum qui in fine nasciturus est quotquot sanctos protulit, tot palmites misit. Hic pater exiit ad excolendam vineam mane hora tertia, sexta, nona, undecima operarios conduxit a mundi hujus initio usque ad finem: ad erudiendam fideliū plebem prædicatores mittere non desistit. *Simile est regnum.* Non homini solum, sed toti negotio ab homine gesto, et in similibus similiter. *Primo mane.* Manifeste cœpit a primo justo æterna mercede prædicatores ad plantandam Ecclesiam invitare.

VERS. 2. — *Conventione.* Id est, confirmata promissione quod ad imaginem Dei reformandi essent, si Ecclesiam ædificando mandatis decalogi insisterent.

Ex denario. (HIER.) Denarius habet imaginem regis, etc., usque ad vel in ultimis respicite.

A novissimis usque, etc. Quia qui in adventu Domini vocati sunt ad regnum, sine aliqua tarditate perveniunt, æquales his qui ab initio mundi cœperunt, omnes quidem idem cœlum, sed stella differt a stella in claritate. A novissimis incœpit, dum prius latronem quam Petrum in paradisum introduxit. Quia prius aliquando remunerantur sero venientes, quia prius de corpore exeunt, quam qui in pueritia vocati sunt.

VERS. 15. — *Aut non licet.* Stulta quæstio contra bonitatem Dei. Quærendum esset, non si daret quod non deberet: sed si non quod deberet. *An oculus tuus, etc.* Vere Judæi pravam intentionem habuerunt qui prohibuerunt apostolos gentibus loqui, ut salvæ fierent.

VERS. 16. — *Sic erunt novissimi primi.* (AUG.) Id est, Judæi de capite vertentur in caudam: et gentes de cauda in caput. Unde Moyses in Deuteronomii libro: *Advena qui tecum moratur, ascendet super te: ille erit in caput, et tu eris in caudam.* Sed tamen nec omnes primi nec omnes novissimi ad numerum electorum pertinent.

VERS. 18. — *Ecce ascendimus, etc.* (HIER.) Illos sæpe eis dixerat, etc., usque ad resurrecturum non dubitent.

VERS. 19. — *Ad illudendum, etc.* Ideo Dominus in mundo noluit prosperari sed gravia pati, ut ostenderet nos qui per delectationem cecidimus cum qua amaritudine redire debeamus.

VERS. 20. — *Tunc accessit ad eum.* Audita resurrectione putavit eum illico (inmemor secundi adventus) regnaturum, et aviditate feminea præsentia cupit, inmemor futurorum.

VERS. 21. — *Dic ut, etc.* Bonum desiderium, sed

Inconsiderata petitio. Et ideo non voluntas, non propositum culpatur, sed ignorantia : et si impetrare non debet simplicitas, non meretur confundi.

VERS. 22. — *Nescitis.* Qui sedem gloriæ petitis vel queritis, quam nondum meruistis, delectat culmen honoris quos nondum exercuit via laboris. *Potestis.* Et hoc sciebat, quod ejus passionem poterant imitari; sed hoc dicit, ut eo interrogante, et illis respondentibus, omnes audiamus : quia nemo potest cum Christo regnare, nisi passionem ejus sit imitatus.

VERS. 23. — *Calicem.* Ut Jacobus ab Herode truncatus, et Joannes in ferventis olei dolium missus, et in Pathmos relegatus, animo non defuit martyrium. *Non est meum dare.* Hoc est regnum cœlorum non est dantis sed accipientis. *Non enim personarum acceptio est apud Deum :* sed quicumque dignus est accipit, quod non paratum personæ est, sed vitæ. Si itaque tales estis qui consequamini, quod victoribus pater paravit, accipietis. Vel, non est meum dare superbis, quod adhuc estis, sed aliis quibus paratum est. Ergo et vos nolite esse quod estis, sed estote alii, id est, humiliamini qui jam vultis exaltari, et est paratum vobis.

VERS. 24. — *Et audientes decem.* Ut illi carnaliter petiverunt esse super omnes, sic et isti carnaliter contristati sunt esse aliquem ante se.

VERS. 30. — *Et ecce duo cæci.* De istis unum commemorat Marcus, quia fuerat in illa civitate famosissimus : qui ex magna felicitate ejectus notissimæ erat miseræ. Cæcus nempe et mendicus, unde et nomen ejus memorat, et nomen patris ejus Barthimæus Thimæi filius, quod in aliis non facile occurrit, nisi in Jairo, qui et in illo loco nobilis fuit. Famositas autem illuminati, magnam famam miraculo comparavit. Veniens Jericho unum illuminat quod Lucas ait, quia morti propinquans lumen Evangelii prædicavit Judæis, exiens duos, quia post resurrectionem Judæis, et gentibus. De quibus Marcus unum ponit, qui gentibus scribit.

CAPUT XXI.

VERS. 1. — *Et cum appropinquassent.* Hic prætermittit Matthæus ea quæ facta sunt antequam intraret Jerosolymam, quæ alii prolixius tractant. *Et cum appropinquassent.* Dominus spiritualiter Jerusalem appropinquavit quando incarnatus, Ecclesiam in qua est visio pacis visitavit, quam per confessionem sibi reconciliavit. Bethphage enim domus buccæ dicitur. *Bethphage.* Bethphage erat viculus sacerdotum in monte Oliveti, in cujus montis latere est civitas Bethania. Bethphage, domus buccæ. Bethania, domus obedientiæ. Has Dominus pergens, Jerusalem sua præsentia sublimat, quia multos ante passionem docendo donis piæ confessionis et obedientiæ implevit. Sitæ autem sunt illæ civitates in monte Olivarum, id est, in Christo Domino, a quo unctio et lux omnibus venit; unde : *Non potest civitas abscondi super montem posita.* — *Ad montem Oliveti : tunc Jesus,* etc. Ad sublimitatem misericordiæ respiciens,

Deus misericordia interpretatur. Olei natura lucis ministra est, et laborum et dolorum solamen, et excelsit cæteris liquoribus. *Misit:* Quia lucernam quam accepit, non vult sub modio abscondi. *Duos discipulos.* Duo propter scientiam veritatis et munditiam operis, et sacramentum geminæ dilectionis prædicaturi. Quidam dicunt hos duos Petrum et Philippum, qui primum gentiles ad Christum adduxerunt, Philippus Samariam quam *asinam* interpretantur, Petrus Cornelium quasi Samaritæ pullum.

VERS. 2. — *Et pullum.* Pullus est populus gentium cui nullus doctorum frenum correctionis imposuit, liber et lascivus, qui et ipse vinculis peccatorum irretitus erat. *Omnes enim peccaverunt et egent gratia Dei (Rom. III).* Alii de solo pullo : Matthæus qui Hebræis scribit, et de asina dicit docens non desperari salutem Hebræis si pœniteant. Marcus dicit pullum ante januam in bivio inventum. Janua Christus, extra quam populus gentium stabat ligatus : non in una via fidei, sed in diversis erroribus.

VERS. 5. — *Dicite filiæ Sion.* Filia Sion, est Jerusalem sita in monte Sion. Mystice. Ecclesia perti-nens ad supernam Jerusalem quæ est mater omnium nostrum, cujus non minima pars tunc erat in populo Israel. *Rex.* Ne dicatis : *Non habemus regem, nisi Cæsarem (Joan. XI).* Tibi. Si credis; contra te si non credis. *Super asinam,* etc. Non ad litteram super utrumque sedit, sed in præcordiis utriusque populi. Potuit Dominus super utrumque ascendere, descendens de uno, et ascendens super alium.

VERS. 7. — *Et adduxerunt.* Sic et apostoli mundum virtute Christi a potestate diaboli solverunt, et imposuerunt vestimenta super eum. Sed cætera turba, id est, Judæi vestimenta, id est, legis mandata sternunt, quia a Christianis erant conculcanda, in via, id est, in Christo. *Super eos.* Vestes apostolorum sunt præcepta divina, et gratia spiritualis, quibus turpitudine carnis nostræ tegitur. His prius nudi populi, sed modo per apostolos ornati Christum habent sessorem. Minor turba non ponit vestes super asinam, sed in via nec ubi offendat : quia sancti martyres carnem exuentes, simplicioribus viam per exemplum suo sanguine parant.

VERS. 8. — *Ramos de arboribus,* etc. Ramos vel frondes cædunt, quia verba et sententias de libris Patrum excerpunt vel exempla.

VERS. 9. — *Osanna.* (HIER.) Osi, id est, salva, salvifica. Anna interjectio deprecantis, quasi salva obsecro. *Osanna* totum Hebraicum est, et significat quod adventus Christi salus mundi sit : unde sequitur : *Benedictus. Osanna,* id est, salva. *In excelsis.* Quia adventus Christi non tantum hominum sed totius mundi salus est, terrena conjungens cœlestibus, *ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum (Phil. II).* *In excelsis.* Quia et angelorum salus quorum numerum implet.

VERS. 10. — *Cum intrasset.* Frequenter ingressus est civitatem Jerusalem, sed non cum his laudibus :

non rex vocatur, quod semper fugerat, nisi modo cum ascendit passurus. Quod ideo factum est, ut amplius illorum adversum se excitaret invidiam, quia jam tempus passionis instabat.

VERS. 12. — *Et eiciebat.* (Aug.) Ejecerat et ante alia vice, quod Joannes solus dicit: sed de hac ultima ejectione dicunt et alii. *Mensas numulariorum.* Quia de omnibus partibus ad templum veniebant, vendebant sacerdotes non habentibus omnia animalia, etiam columbas quas pauperes offerrent, ut vendita postea reciperent oblationes. Sed quia aliqui nihil habebant unde emerent, posuerunt numularios, qui mutuo darent: et quia lex vetat usuram, pro ea varias species, id est, poma, uvas et hujusmodi accipiebant; hos eiecit. Sic et mystice quotidie de Ecclesia eiecit, Et habet unius criminis reos vendentes et ementes ecclesiastica officia. *Et cathedras vendentium.* Quæ magistrorum sunt, id est, sacerdotium eorum destruit qui de impositione manus, per quam Spiritus sanctus datur, pretium accipiunt. Hinc est, quod hæresis Simonis damnatur. Ad litteram autem absurdum est dicere insitiores columbarum in cathedris sedere.

VERS. 13. — *Latronum.* Latro est qui lucra sectatur, qui et non dantes corporaliter persequitur, et gaudet necat spiritualiter, et dum læsionem proximi cogitat, quasi latro sedet in spelunca.

VERS. 14. — *Et accesserunt.* Mystice. Simples peccatores ad se per pœnitentiam accedentes, prius cæcos in cognitione et claudos in operatione illuminando, et in vitam rectitudinis dirigendo quotidie sanat.

VERS. 15. — *Mirabilia quæ,* etc. Ut flagello unius et vilis tot ejici, mensas subverti, quo nihil mirabilius egit. Igneum et siderium aliquid radiat ex ejus oculis, lucet in facie majestas deitatis.

VERS. 16. — *Dixit eis.* Non patet calumniæ, non, ait, bene faciunt vel male, vel ætati parcite, sed temperat, et se tacente verba puerorum testimonio Scripturæ confirmat. *Infantium et lac.* Testes miraculorum Christi infantes dicuntur, non ætate, sed simplicitate. Lactentes quasi lacte, id est, miraculorum suavitate delectati, quæ dicuntur lac, panis vero doctrina perfecta.

VERS. 17. — *Abiit foras.* Quia pauper, nullique adulatus, nullum in tanta urbe invenit hospitem, sed apud Lazarum receptus est.

VERS. 19. — *Fici arborem.* Sicut multa dixit in parabolis, ita et fecit. Cur enim in ficu fructum quæreret, cujus tempus nondum esse quilibet sciret, et ob id æternæ sterilitati damnalet, nisi quia plebem quam docebat verbo terruit hic facto; ne quis habens folia, id est verba justitiæ sine fructu operum, mereatur excidi. *Folia.* Traditiones Pharisæorum sine fructu veritatis, unde alius evangelista: nondum erat tempus salvationis Israel, eo quod populus gentium nondum subintrasset, vel quia præterit tempus fidei, cum spretus ad gentes transiit. *Nunquam ex te fructus.* Non facit injuriam creator

A possidenti, si creatura sua ad arbitrium suum utitur, et ad utilitatem aliorum.

VERS. 20. — *Et videntes.* Passurus Dominus et scandalum crucis portaturus, discipulorum animos debuit signi anticipatione signare, unde et mirabantur, quod ficus aruit: potuit eadem virtute inimicos siccare nisi per patientiam eorum exspectasset salutem.

VERS. 21. — *Fidem.* Perfectam fidem habet, qui per dilectionem operatur: hic potest montes transferre. Alii de peccato veniam obtinent si ipsi aliis dimittunt.

VERS. 22. — *Accipietis.* Et si differatur ad tempus opportunum, et si non his quibus petitur tamen qui digne petunt.

B VERS. 24. — *Interrogabo,* etc. Poterat aperte confutare eos: sed ideo interrogat, ut suo vel silentio vel sententia dampnentur, et in qua potestate hoc facit cognoscant per se, secundum illud: *Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum.*

VERS. 27. — *Nec ego dico vobis.* Duabus de causis occultatur veritas, vel quia non sunt capaces auditores, unde: *Habco multa vobis dicere, sed non potestis portare modo;* vel quia sunt contemptores, unde *Nolite sanctum dare canibus.*

VERS. 28. — *Homo quidam habebat duos filios, et accedens,* etc. Facta sacerdotibus cauta responsione, statim infert parabolam, quæ et illos impietatis arguat, et ad gentes regnum Dei transferendum doceat.

C VERS. 31. — *Dicunt ei.* In quibusdam codicibus habetur, *pro primus, novissimus.* Intelligunt enim veritatem, sed tergiversando nolunt dicere quod sentiunt, ut de baptismo Joannis.

VERS. 32. — *Joannes in via justitiæ.* Joannem Judæi contemnentes, nec viam justitiæ comprehenderunt, nec de operibus malis pœnitentiam egerunt. *Vos autem.* (GREG.) Quia aperte nolebant respondere sapientiæ, in parabolis capiuntur.

VERS. 33. — *Vineam.* De qua Isaias (*cap. iv*). *Vinea Domini saba,* etc. *Fodit in ea torcular.* In fessione timor notatur, quia præcepta illa legalia non amore sed timore servabant.

VERS. 34. — *Tempus fructuum appropinquasset,* etc. Bene tempus fructuum, non fructus: quia nullus fuit in illo contumaci populo.

VERS. 37. — *Novissime,* etc. Vide patrisfamilias patientiam qui exspectat ad pœnitentiam. *Verebuntur.* Quasi faciam quod meum est, ipsi videant quod suum est.

VERS. 38. — *Hic est hæres.* Patet principes sacerdotum non per ignorantiam, sed per invidiam occidisse Jesum, cum scirent eum esse, cui dicitur: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* (*Psal. 11*); unde et consulentes sibi aiebant: *Si dimittimus eum sic* (*Joan. 11*), etc. *Habebimus hæreditatem.* Hæreditas Christi quam resurgens possedit, Ecclesia est, quam moliebantur præterire Judæi:

dum fide ejus exstincta justitiam quæ ex lege est, A gentibus persuadere conabantur.

VERS. 39. — *Ejecerunt extra vineam.* Marcus mutat hunc ordinem, dicens: *Occiderunt et ejecerunt extra vineam* (Luc. xx), quasi vile cadaver. In quo notat pertinaciam, quia occiso Domino et resuscitato, a suis finibus eum excluderunt, et gentibus miserunt.

VERS. 42. — *Ædificantes.* Qui de subdita plebe quasi Deo domum struere videbantur.

Et qui ceciderit, etc. Qui credit, et tamen peccat: cadit super illum lapis et non conteritur: sed constringitur, quia per patientiam ad salutem reservatur, sed cui lapis irruit, id est, qui negat, penitus conteritur, ut nec testa remaneat; vel cadit super eum qui modo contemnit et injuriis afficit, necdum B penitus interiit, sed quassatur ut non ambulet reclusus. Cadit super illum lapis, quando veniens in judicio opprimit, cum dicit: *Ite in ignem æternum.*

CAPUT XXII.

VERS. 2. — *Simile factum.* Iterum arguit per parabolam: non tacet quia exasperati sunt, sed pejorem iram Dei per aliam parabolam dicit eis esse venturam. *Nuptias.* Nuptiarum thalamus est virginis uterus. De invitatis ad nuptias solus Matthæus narrat. Aliud simile ex parte Lucas dicit de cœna, id est, æterno convivio, de quo nemo ingressus repellitur, sicut de præsentī Ecclesia.

VERS. 4. — *Tauri.* Quia prius prophetæ, et post apostoli ab infidelibus passi sunt: qui vobis modo sunt in exemplum quid sit vobis credendum. Venite, fide, cæteris concordando. *Tauri* sunt patres Veteris Testamenti, quibus indulta est licentia inimicos quasi cornu feriendi. Altilia ab alendo, id est pinguis interna charitate præcones Novi Testamenti, contemplationis penna superna petentes. Occisa, vel ab eo quod fuerant, vel per mortem carnis jam in reque positi.

VERS. 5. — *Alius in villam.* In villam ire est terreno labori immoderate incumbere. Negotiari vero, terrenis lucris inhiare.

VERS. 7. — *Rex autem.* Supra homo dum invitabat et opera clementiæ agebat, nunc in ultione rex tantum. *Et missis,* etc. Missis exercitibus, id est, angelis per quos judicium exercebit, persequentes perdit: et civitatem, id est, carnem in qua habitaverunt cum anima in gehenna cremabit.

VERS. 8. — *Nuptia quidem parata.* Omne sacramentum incarnationis peractum est, nativitas et passio.

Ad exitus, etc. Actiones sunt viæ: exitus, defectus actionum: quia plerumque facile convertuntur quos in terrenis actibus prospera nulla comitantur.

VERS. 11. — *Ut videret discumbentes.* Id est, videri faciat judicandorum merita, et discernat. *Non restitum veste nuptiali.* Confutatis autem Phariseis

A supponit non omnes qui sunt in Ecclesia, esse dignos regno, ne torpeant sui.

VERS. 12. — *Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Amicus, quia ad nuptias invitatus. *Quomodo,* impudentiæ arguit.

VERS. 13. — *Ligatis manibus et pedibus.* Ligantur pœna qui hic a malo noluerunt ligari, id est, cohiberi. Manus quæ non extensæ ad eleemosynam. Pedes tardi ad bonum. Ibi singula membra pœnis subjicientur, quæ hic singulis vitiis servierunt. *Exteriores,* etc. Quia hic interiores habent tenebras cordis.

VERS. 14. — *Multi autem sunt vocati, pauci vero electi.* Repulso uno, in quo omne corpus malorum exprimitur, generalis sententia infertur. *Multi autem sunt vocati.* Quasi dicat: Et si de uno dixi, de multis est intelligendum.

VERS. 16. — *Cum Herodianis dicentes.* Tanquam ignotis, ut facilius deciperent, quia timebant turbas. Quod per se non audent, præsidis manibus attentant. *Cum Herodianis.* Id est, militibus Herodis. Sub Cæsare Augusto quando descriptio facta est, Judæa facta est tributaria. His tributis præpositus est Herodes Antipatris filius alienigena et proselytus, rex Judæis ab Augusto constitutus. Erat ergo seditio in populo, aliis dicentibus debere dari tributa, pro securitate et quiete, cum Romani pro omnibus militent. Phariseis contra nitentibus, non debere populum Dei qui decimas solvit, et cætera quæ lex dicit, humanis legibus subjacere. Mittunt igitur Pharisei si possent decipere.

Non est tibi cura, etc. Illuc provocant, ut Deum magis timeat quam Cæsarem: et ideo non debere solvi tributa dicat, ut Herodiani quasi auctorem seditionis teneant.

VERS. 18. — *Hypocritæ.* Quia aliud sunt, et aliud simulant.

VERS. 21. — *Reddite ergo.* Vel sicut Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic et Deus animam lumine sui vultus signatam.

VERS. 23. — *Sadducæi,* etc. Duæ erant hæreses in Judæis. Phariseorum qui præferebant justitiam traditionum et observationum: et Sadducæorum, qui et ipsi vindicabant sibi, quod nondum erant, id est justī. Sadducæi namque *justi* interpretantur, qui resurrectionem corporum non credunt, et animas interire putant cum corpore, turpitudinem fabulæ fingunt, quæ deliramenti eos arguat qui resurrectionem asserunt. Potest autem fieri ut in gente eorum hoc aliquando acciderit.

VERS. 29. — *Erratis.* Ideo quia nescitis Scripturas, Unde sequitur, ut nesciant virtutem Dei.

VERS. 30. — *In resurrectione.* Resurgent quidem corpora, quæ possent nubere et nubi: quod de his dicitur, qui habent membra genitalia: sed alia ratione non nubent.

VERS. 31. — *Non legistis.* In Moyse quem recipitis, alioquin posset apertiora de resurrectione testi-

monia prophetarum dare : sed prophetas Sadducæi A non recipiunt.

VERS. 32. — *Deus Abraham, etc.* Qui jam mortui erant, quando hæc dicebat, ergo per hoc animas probat permanere post mortem : non enim diceretur Deus non existentium. Et sic introducitur et corporum resurrectio, quæ cum animabus bona vel mala gesserunt : *Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob.* Per hoc probat æternitatem animarum, et statim infert : *Non est Deus mortuorum, etc.*, ut eum probaverit animas permanere post mortem, consequenter introduceretur etiam corporum resurrectio, quæ cum animabus bona vel mala gesserunt.

VERS. 34. — *Silentium.* Nota venena invidiæ superari posse, sed difficile conquiescere. *Convenerunt.* Ut multitudine vincerent quem non poterant ratione. B In tentando conveniunt qui in doctrina contrarii sunt. Jam confutati erant in ostensione denarii, jam viderant etiam Sadducæos obmutescere, sed tamen malevolentia et livor nutrit impudentiam.

VERS. 35. — *Tentans eum.* Marcus ait, quod ei sapienter respondenti Dominus dixerit : *Non longe es a regno Dei.* Potuit enim fieri, ut qui tentans venit, responso Dominico conversus sit. Vel tentatio non est mala quasi volentis decipere, sed causa volentis amplius experiri ignotum.

VERS. 37. — *Diliges Dominum Deum tuum.* Fictam conscientiam interrogantis Dominus primo responso percutit. *Deus tuus unus est. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Observa diem sabbati.* Hæc tria ad dilectionem Dei pertinent : Cujus cogites unitatem, veritatem, voluntatem. *Ex toto corde.* Integritas fidei exprimitur. In tota anima, perfecta obedientia, existitur. In tota mente, perseverantia ostenditur.

VERS. 42. — *De Christo.* Sive venit, sive futurum creditis, quem purum hominem asseritis.

VERS. 44. — *Dixit.* Istud dicere est æqualem sibi filium generare. *Domino.* Non secundum quod de eo natus, sed quod de patre semper fuit.

VERS. 45. — *Quomodo.* Repugnantia sunt hæc secundum vestrum intellectum.

VERS. 46. — *Et nemo poterat, etc.* Nota venena invidiæ superari posse, sed difficile conquiescere.

CAPUT XXIII.

VERS. 1. — *Tunc locutus est.* Illis confutatis qui D dolosi sunt, instruit eos qui idonei sunt, nihilominus hortans eos subjici illis propter sacerdotium et nominis dignitatem : non opera, sed doctrinam considerantes.

VERS. 4. — *Onera gravia.* Legis mandata permisistis suis traditionibus, secundum ea suadentes vivere : et non venire ad facilem et delectabilem gratiam Christi ; unde supra : *Venite ad me qui laboratis et onerati estis.*

VERS. 5. — *Omnia vero.* Dixit tales doctores audiendos esse, non imitandos : nunc ostendit causam propter quam non possunt credere Christo, id est quia omnia faciunt ut videantur ab hominibus. Non

potest enim Christo cœlestia prædicanti credere, qui gloriam terrenam cupit.

VERS. 8. — *Vos autem.* Duplici ratione ab his attendere jubet, ne eorum simulatione seducamur, vel ne æmulatione inflammemur.

VERS. 9. — *Unus est.* Qui illuminat hominem, quod non alius homo, sed tantum exercet, docendo non intellectum præstat. *Pater vester.* Deus dicitur Pater et Magister natura, homo indulgentia. Pater, ut honor ætati deferatur, non ut auctor vitæ habeatur. Magister, ex consortio veri magistri tanquam ejus nuntius : et pro reverentia ejus a quo mittitur, honoratur.

VERS. 13. — *Clauditis.* Vel malo exemplo, vel mysteria Scripturarum tollendo. Exemplo enim et doctrina eorum qui magistri sunt, alii quidem Christum non recipiunt.

VERS. 15. — *Circumitis.* In toto orbe Evangelio detrahitis : et si quis vobis adhæret, duplæ pœnæ filius est : quia neque remissionem peccatorum accipit, et in eorum societatem incidit qui Christum sunt persecuti. Quisquis ejus Filius dicitur cujus opera agit. *proselutum.* Proselyti sunt de gentibus in Synagogam recepti, quorum raritas per unum significatur, quia vix aliquis post Christum.

VERS. 16. — *Quicumque.* Pharisei qui omnia fecerunt propter lucrum dicebant esse etiam sanctiora oblata quam templum vel altare : ut homines promptiores essent ad offerenda dona, quam ad preces fundendas in templo vel justitias faciendas. In quo non Dei timorem, sed suam cupiditatem attendebant. Ideo arguit eos Dominus stultitiæ et fraudulentæ.

VERS. 22. — *In cœlo.* Per creaturam : ubi non putatis perjurium esse, jurat in cœlo, id est, per subjectam creaturam jurat, et per divinitatem præsidentem creaturæ.

VERS. 23. — *Væ vobis.* Et hic arguit eos avaritiæ : quia nihil prætermittunt de his quæ ad commodum suum sunt. *Qui decimatis.* Quia Deus præceperat omnium rerum decimas offerri propter alimoniam sacerdotum. Nota quod per eleemosynam aliqua impunitas non emittitur in iniquitate manentibus.

Hæc oportuit. Ne eleemosynas ructum terræ videretur respuere, hæc addidit.

VERS. 24. — *Duces cæci.* Opinione religionis in minimis quæ lucrum habent diligentiam ostenditis : sed magna præcepta de judicio, fide et misericordia devoratis et negligitis. *Excolantes.* Mystice. Culicis nomine seditiosus homicida Barabbas signatur : quia hoc animal strepando inquietat et sanguine delectatur. Camelus nomine propter humilitatem ad subeunda onera, Dominus intelligitur. Colunt ergo Judæi culicem, in est, minima observant, quia Barabbam qui non solverat sabbatum, dimiserunt, et camelum glutunt, id est, majora contemnunt : quia Christum spiritualiter sabbatum insinuantem per judicium et

misericordiam et fidem (quæ illi contemnunt) occiderunt.

VERS. 25. — *Væ vobis.* Diversis similitudinibus simulationis et mendacii arguit pharisæos qui aliud hominibus ostendunt, aliud domi agunt. *Qui mundatis.* Frustra sanctitatem exterius prætenditis, sicut si quis calicem mundet exterius, intus autem relinquat sordes : cum ejus usus sit interior. Lucas ita. *Stulte, qui fecit quod deforis est etiam id quod intus est, fecit* (*Luc. xi*), id est, qui utramque naturam hominis fecit, utramque mundari voluit. Nemo igitur putet fornicationem et hujusmodi corporalia vitia solummodo gravia esse, et avaritiam, et superbiam, et iram, et cætera spiritualia levia esse.

VERS. 26. — *Calicis.* Per similitudinem, non quod in calice et paropside sit eorum superstitio.

VERS. 29. — *Qui ædificatis.* Extruitis memoriam occisorum propter favorem vulgi, ut justii videamini, arguitis etiam facinora patrum vestrorum.

VERS. 31. — *Itaque.* Quia scelera patrum detestamini pro specie quidem sanctitatis ; dum Christum persequendo et apostolos eadem facitis, facto probatis vos esse filios non solum carne, sed imitatione Iniqua : et patet eos scientes peccare. Id est contra vos loquimini dum patres damnatis : similiter enim facitis.

VERS. 32. — *Et vos.* Probato quod filii sunt homicidarum, ponit id ad quod tendebat : *Et vos implete,* quod illis deficit implete, illi prophetas, vos Dominum prophetarum occidite. Non jubet, sed quod facturi sunt ostendit.

VERS. 33. — *Quomodo fugietis.* (*HIER.*) Sepulcra sanctorum ædificando, an potius corda a malitia mundando. Liberabunt vos sancti, quorum sepulcra ornatis ? Non certe. Sancti non sunt amici inimicis Dei : frustra sanctos honorant, qui sanctitatem spernunt.

VERS. 34. — *Sapientes.* Qui sciunt quem proferant sermonem. *Scribas.* In lege peritos.

VERS. 35. — *Ut veniat super vos.* Non hos tantum præsentem dicit, sed omnem generationem malorum præcedentem et futuram : quia omnes una civitas sunt, unum corpus diaboli. *Abel justii.* Justitia Abel approbata est per munerum acceptionem. *Usque ad sanguinem.* Cur usque adhuc, cum multi post hunc occisi ante natalem Christi, et Christo nato mox pueri ab hac generatione sunt precepti ? Sed quia Abel pastor ovium fuit necatusque in agrò : Zacharias sacerdos necatus est in atrio templi : utriusque gradus martyres et laicos et officio altaris mancipatos, sub eorum voluit intimare vocabulis. Zacharias qui occisus est a rege Joas inter templum et altare, ut historia Regum narrat, filius fuit Joiadæ, et in Evangelio quo utuntur Nazareii, pro filio Barachia legitur filius Joiadæ. Sed ut justitia Joiadæ sacerdotis prædicetur, ipse Barachias vocatur, id est, benedictus Domini. Iste Zacharias de duodecim prophetis unus erat, sicut pater Joannis de prophetis unus erat.

VERS. 36. — *Super generationem.* Quæ a primo parricida usque ad ultimum perditionis filium computatur : quasi, similes erunt in pœna sicut sunt et in culpa.

VERS. 37. — *Jerusalem.* Quasi dicat : Rei estis sanguinis, et merito, quia multoties misi ad vos congregandos, et nolulistis. *Quoties.* Ac si dicat : Ego volui, et tu nolunisti, et quotquot congregavi mea voluntate semper efficaci te nolente feci, quia semper ingrata fuisti. *Gallina.* Hoc animal magnum affectum habet in filios, ita ut eorum infirmitate affecta infirmetur, et eos alis protegens contra milvum pugnet. Sic Dei sapientia per carnem infirmata, protegit nos et defendit a diabolo.

VERS. 38. — *Relinquetur.* Civitas auxilio Dei nudata suæ ditioni relinquetur, quæ bene derelicta est, cum a Deo derelinquitur.

VERS. 39. — *Benedictus qui venit.* Hoc turbæ dixerunt Domino venienti Jerusalem. Quod autem his transactis hic Dominus dicit, cogit mystice intelligi de adventu charitatis suæ, ubi confitebuntur Filium quem crucifixerunt.

CAPUT XXIV.

VERS. 2. — *Non relinquetur hic lapis super lapidem.* Mystice. Recedente Domino de templo omnia legis ædificia et compositio mandatorum ista destructa est, ut nihil possit a Judæis impleri. Divinitus autem provisum est, ut crescente Evangelii gratia templum illud cum suis cæremoniis tolleretur, ne quis infirmus in fide illis stantibus Judæismi occasionem haberet. Idem qui comminatus est verbo, ostendit signo, dum egreditur ab illis facta comminatione.

VERS. 3. — *Sedente autem.* Ubi Marcus ait, *contra templum.* Sedet contra templum cum de ruina ejus et excidio gentis disputat ut et corporis situs verbis suis congruat. Mystice. Sedet in monte Oliveti, id est in Ecclesia quietus manens superborum detestatur arrogantiam. *Dic nobis.* Quia dixit omnia destruenda, tempus et signa destructionis quærunt. Tria quærunt : quo tempore destruenda Jerusalem sit ? quo venturus Christus ? quo consummatio sæculi ventura sit ?

VERS. 4. — *Videte.* Cum hæc fient, ne putemus instare diem Domini, cujus signum perspicue ponitur in sequentibus. Præcavet ne turbentur vel deficiant per deceptionem, ut per Simonem Magum, vel per tribulationem et persecutionem, ut per Neronem. Nota hæc venientia ante excidium Jerusalem similia sunt et eadem fere cum his quæ fient in consummatione sæculi, et loquitur ita de uno quasi de alio.

VERS. 5. — *Multi.* Imminente Jerusalem excidio multi fuerunt principes qui se dicerent esse Christos, et tempus libertatis prope esse. Multi in Ecclesia temporibus apostolorum, qui præter alia falsa dicerent instare diem Domini.

VERS. 6. — *Audituri.* Hæc in Judæa a passione Do-

mini abundaverunt : quibus ne territi apostoli Jerusalem et Judæam deserant admonentur, quia non statim finis, sed post quadraginta duos annos.

VERS. 8. — *Hæc autem.* Hæc autem omnia sunt initia, non consummatio quasi præconia Antichristi, vel excidii urbis. Hæc partim ad eversionem Judæorum, partim ad diem iudicii pertinent, quia ita apostoli interrogaverunt de utroque.

VERS. 9. — *Tunc tradent.* Quo merito hæc Judæis eveniant subdit, qui post occisionem Christi, nominis et fidei ejus præcones persecuti sunt.

VERS. 11. — *Et multi pseudopropheta.* Quidam hoc ad eversionem Judæorum referunt. Sed tunc inter eos, quia nullus erat fidelis, ad quem fieret exhortatio; melius hoc accipitur de hæreticis, quorum primus Simon Magus fuit. Extremus major omnibus, Antichristus est. Diligenter intuendum est, quod signorum ad excidium urbis, quod ad diem Domini referatur. Respondit enim Dominus, quæ ex illo tempore erant secutura sive de excidio Jerusalem sive de adventu suo.

VERS. 14. — *Et prædicabitur.* Quia noverat Dominus corda discipulorum de excidio et perditione suæ gentis contristanda, hæc solatio relevat ut scirent multo plures socios gaudii æterni de toto orbe colligendos. Adhuc tenete hoc signum, quod non instet dies Domini vel desolatio Jerusalem antequam apostoli toto orbe dispersi sint, præter duos Jacobos, qui primitus in Judæa interfecti sunt. Dispersi, inquam, ut si dolerent de perditione suæ gentis, solatium habeant plures socios de omni gente collectos.

VERS. 15. — *Abominationem, etc.* Vel si de excidio urbis, abominatio, id est idolum. Pilatus enim posuit imaginem Cæsaris in templo desolato. Vel hoc dicitur de statua Adriani equestri, quæ in ipso sanctorum loco longo tempore stetit.

VERS. 16. — *Tunc qui in Judæa.* Hæc ad litteram facta sunt, cum, appropinquante exterminio Judæorum, oraculo moniti omnes Christiani fugerunt in regnum Agrippæ qui parebat Romanis.

VERS. 22. — *Et nisi.* Quæ ergo spes electis, nisi gratia Dei, quæ dat patientiam piis, ut citius demat potentiam impiis? Quanto enim erit hæc tribulatio gravior, tanto erit brevitate moderatior. Vel dierum nomine, ipsa mala significantur. *Breviati fuissent.* Non mensura, sed numero, ne mora temporum fides concutiatur credentium. Erunt enim hæc mala tribus annis, et dimidio tantum. *Ecce hic Christus.* Habet unaquæque hæresis, vel certas mundi partes, unde dicitur: *Ecce hic et ecce illic.* Vel in occultis aut in obscuris conventiculis curiositatem hominum decipit, unde dicitur: *Ecce in cubilibus, ecce in deserto.* Multi erunt qui non credent Christum esse communem salutem omnium, sed quorundam, unde dicitur: *hic aut illic.*

VERS. 21. — *Si fieri posset.* Id est, si aliquo modo fieri posset, ut Dei præfinitio mutaretur, et ideo non de veris intelligi potest electis. *Electi.* Non quod di-

vina electio frustretur, sed qui iudicio humano videntur electi.

VERS. 26. — *Ecce in deserto.* Multi etiam credunt non venire in publicum, sed in deserto. Multi credunt Christum dedisse secretiora præcepta fidei aliis, non omnibus, unde dicitur, *in penetralibus.* *Nolite credere,* quod Christus in deserto vel in penetralibus, sed quod fides ejus ab Oriente in Occidentem in catholicis fulget clara et manifesta. Ne ergo credatur schismaticis. Nomine Orientis et Occidentis totum orbem designat.

VERS. 31. — *A summis cælorum.* Ne quis putaret a quatuor plagis terræ, et non a cunctis finibus ejus, simul et mediterraneis regionibus electos esse congregandos, subditur: *A summo terræ usque ad summum cæli,* id est, ab extremis terræ finibus per directum usque ad ultimos terminos ejus: ubi longe aspicientibus circulus cæli terræ videtur insidere.

VERS. 32. — *Ab arbore.* Mystice. A populo Israel, in quo cæcitas ex parte contigit: et fuit ficus damnata. Sed cum de arido ligno ramus fidelis et charitatis in eo viruerit, et folia, id est, verba prædicationis exorta fuerint, prope est æstas, quæ exspectatur, id est, æterna serenitas et renascentium desiderata novitas. Cum enim tandem ablata perfidia Israel omnis salvus fiet, prope esse diem iudicii non dubitandum est.

VERS. 35. — *Cælum et terra.* Innovabuntur, deposita priori forma, permanente autem substantia, unde dicitur: *Terra in æternum stabit.*

VERS. 36. — *De die.* Ne forte auditis signis, quærent etiam illius diei certum terminum, ait: *De die novissima, post quot annos vel dies ventura sit, nolite esse solliciti, nulli diffinitum est, quod vel in die vel in nocte iudicium futurum sit, sed pro manifestatione dicitur dies, vel pro occultatione nox.* *Nemo scit, etc.* In quibusdam codicibus additur, *neque Filius.* Qui quidem omnia scit cum Patre, sed non facit homines scire, sicut Apostolus ait: *In eo esse absconditos thesauros sapientiæ et scientiæ (II Col. 1).* Non facit scire, quia inutiliter sciretur. Sed semper simus incerti de adventu iudicis, ut sic quotidie vivamus quasi in alia die iudicandi simus. Neque electi angeli quemquam scire fecerunt. Vel nulli sanctorum angelorum concessit Deus notitiam diei hujus, neque filio adoptivo, id est, neque ulli sanctorum hominum.

VERS. 37. — *Sicut autem.* Subitum adventus sui diem plurimis affirmat exemplis: nam et fulguri cito omnia transvolanti comparavit et diebus Noe, vel Lothi secundum alium evangelistam æquiparat.

VERS. 38. — *Comedentes et bibentes, nubentes, etc.* Non alimenta et nuptiæ, sed immoderatus licitorum usus arguitur. Post bella, fames, terræmotus, etc., tunc brevis sequetur pax, ut fidelis probetur, an transactis malis speret iudicem venturum, unde dicitur: *Cum enim dixerint pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus (I Thess. 5).*

VERS. 40. — *Tunc, etc.* Lucas, in illa nocte, id est, in illa tribulatione qua probantur, in qua alii permanent, alii cadunt. *Duo erunt.* Duæ differentiæ prædictorum sunt in Ecclesia, quasi in agro laborantium, eorum qui sincere Christum annuntiant, et eorum qui verbum Dei adulterant.

VERS. 41. — *Duæ molentes.* Duæ differentiæ sequentium orbem rerum mobilium, qui feminino genere designantur, quia majorum consilio reguntur feminæ a viris. *Duo in lecto.* Qui otium eligunt et quietem, quæ significantur nomine lecti, nec sæcularibus, nec ecclesiasticis negotiis occupati. *Unus assumetur.* Qui propter Deum continere studet, ut sine sollicitudine vivens cogitet quæ Dei sunt. Qui autem humana laude vel aliqua vitiorum corruptione monasticam vitam elegerit, relinquetur a Deo. Non sunt alia genera hominum, quam hæc tria in Ecclesia. Unde Ezechiel tres viros liberatos vidit, Noe, Daniel et Job, id est rectores ut Noe, continentes ut Daniel, conjugatos ut Job. Et secundum hæc tria genera hominum, tres supponit parabolas. In prima agit de laborantibus in agro, quod est ubi dicit: *Vigilate ergo.* In secunda agit de existentibus in lecto, quod est ubi dicit: *Simile est regnum cælorum decem virginibus.* In tertia agit de molentibus in mola, quod est ubi dicit: *Sicut enim homo peregre proficiscens, etc.*

VERS. 42. — *Vigilate ergo.* (HIER.) Non dixit quia nescimus, sed quia nescitis, ut ostendat se diem iudicii non ignorare.

VERS. 43. — *Si sciret, etc.* Nesciente patrefamilias fur domum perfodit, quia dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors carnis habitaculum irumpit, et ad supplicium trahit. Furi autem resisteret si vigilaret, quia adventum iudicis occulte venientem præcavens occurreret pœnitendo.

VERS. 45. — *Quis putas est fidelis servus.* Tribus similitudinibus, fulguris, furis, et submersionis Pentapolis, terrorem iudicii introduxit communiter ad omnes, ut vigilarent et parati essent. Nunc specialiter ad prælatos loquitur qui humiles, prudentes, non appetentes bonum propter lucrum temporale, sed verbo et exemplo et opere debent pascere oves. *Quis putas,* quasi dicat: Admonendi estis. Nam quam rarus est Domino propter Dominum serviens, oves Christi non ad lucrum, sed amore Christi pascens. *Prudens.* In futuro sibi providens. *Quem constituit.* Quam rarus qui sit vocatus a Deo tanquam Aaron et non magis se ingesserit, et qui non magis se pascat quam oves.

VERS. 46. — *Beatus ille.* Æterna autem beatitudine glorificandus est qui Domino veniente ad iudicium repertus fuerit fideliter annonam verbi ministrans et in cura gregis vigilans. Rarus invenitur fidelis vel prudens, sed qui talis invenitur beatus est.

VERS. 47. — *Super.* Id est, super omnia cœlestis regni gaudia, cæteros, id est, bonos auditores faciet discumbere, et transiens ministrabit eis.

VERS. 49. — *Percutere conservos.* Injuriis afficere

vel infirmorum conscientias pravo verbo vel exemplo vitiare. Unde Lucas ait *servos vel ancillas* (Luc. XII), quorum quanta infirmior est ætas vel sexus, tanto facilior est ruina.

VERS. 51. — *Cum hypocritis, etc.* Cum illis scilicet qui erant in agro et qui molebant, et nihilominus derelicti sunt. Qui dicuntur hypocritæ, et in agro, et in mola, id est, qui bona videbantur facere, sed exitus diversæ voluntatis apparuit. *Fletus* Per similitudinem membrorum magnitudo ostenditur tormentorum.

CAPUT XXV.

VERS. 1. — *Decem virginibus.* Virgines sunt omnes qui se a luxu sæculi continent. *Et sponsæ.* Omnes simul sunt sponsa quæ modo desponsata est virgo a corruptione sæculi. Nubet, cum mortalis immortalis conjungetur.

VERS. 2. — *Quinque.* Quia quinquepartita est continentia in carnalibus illecebris, videlicet ut in quinque sensibus contineant se a voluptatibus.

VERS. 5. — *Moram autem faciente sponso.* Quia non est parum temporis inter priorem et secundum adventum Christi. *Dormitaverunt omnes et dormierunt.* Quia postea suscitandi.

VERS. 6. — *Media autem nocte clamor factus est.* Id est, nullo sciente vel sperante. Unde *Dies Domini sicut fur in nocte veniet* (I Thess. III).

VERS. 8. — *Date nobis de oleo, etc.* Quorum facta aliena fulciuntur, laude eadem subtracta deficiunt, et de consuetudine id semper inquirunt, unde gaudere animus solet. Itaque hominum qui corda non vident, testimonium volunt habere apud Deum, qui cordis inspector est.

Exstinguuntur. Id est, adventu iudicis intus obscurantur, et a Deo non habent mercedem, quia receperunt laudem.

VERS. 9. — *Ne forte.* Quia quisque pro se rationem reddet, nec alieno testimonio juvatur quis apud Deum, cui secreta patent, et vix sibi quisque sufficit ut ei perhibeat testimonium conscientia sua. *Ne forte* unusquisque pro suis operibus mercedem suscipiet, nec possunt in die iudicii aliorum virtutes, aliorum vitia sublevare. *Ad vendentes.* Vendentes sunt adulatorum, quia dant laudem et accipiunt aliquam mercedem.

VERS. 10. — *Dum autem.* Inclinantibus se illis in ea quæ foris sunt, et solita gaudia requirentibus, cum interna non noverunt, venit ille qui iudicat. *Clausus est.* Post iudicium magna est ejus severitas, cujus est ante ineffabilis misericordia.

VERS. 11. — *Novissime vero.* Per veram pœnitentiam, per infructuosas lacrymas pulsant foris relictæ. Non dicitur quod emerunt oleum: quia nullo jam remanente gaudio de alienis laudibus, in angustiis redeunt ad implorationem Dei.

VERS. 13. — *Vigilate.* Videlicet ut testimonium bonæ conscientiæ nobis præparemus, ne cum fatuis virginibus foris remaneamus. *Nescitis diem neque horam.* Non solum diem iudicii, sed diem mortis cujusque, vel horam in qua qui paratus invenitur,

et tunc paratus invenietur. Et quia paratos nos invenire desiderat, subjicit aliam de eadem re parabolam.

VERS. 14. — *Peregre proficiscens vocavit servos suos, etc.* Locus carnis terra est, ergo Christi carnem nostram ad peregrina duxit, quando cælum ascendit.

VERS. 15. — *Et profectus est statim.* Non locum mutans, sed liberam eis potestatem operandi permittens.

VERS. 16. — *Operatus est in eis.* A visibilibus se custodiendo, alios pro posse exhortando, ut de visibilibus ad invisibilia transeant. Vel utriusque sexui prædicando, et de bonis moribus informando geminavit accepta talenta.

VERS. 19. — *Posuit autem.* Cæpit singulorum actus discutere accusante conscientia unumquemque vel excusante.

VERS. 20. — *Ecce alia quinque.* Quotquot ab errore convertit, tot Domino obtulit, testimonium sibi dante conscientia, quod per gratiam sibi datam non tantum sibi profuit, sed etiam quos potuit lucrificet.

VERS. 21. — *Super pauca.* Pauca sunt bona præsentis vitæ quamvis multa videantur, quia non sine alicujus molestiæ admisione sunt. Multa autem bona æterna, quæ sunt sine omni corruptionis molestia. *Intra in gaudium Domini tui.* Admistus choris angelorum : sic intus lætare de munere, ut jam non sit quod exterius doleas de corruptione.

VERS. 22. — *Qui duo talenta acceperat.* Iste viribus suis quidquid in lege Dei didicerat, in Evangelio duplicavit. Sive conscientiam et opera præsentis vitæ futuræ beatitudinis typos intellexit.

VERS. 24. — *Durus es.* Quia ardua est via quæ ducit ad vitam, et quia quanto gradus altior, tanto casus gravior.

VERS. 25. — *Et timens abii, etc.* Et timens agredi altioris vitæ gradum, ne alterius salutem quærens ipse periclitarer. *Abscondi talentum tuum.* Non prædicavi quod te donante intellexi.

VERS. 26. — *Sciebas quia, etc.* Quare ista cogitatio non incussit tibi timorem ut scires me mea diligentius quæsiturum? Quod dixit pro excusatione vertitur in culpam.

VERS. 27. — *Nummulariis.* Vel cæteris doctoribus, ut apostolis et episcopis. Vel, cunctis credentibus qui possunt pecuniam duplicare.

VERS. 28. — *Et date ei, etc.* Hoc in Ecclesia fieri plerumque videmus, quia plerique dum bene ministrant exteriora quæ accipiunt per adjunctam gratiam ad intellectum quoque mysticum perducuntur.

VERS. 29. — *Omni enim, etc.* Multi enim natura licet sapientes et acuti, si sint desides, perdunt bonum naturæ, et præmium quod erat eis promissum, videtur transire ad alios qui quod habent minus, per naturam acquirunt per industriam. Vel qui habet fidem et bonam voluntatem, etiam si minus habet in opere dabitur ei a bono iudice. Sed qui in fide non

habet etiam virtutes quas naturaliter habet, perdit sine qua non sunt virtutes. Vel qui habet amorem verbi, datur ei sensus intelligendi. Qui vero non habet, etiam si naturali studio callet, deficit. Vel qui non habet charitatem, amittit omne bonum quod habet. Nota quod hoc quod cuique datur in rebus mundanis vel spiritualibus, pro talento imputatur de quo est rationem redditurus.

VERS. 31. — *Cum autem.* Tradendus in proximo cruci præmisit gloriam triumphantis, ut secutura scandala hac promissione compensaret. Post parabolas de fine mundi nunc exsequitur Dominus momentum futuri iudicii.

VERS. 32. — *Oves ab, etc.* Duo ordines erunt in iudicio electorum scilicet et reproborum : sed electorum alii iudicabunt, quibus dicitur : *Sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes tribus Israel.* Alii iudicabuntur quibus dicitur : *Esurivi et dedistis mihi manducare.* Item reproborum alii qui extra Ecclesiam sunt, non iudicabuntur : alii qui iudicabuntur, quibus dicitur : *Esurivi, et non dedistis mihi manducare, etc.*

VERS. 33. — *Hædos.* Hædus est animal petulcum et olidum, qui pro peccatis offerebatur in lege, et significat peccatores : nec dicit capras quæ possunt habere fetus.

VERS. 54. — *Benedicti Patris.* Beneficio Patris mei promoti ad obtinendam gloriam, in qua sine corruptione regnetis, ad quam prædestinati estis a constitutione mundi.

VERS. 37. — *Tunc respondebunt.* Non diffidentes de verbis Domini, sed vel stupentes pro magnitudine majestatis regis ; vel quia parum videtur illis omne bonum quod fecerunt, unde dicitur : *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam (Rom. viii), etc.*

VERS. 40. — *De his fratribus.* Fratres mei et mater sunt qui faciunt voluntatem Patris mei.

VERS. 42. — *Non dedistis, etc.* Quid meretur qui aliena rapuit, si æternaliter damnatur quid de suo non delit?

VERS. 44. — *Domine, quando, etc.* Excusare se satagunt quasi Deum fallere possint qui homines fallabant. Sed non habent excusationem qui converti a malis et agere eleemosynas noluerunt ; unde subdit : *Quandiu non fecistis uni, etc.*

VERS. 46. — *In supplicium æternum.* Frustra ergo Origenes spondet liberationem post multos annos malis hominibus et ipsis dæmonibus. *In supplicium æternum.* (Aug.) Qua in re misericordior profecto fuit Origenes qui et ipsum diabolum atque angelos ejus post graviora pro meritis et diuturniora supplicia ex illis cruciatibus eruendos atque sociandos sanctis angelis credidit. Sed illum et propter hoc et propter alia nonnulla, et maxime propter alternantes sine cessatione beatitudines et miserias et statutis sæculorum intervallis, ab illis ad istas itus ac reditus interminabiles non immerito reprobovit Ecclesia.

CAPUT XXVI.

VERS. 4. — *Et factum est cum consummasset.* De consummatione sæculi et discretione iudicii: vel ab initio Evangelii usque ad passionem omnia faciendo et prædicando compleverat. Post sermonem quo se venturum in claritate prædixit, passurum se ostendit, ut sacramentum crucis admistum esse gloriæ æternitatis admoneat.

VERS. 6. — *Cum autem.* Habito consilio ordo narrationis illuc transit, tunc abiit unus de duodecim, ut factum Judæ conjungatur ad consilium sacerdotum. Redit autem ad eum diem; qui erat ante sex dies paschæ dicens: *Cum autem,* etc. *Simonis.* Permanet pristinum nomen ut virtus curantis appareat. Per eam domum accipe illam partem populi quæ credidit Domino et curata est. *Simon,* id est obediens.

VERS. 7. — *Accessit.* (HIER.) Diligenter observa, quæ de duabus super caput. Siquidem peccatrix, super pedes, et ea quæ dicitur non fuisse peccatrix, super caput. *Mulier habens.* Maria Magdalena soror Lazari modo justa et familiaris, quæ quondam peccatrix venit et pedes lacrymis lavit, nunc caput et pedes unxit, pedes nunc, ut Joannes dicit. *Unguenti pretiosi.* Marcus: nardi spicati, id est, de spicis et foliis confecti, quod pretiosius est. Joannes nardi pistici, id est, fidelis, non adulterati aliis herbis: *πικτις* Græce, fides Latine. *Mystice.* Hæc devotio Mariæ fidem significat Ecclesiæ, quæ dum deitatem Christi prædicat, caput ungit: dum humanitatem, pedes. De hoc unguento in domo Simonis leprosi in Bethania dicunt, et Matthæus et Marcus et Joannes. Lucas vero aliud dicit simile huic factum ante in domo alterius Simonis pharisæi non leprosi, neque in Bethania, sed de eadem muliere quæ tunc accessit peccatrix.

VERS. 8. — *Discipuli indignati.* Joannes dicit hæc Judam locutum, et hoc gratia cupiditatis: alii potuerunt verbis ejus consentire, vel etiam idem dicere, sed propter curam pauperum.

VERS. 11. — *Me autem,* etc. Corporali præsentia, alioquin dicit alibi: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.*

VERS. 12. — *Mittens enim.* Officium est sepulturæ quod vos perditionem esse putatis. Nec mirum, si mihi dat fidei odorem, pro qua mox fusurus sum sanguinem.

VERS. 15. — *Quid vultis.* Quasi vile mancipium tradens, ponit in potestate eminentium quantum velint dare.

VERS. 17. — *Ubi vis,* etc. Non erat eis certa domus: in quo improbatuæ ædificatio superflua.

VERS. 18. — *Ad quemdam.* Eundem significat, quem Marcus et Lucas dicunt patremfamilias. Qui ergo ait ad quemdam, tanquam ex persona sua (et non Domini) studio brevitatis illum compendio insinuavit. *Ad quemdam.* Non ad quemlibet, sed ad aliquem certum, quem ex persona sua loquens recte posuisset. Modo autem cum verba Domini posuit, *Ite in civitatem:* interponit ipse, *ad quemdam:* non

A quia Dominus hoc dixerit, sed ut ipse nobis insinua- ret tacito nomine proprio fuisse ibi quemdam ad quem mittebantur.

VERS. 19. — *Et fecerunt discipuli sicuti.* In alio Evangelio scribitur: *Invenerunt cœnaculum grande stratum.* Cœnaculum, lex spiritualis est, quæ de angustis litteræ egrediens in sublimi loco recipit Salvatore. Nam qui litteram sequitur in imo pascha facit. Sed qui aquæ bajulum, id est præconem gratiæ, in domum Ecclesiæ sequitur, hic per spiritum litteram transcendens in alto mentis Christo refectionem parat.

VERS. 21. — *Quia unus.* Qui prædixit de passione, prædicat de proditore, ut videns se non latere pœniteret facti. Mittit crimen in numero, ut agat conscius B pœnitentiam, non tamen designat specialiter, ne impudentior fieret.

VERS. 22. — *Cæperunt singuli.* Quia plus credunt magistro quam sibi: et timentes etiam fragilitatem suam, quærunt de peccato cujus non habent conscientiam.

VERS. 23. — *Qui intingit.* Aliis contristatis et a cibo manum retrahentibus, ea impudentia qua tradidit, manum cum magistro mittit, ut audacia bonam conscientiam mentiretur. Ecce humilitas et patientia, qua proditorem ad mensam admittit. *In paropside.* Marcus: *in catino.* Paropsis est vas escarum quadrangulum a paribus absidibus, id est, ab æquis lateribus dictum: catinum vas fictile aptum ad immittendum liquorem, et potuit fieri ut mensa fictile vas C et quadrangulum contineret. Pœna prædicatur, ut quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia.

VERS. 24. — *Bonum erat ei.* Multo melius esset omnino non esse quam male esse, usitate et simpliciter hoc dicit. Non potest enim ei bene esse qui non est. An diabolo dicit non nasci ad peccatum: an etiam bonum illi erat ut Christo non nasceretur per vocationem, ne esset apostata per proditorem? Vel solemus dicere simpliciter, melius esset non esse quam male esse.

Rabbi. Alii dicunt, Domine, iste, rabbi. Quasi minus peccatum habens prodere magistrum quam Dominum, vel blandiendo.

D VERS. 25. — *Tu dixisti.* Nec hic aperte dicitur an ipse esset: potest enim intelligi, quasi dicat, non ego dixi.

VERS. 26. — *Cœnantibus autem,* etc. Finitis solemnibus gaudiis veteris paschæ quæ in memoriam liberationis populi Dei de Ægypto agebantur, transit ad novum quod in sui memoriam Ecclesiam frequentare volebat. Ut videlicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis et sanguinis sacramentum substitueret, ipsunquæ esse monstraret, cui *juravit Dominus et non pœnitebit eum: tu es sacerdos (Psal. cix),* etc. *Accepit.* (HIER.) Postquam typicum pascha fuerat impletum, et agni carnes cum apostolis comederat, assumit panem. *Et benedixit ac fregit.* Quia hominem assumptum ita morti subdidit, ut ei immortalitatis

potentiam inesse, et ideo cito resurrecturum esse A monstraret. *Fregit*, ut ostendat corporis sui fractionem non sine sua sponte fore. Benedixit prius, quia naturam quam assumpsit cum Patre et Spiritu sancto, gratia divinæ virtutis implevit. Ideo post cœnam corpus suum dedit, quia necesse erat pascha typicum prius consummari, et sic veteri paschæ sacramenta post substitui. Nos vero pro reverentia tanti sacramenti prius redimur Dominicæ passionis sacramentis, quam corporalibus escis.

VERS. 27. — *Gratias egit*. Ostendit quod quisque facere debet in flagello culpæ propriæ, cum ipse æquanimiter tulit alienæ: quia panis corpus confirmat, vinum sanguinem operatur.

VERS. 29. — *Non bibam*. Non delectabor cæremoniis hujus populi, in quibus sacra paschalis agni præcipua sunt. Post passionem non assumam carnem, donec assumam eam novam quæ modo mortalis est.

Novum in regno Patris. Dicens illud novum, hoc vetus, ostendit corpus: scilicet, de veteri Adam quod immortalitate immutabitur. *Vobiscum*, per hoc et suis immortalitas promittitur, etsi non eodem tempore. *De hoc genimine*, quia eadem corpora resurrectura. Erit autem dies meæ resurrectionis, cum in regno Dei, id est, immortalitatis gloria sublimatus, de salute ejusdem populi spirituali gratia regenerati, novo vobiscum gaudio perfundar.

VERS. 30. — *Et hymno*. Hoc est quod psalmus dicit: *Edent pauperes et saturabuntur* (*Psal. xxi*), etc. Vel hymnum secundum Joannem Patri gratias agens cantabat, in quo pro se et discipulis et credituris precabatur. *Exierunt in montem*, etc. Ut per sacramentorum perceptionem et suam intercessionem ad altiora charismata quibus corde perungamur nos conscendere doceat: ubi laboris refectio, doloris solatium.

VERS. 31. — *Omnes vos scandalum pati*. Prædicat illis quid passuri sunt, ut post eum tum non despererent, sed pœnitentia liberentur.

VERS. 32. — *Postquam*. Sicut prædixit locum passionis, sic prædicat locum resurrectionis, ut sicut sunt tristes ex passione, sic lætentur glorificati resurrectione vel visione. *Præcedam vos*, etc. Ut infirmitatem eorum sponsione reditus sui consolaretur.

VERS. 33. — *Etsi omnes*. Non est mendacium nec temeritas, sed fides et ardens dilectio, intantum ut imbecillitatem suam et fidem verborum Dei non contueretur.

VERS. 36. — *Et orem*. Proxima morte apte orat in valle pinguedinis, quia per humilitatem et charitatis pinguedinem pro nobis subiit mortem.

VERS. 37. — *Cæpit contristari*. Non timore passionis, qui ad hoc venerat, sed pro scandalo apostolorum et perditione impiorum. (HIER.) *Cæpit contristari*, ut veritatem assumpti hominis probaret. Vere contristatus est, sed non passio ejus animo dominatur: verum propassio est, unde ait: *Cæpit*

PATROL. CXIV.

contristari. Contristatur autem non timore patendi, qui ad hoc venerat, sed propter infelicem Judam et scandalum apostolorum et ejectionem Judæorum et eversionem Jerusalem

VERS. 38. — *Tristis*. Anima est quæ timet et tristatur. Petrus inferior non timet, dicens: *Animam meam ponam pro te*: quia ut homo vim mortis ignorat. Christus timet, quia, ut Deus in corpore constitutus, fragilitatem carnis exponit: qui corpus suscepit omnia debuit subire quæ corporis sunt.

Usque ad mortem. (HIL.) Non propter mortem, sed donec apostolos sua liberet passione. Non mors, sed tempus mortis in metu est, quia post virtutem resurrectionis, fides est firmanda credentium.

VERS. 39. — *Si possibile est*. Hoc non pro timore, sed pro misericordia, ne Judæi, qui excusationem ignorantie non habent, non occidant; unde ait: *iste*, id est populi Judæorum non simpliciter calix: *Si possibile est*, ut sine interitu Judæorum credant gentiles, passionem recuso. Sin autem illi excæcandi sunt ut gentes intrent, fiat non mea, sed tua voluntas. *Non sicut ego volo*. (AUG.) Transfiguratur in se suos, qui nihil aliud vult quam Pater, ut ibi: *Esurivi et dedistis mihi manducare. Et quid me persequeris?* Docet autem eos privatam voluntatem corrigere et dirigere juxta divinam. (AMBR.) Hominem quem veritate corporis demonstrabat, æquabat affectu, ut diceret: *Sed non sicut ego volo, sed sicut tu*. Suscepit voluntatem meam, suscepit tristitiam meam.

CONFIDENTER tristitiam nomino qui crucem prædico.

VERS. 41. — *Caro autem*. Non de se utique hoc dicit, sed de his qui dixerunt se nunquam negaturos.

VERS. 42. — *Iterum secundo*. Secundo orat, id est, si non potest Ninive salvari aliter, nisi aruerit cucurbita, id est populus Judæorum, qui prius fuit ejus tabernaculum, ut me occidat.

VERS. 44. — *Oravit tertio*. Tribus vicibus oravit, ut et nos a præteritis peccatis veniam, et a pœnitentibus malis tutelam, et a futuris periculis cautelam oremus, et ut omnem orationem ad Patrem et Filium et Spiritum sanctum dirigamus. Item sicut est trina tentatio cupiditatis, ita et timoris. Est enim concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et ambitio sæculi. Est et timor mortis, et timor utilitatis, et timor doloris, contra quæ omnia docet nos debere muniri oratione. Unde et propter triham tentationem passionis potest intelligi Dominus ter orasse.

VERS. 47. — *Cum gladiis et fustibus*. Factum congruit mutatæ menti. Jam enim venit cum fustibus qui quandiu cum pace fuit tranquillius se egit.

VERS. 48. — *Dedit eis signum*. Putabat signa quæ viderat non livinitus, sed magice facta: et quem in monte transformatum audierat, timebat ne tali modo nunc de manibus eorum laberetur: et ideo dabat signum. *Quemcunque osculatus*. Habebat adhuc aliquid de verecundia discipuli, cum non eum palam tradidit persecutionibus, sed per signum osculi.

VERS. 49. — *Et osculatus est.* Suscepit Dominus A osculum non quo simulare nos doceat, sed ne proditionem fugere videatur, unde: *Cum his qui ode- runt pacem, eram pacificus* (Psal. cxix).

VERS. 52. — *Gladio peribunt.* Gladio illo quo igneus vertitur ante paradisum, id est, divinæ vindictæ, et gladio spiritus, id est, verbi Dei.

VERS. 53. — *An putas quia*, etc. Quasi dicat non indigeo auxilio apostolorum duodecim qui possum habere duodecim legiones angelorum, in quibus sunt septuaginta duo millia quibus omnium gentium lingua exprimitur. Innuit autem non esse verendum, si contra Jesum omnes nationes insurgant, cum multo fortiores ipse habeat exercitus angelorum. Aliter: Hic numerus significat omne genus hominum cum Romano imperio contra Judæos certaturum. Hi sunt angeli Dei, qui post resurrectionem anno quadragesimo secundo, cum Tito et Vespasiano perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succenderunt.

VERS. 55. — *Existis cum gladiis.* Stultum est cum gladiis et fustibus quærere eum qui ultro se tradit, et in nocte per proditorem investigare quasi latitantem, qui quotidie in templo docebat. Sed in tenebris congregamini, quia potestas vestra in tenebris.

VERS. 57. — *Ad Caipham.* Convenit nomen actioni. Caiphas, id est, investigator vel sagax ad implendam, scilicet doli sui nequitiam. Vel vomens ore, quia impudens ad proferendum mendacium et ad petendum homicidium.

VERS. 58. — *A longe.* Merito a longe, qui in proximo fuerat negaturus, significat Ecclesiam imitaturam passionem Christi longe differenter, quia Ecclesia patitur pro se, sed Christus pro Ecclesia.

VERS. 64. — *Tu dixisti.* Marcus: *Ego sum*: quod idem est: Et est similis contra Pilatum et Caipham responsio, ut a propria sententia condemnentur. *Filium hominis.* Me in forma quam judicatis exaltatum et habentem nomen quod est super omne nomen.

VERS. 65. — *Scidit vestimenta.* Furor qui fecit de solio surgere, facit et vestem scindere. Magno mysterio: cum vestis Domini nec a militibus scindi potuit. Significat enim sacerdotium eorum pro sceleribus pontificatum esse penitus solvendum: sed soliditas Ecclesiæ (quæ vestis Dei dicitur) usque in finem sæculi indurptæ manebit. Mos est Judæorum cum aliquid blasphemix audiunt, scindunt vestimenta.

Quod Paulus et Barnabas fecerunt in Licaonia, cum dicti sunt Jupiter et Apollo.

VERS. 67. — *Tunc expuerunt.* Sicut tunc conspu- tus est salivis infidelium, ita nunc opprobriis exhoratorum falsorum fidelium, et colaphis, id est, blasphemis eorumdem ceditur.

VERS. 68. — *Prophetiza.* Dicunt contumeliam ei qui se prophetam haberi voluit a populis. Velaverunt enim faciem ejus secundum Marcum, non ut eorum scelera non videat, sed ut a seipsis gratiam

cognitionis ejus abscondant. Sicut velum fuit super faciem Moysi, quod usque hodie manet.

VERS. 69. — *Una ancilla.* Cur prima ancilla pro- dit cum viri magis poterant cognoscere, nisi ut iste sexus ostendatur in necem Domini peccasse: et per passionem redemptus. Et ideo, mulier prima resurrectionis mysterium accepit: et mandata custo- dit, ut veterem prævaricationis aboleret errorem. Sicut per feminam hostis antiquus primum paren- tem seduxit, ita per mulierem ad magistrum negan- dum quem Christum Filium Dei confessus fuerat, principem Ecclesiæ compellit.

VERS. 72. — *Non novi hominem.* Quam noxia pra- vorum colloquia, quæ cogunt Petrum negare Chri- stum, vel hominem se nosse, quem confessus est B inter discipulos Dei Filium.

VERS. 73. — *Qui stabant.* Joannes et Lucas unum dicunt cognatum Malchi. Sed vel est plurale pro singulari. Vel unus erat qui eum viderat, et præcipue dicebat, quem secuti cæteri similiter arguebant.

VERS. 74. — *Et continuo gallus cantavit.* Post tertiam negationem sequitur galli cantus. Sacra- menta rerum per statum temporum designantur. Media nocte negat, in galli cantu pœnitet, post resurrectionem sub luce quem ter negaverat ter se amare professus est: quia quod in tenebris oblivio- nis erravit, speratæ jam lucis rememoratione corre- xit: et ejusdem veræ lucis præsentia plene quidquid mutaverat, erexit.

VERS. 75. — *Recordatus est.* In alio Evangelio di- citur, *Respexit Dominus Petrum* (Luc. xxii), et in- tuitu provocavit ad lacrymas, quasi in mentem ei reducens quoties negaverat, et quod ei prædixerat, nec potuit in tenebris permanere, quem lux mundi respexit. *Et egressus.* Ab impiorum consilio seclu- sus culpam lavat, quod non intus. Ob hoc hæsitare permissus est ut in Ecclesiæ principe remedium pœ- nitentiæ conderetur, et nemo auderet de sua virtute confidere.

CAPUT XXVII.

VERS. 1. — *Mane autem.* Matthæus et Marcus contexerunt narrationem de his quæ cum Domino acta sunt usque ad mane, sed postea redeunt usque ad negationem Petri narrandam: qua terminata re- deunt iterum ad mane, ut inde cætera contexerent.

VERS. 4. *Peccavi tradens,* etc. Quasi in potestate sua esset mutare persecutorum sententiam: licet autem mutaverit voluntatem, tamen primæ volunta- tis exitum non mutavit. *Quid ad nos.* Quid ad nos pertinet de hoc? *tu videris,* tu scias quid fecisti. Vel quid videris pertinere ad nos. Quid ad nos pertinet pretium acceptum: tu istud probaveras, tu inde fac quod vis. Qui ad mortem peccant, tantam habent ignorantiam et cæcitatem, ut nec turbentur in sceleribus suis, nec pœnitentiæ dolore crucientur.

VERS. 5. — *Et projectis.* Sicut pœnitentia ejus fuit infructuosa, sic et hæc oblatio in templo est ex- secrabilis. *Et abiens.* (Hier.) Nihil profuit Judæ egisse pœnitentiam, per quam scelus corrigere non

potuit. Sed quando frater sic peccat in fratrem, ut A emendare valeat quod peccavit, potest ei dimitti. Sin autem permanent opera, frustra voce assumitur poenitentia. Hoc est quod de eo dicitur: *Et oratio ejus fiat in peccatum (Psal. cviii)*: ut non solum emendare nequiverit prodicionis nefas, sed proprii homicidii scelus addiderit, unde scelestior.

VERS. 6. — *Non licet eos.* Vere colentes culicem et camelum gluientes: si enim ideo non mittunt pecuniam in corbonam, id est, in gazophylacium, id est, inter dona Dei, quia pretium sanguinis est, cur ergo ipse sanguis effunditur? Et quid præmii eis, si inde ager emitur in sepulcrum pauperum?

VERS. 9. — *Per Jeremiam.* (HIER.) Hoc non in Jeremia, sed in Zacharia legitur: tamen aliis verbis. Legi nuper Jeremiæ apocryphum, in quo hæc B verba scripta reperi. Sed tamen magis mihi videtur hoc sumptum de Zacharia more apostolorum, qui verborum ordine prætermissio, sensus tantum de Veteri Testamento proferunt.

A filiis Israel, etc. A quibus minus oportuerat, qui magnificare debuerant.

VERS. 11. — *Tu es rex Judæorum.* Secundum Lucam duo objecerant, scilicet quod prohibebat dari census Cæsari, et quod diceret se regem. De regno ergo Pilatus, quia nescit, interrogat. De tributis: quia audierat eum respondisse: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari (Zac. 11)*: quasi apertum mendacium invidorum negligit. Unde Marcus: *Et non erant convenientia testimonia eorum (Marc. xxiv)*. In hoc quod Pilatus nihil aliud crininiis interrogat, C nisi an sit rex Judæorum: arguuntur impietatis Judæi, qui nec falso invenire potuerunt quod objecerent Salvatori.

VERS. 16. — *Qui dicebatur Barabbas.* Barabbas in Evangelio secundum Hebræos *filius patris vel magister eorum* interpretatur. Ipse est Antichristus, quem illi Christo præferunt, quibus dicitur: *Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii)*. Pilatus qui *os malleatoris* interpretatur, diabolus significat, qui est malleus universæ terræ, per quem Dominus vasa sua permittit probari: et ad ultimum conterit, quando in extrema damnatione confringet.

VERS. 17. — *Quem vultis.* Populo volens satisfacere dat optionem quamvis non dubitet Christum eligendum sciens per invidiam traditum. *Qui dicitur D Christus.* Idem quod Marcus ait: regem Judæorum, quorum rex Christus vocabatur.

VERS. 19. — *Pro tribunali.* Tribuñal sedes iudicium, ut solum regum, cathedra doctorum. *Uxor ejus.* Uxor viri gentilis hoc in visione intelligit, quod Judæi vigilantes intelligere noluerunt. *Nihil tibi.* Nunc demum diabolus intelligens per Christum se spolia amissurum, sicut primum per mulierem mortem intulit; ita modo per mulierem vult Christum de manibus Judæorum liberare, ne per mortem ejus mortis amittat imperium.

VERS. 21. — *Barabham,* etc. Filium diaboli elegerunt pro Filio Dei, ut Salvatorem cum sua salute per-

derent, et profiditorem liberarent, quæ sua petitio hodie etiam hæret eis, amissa gente et loco et libertate: quia datorem libertatis perdere voluerunt.

VERS. 22. — *Quid igitur faciam de Jesu.* Multas quærebat occasiones, ut eum cum benevolentia populi liberaret. Primo, latronem justo conferens. Deinde: *Quid ergo faciam de Jesu, qui dicitur Christus?* Et cum dicerent: *crucifigatur,* non statim acquievit, sed juxta suggestionem uxoris ait: *Quid enim mali fecit?* Quo dicto Pilatus absolvit Christum.

VERS. 24. — *Lavit manus.* Gentilem populum ab impietate Judæorum alienum designans, qui clamaverunt: *Crucifige, crucifige eum.*

VERS. 25. — *Sanguis ejus.* Perseverat usque hodie imprecatio, et sanguis Christi non aufertur ab eis.

VERS. 26. — *Tunc dimisit illis Barabham.* Barabbas latro seditiosus et homicidiorum auctor, dimissus est populo Judæorum. (ISID.) Diabolus qui jam olim ob superbiam a patria lucis expulsus, et in tenebrarum carcerem fuerat missus. Et ideo Judæi pacem habere non possunt, quia seditionum principem eligere maluerunt. Vel Barabbas typum gerebat Antichristi.

Jesum vero flagellatum. Ideo credendus est Pilatus Jesum flagellasse et militibus ad illudendum dedisse, ut satiati pœnis ejus et opprobriis, Judæi ejus mortem ultra non sitirent. *Jesum vero.* Serviens Romanis legibus, quæ crucifigendos prius jubent flagellari.

VERS. 28. — *Chlamydem coccineam.* (HIER.) In chlamyde coccinea opera gentium cruenta sustentat. In corona spinea, maledictum solvit antiquum. In calamo, venenata occidit animalia. Vel calamum tenet in manu, ut sacrilegium scriberet Judæorum. In suis vestibus non illuditur, sed in his quæ propter peccata nostra portavit. Cum crucifigeretur suum recepit ornamentum statim: quia elementa turbantur, et Creatori testimonium dat creatura.

VERS. 32. — *Cyrenæum.* Ecce non Hebræus, sed alienigena opprobrio Christi subditur, ut plenitudo sacramentorum transire a circumcissione ad præputium ostendatur.

VERS. 33. — *Golgotha.* Syrum est, et interpretatur *Calvariæ,* non ob calvitium Adæ quem mentuntur ibi sepultum, sed ob decollationem damnatorum. Adam juxta Hebron in libro Jesu legitur sepultus.

VERS. 34. — *Cum felle mistum.* Alius evangelista dicit *mirrhatum,* id est, amarissimum. Et potuit utraque esse commistio fellis et myrrhæ. *Et cum gustasset noluit.* Hoc Marcus tacet: *noluit bibere.* Hoc est quod Marcus ait: *non accepit,* scilicet ut biberet.

VERS. 35. — *Diviserunt.* Hoc Joannes distinctus: vestimenta in quatuor partes ut Ecclesia in quatuor partibus mundi signetur. Tunica sortita significat omnium partium unitatem vinculo charitatis, quæ sorte, id est, gratia Dei provenit, non humano arbitrio.

VERS. 37. — *Causam.* Pro qua eum Judæi Pilato

tradiderunt. Rex per crucem non perdidit, sed confirmavit imperium, velint nolint Judæi.

VERS. 38. — *Unus a dextris.* Unus a dextris per quem mortificatio significatur carnis pro cœlesti gloria: unus a sinistris, per quem iterum significatur mortificatio carnis pro aliqua mundi causa.

VERS. 39. — *Blasphemabant.* Prædictum erat in libro Sapientiæ (Cap. 11): *Morte turpissima condemnemus eum. Erit enim respectus in sermonibus illius. Si enim vere Filius Dei est, suscipiet illum et liberabit illum de manu contrariorum.* Quia ergo crucifigebatur, et non liberabatur, credebant illum non esse Dei Filium: propterea pendenti in ligno insultant, et caput agitant:

VERS. 40. — *Si Filius Dei es.* Si insultantibus cedens descenderet de cruce, virtutem patientiæ non demonstraret.

VERS. 42. — *Et credemus ei.* Fraudulenta promissio: majus facit surgens de sepulcro, et non creditis: si ergo de cruce descenderet, non crederetis. Sed hoc dæmones immiserunt; statim enim senserunt virtutem crucis, et suas vires fractas et hoc agunt ut de cruce descendat. Sed sciens hoc Dominus, permanet ut diabolum destruat.

VERS. 44. — *Idipsum autem et latrones.* Prius uterque blasphemavit, deinde visis signis unus credidit. Ita uterque populus Deum prius blasphemavit: sed alter signis territus pœnituit, et nunc Judæos arguit.

VERS. 45. — *A sexta autem hora.* Nota, sole a centro mundi recessuro crucifigitur Dominus, quia propter peccata moritur, et Adam post meridiem cum peccasset vocem Domini audivit. Et ordo est rationis, ut quo tempore prævaricanti Adæ clausit, eo tempore pœnitenti latroni januam reseret paradisi. Quod Marcus ait hora tertia crucifixisse Dominum, ideo est, ut Judæos qui se excusant, magis crucifixisse ostendat linguis, quam milites quorum manibus factum est: qui hora tertia ut crucifigeretur inclamaverunt. Quando enim crucifixus est, hora erat quasi sexta, id est non adhuc plene sexta.

VERS. 46. — *Et circa horam nonam.* Cum inclinata est dies ad vesperam et tepefactus est sol a fervore, passionem consummat, ostendens se mori propter peccata nostra quibus a divina luce et dilectione in hanc noctem cecidimus. Mane surrexit Dominus, docens resuscitatos in anima se esse producturum in lucem æternæ felicitatis. *Eli, Eli, lamna.* Quorum suscipit naturam, eorundem plorat miseriam. In quo ostendit quantum ipsi flere debent qui peccant. Ne mireris verborum humilitatem et querimonias derelicti, cum formam servi sciens scandalum crucis videas.

VERS. 47. — *Quidam autem.* Non omnes, forsitan Romani, Hebræi sermonis ignorantes proprietatem. Vel aliqui Judæi Christum minorem Elia reputantes, ut ejus auxilium deprecetur.

VERS. 49. — *Sine videamus.* Quia vocem Domini male intelligebant, frustra Eliæ exspectabant adventum.

VERS. 51. — *Et ecce velum templi.* Ut arca testamenti et omnia sacramenta legis quæ tegebantur appareant, et ad gentes transeant. Josephus ait virtutes angelicas præsidēs quondam templi tunc pariter conclamasse: transeamus de his sedibus. Velum quod dicebatur exterius: quia nunc ex parte videmus; cum autem venerit quod perfectum est, tunc velum interius dirumpetur. *Terra mota est.* Omnia elementa suum Dominum crucifixum demonstrant. Terra movetur, Dominum suum pendentem ferre non sustinens. *Petræ.* Id est corda gentilium, vel vaticinia prophetarum, qui petræ dicuntur a petra Christo, ut quidquid in eis duro legis velamine clausum erat, scissum pateret gentibus.

VERS. 52. — *Et monumenta.* Et tamen cum monumenta aperta sunt, non ante surrexerunt, quam Dominus resurgeret, ut esset primogenitus ex multis fratribus. *Corpora sanctorum.* Hi credendi sunt cum Domino ascendente similiter ascendisse cum corpore.

VERS. 53. — *In sanctam civitatem.* Jerusalem quæ sancta dicitur propter templum, et Sancta sanctorum, quod nulla alia.

VERS. 54. — *Centurio autem.* Hi in scandalo crucis confitentur Deum. Arius in Ecclesia prædicat creaturam, quem cæci Judæi nec tot miraculis credunt. In centurione fides Ecclesiæ designatur, quæ velo cœlestium mysteriorum per mortem Domini reserato, Jesum Filium Dei tacente Synagoga confirmat.

VERS. 55. — *Mulieres multæ.* Matthæus et Lucas dicunt Mariam Magdalenam a longe stetisse. Joannes vero juxta crucem, quia tanto intervallo aberat, ut juxta diceretur: quia præsto erat in conspectu ejus, et longe comparatione turbæ propioris. Possumus etiam dicere quod illæ quæ erant cum matre Domini postquam eam commendavit discipulo, abire cœperint jam, ut a densitate turbæ eruerent se et cætera quæ facta sunt longius intuerentur. *Ministrantes ei.* Consuetudinis Hebræicæ erat, ut mulieres de substantia sua præceptoribus suis ministrarent: quod Dominus accepit, ut exemplum daret apostolis.

VERS. 56. — *Jacobi.* Jacobus Alphæi minor dicitur ad differentiam Jacobi, qui inter primos apostolos vocatus est et electus a Domino.

VERS. 57. — *Homo dives.* Quia ad præsidem nisi dives accedere non poterat, non quod divitias commendet evangelista. Dictus est et decurio, quia fuit de ordine curiæ et officium curæ ministrabat, per hoc potuit habere facultatem, per hoc quod discipulus, hoc ministerio dignus fuit. *Discipulus erat Jesu.* Hic accessit ad Pilatum. Etsi occultus, vitans prius inimicitias Judæorum, in hoc extremo officio nihil curat de illis.

VERS. 59. — *In syndone munda.* Mystice. Sindone munda Jesum involvit, qui pura mente eum suscepit. Hinc etiam mos Ecclesiæ habet, ut sacrificium altaris non serico, non panno tincto, sed puro lineo celebretur.

VERS. 60. — *In monumento suo novo.* Quia si in monumento, ubi alius positus esset, poneretur, alius

fortasse resurrexisse fingeretur. In petra, ne si ex multis lapidibus ædificatum esset, suffossis tumuli fundamentis ablatu furto diceretur.

VERS. 61. — *Erant autem ibi.* Aliis notis Jesu ad sua redeuntibus, solæ mulieres quæ arctius amabant, obsequium funeris inspiciebant, exspectantes quod promiserat Jesus : et ideo primæ resurrectionem vident.

VERS. 63. — *Post tres.* A parte totum, sexti diei quo crucifixus est cum sua nocte pro uno die. Sabbatum integre. Tertius dies a parte prima, id est, nocte totius cum suo diurno, et sic est triduum.

VERS. 66. — *Munierunt sepulcrum.* Diligentia eorum nostræ profuit fidei. Nam quanto amplius servabatur, tanto magis virtus resurrectionis ostenditur.

CAPUT XXVIII.

VERS. 1. — *Vespere,* etc. (HIER.) Quod diversa tempora istarum mulierum, etc., usque ad adire non potuerunt, mane adeunt. *Maria Magdalene, et altera Maria.* Duæ unius nominis et devotionis mulieres, duas significant plebes pari devotione Christi passionem et resurrectionem amplectentes.

VERS. 2. — *Terræ motus.* Sicut in passione et in resurrectione fit motus terræ : significat autem corda terrenorum per fidem passionis et resurrectionis ad penitentiam movenda. *Revolvit lapidem.* Clauso potuit exire sepulcro, qui clauso natus est virginis utero. Revolutio lapidis significat reserationem sacramentorum Christi, quæ velo litteræ tegebantur : quo ablato, resurrectio, mortis abolitio, vita æterna cœpit toto orbe prædicari.

VERS. 3. — *Sicut fulgur.* In candore vestis significabat blandum justis, in terrore fulguris, significat terribile futurum reprobis.

VERS. 5. — *Nolite timere.* Quæ vestros concives videtis. Illi timeant qui ad eorum societatem non pertinent.

VERS. 7. — *Et cito euntes.* Nec concessum est nobis hoc gaudium occulto cordis tenere, sed similiter amantibus pandere.

VERS. 8. — *Cum timore et gaudio.* Duplex est affectus in eis, timoris et gaudii. Alter de magnitudine miraculi, alter ex desiderio resurgentis, et uterque gradum femineum concitabat.

VERS. 9. — *Et ecce Jesus,* etc. Sic omnibus iter virtutum inchoantibus adjuvando occurrit Christus. *Et tenuerunt.* Superius dictum est clauso exisse monumento, ut immortale corpus intelligeres : hic tenentur pedes, ut veram carnem comprobent. Et quia tantam visionem tremebant, primum pellitur timor : *Nolite timere,* ut mente placida possint audire quæ dicuntur. Istæ tenent pedes quæ adorant resuscitatum : sed illa quæ nesciebat adhuc resur-

resisse Filium Dei, audit merito : *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum (Joan. xx).*

VERS. 10. — *Nuntiate.* Ut mulier mortifera serpentis verba narravit, ita modo verba vivificatoris, ut a qua tunc mors, modo ab ea vita. *Fratribus meis.* Ante etiam servos vocavit, modo fratres, ut post resurrectionem eandem humanitatem resumpsisse, et illos idem sperare doceat.

VERS. 12. — *Pecuniam copiosam.* (HIER.) Qui rebus Ecclesiæ abutuntur in aliis rebus quibus suam expleant voluntatem, similes sunt scribarum et Phariseorum et sacerdotum redimentium mendacium et sanguinem Salvatoris.

VERS. 13. — *Furati sunt eum nobis dormientibus.* (AUG.) Si dormierunt, quomodo viderunt? Si non viderunt, quomodo testes esse potuerunt? Avaritia quæ captivavit discipulum comitem Domini, decepit et milites custodes sepulcri : et sic Judæos seduxit, unde subdit : *Et divulgatum est.*

VERS. 16. — *Abierunt.* A Jerusalem in Galilæam. *In montem :* quia corpus de communi terra susceptum super omnia terrena erat elevatum. Et monet nos, ut si eum videre volumus, ad superna de infirmis elevemur. Præcessit Christus primitiæ dormientium, sequuntur alii in suo ordine, et videntes eum adorant, id est, sine fine laudant.

VERS. 17. — *Quidam autem dubitaverunt,* ut Lucas ait : existimantes se spiritum videre, quem moriendo tradidit.

VERS. 18. — *Et accedens.* Et ideo pius magister et illos ad fidem confortat, et dubios ad fidem vocat intimans ad quantam pervenerit gloriam. *Data est.* Hoc non de coæterna Patris divinitate, sed de assumpta dicit humanitate, in qua minor angelis, in qua etiam gloria et honore coronatus est et omnibus superpositus.

VERS. 19. — *Euntes.* Qui jam in lucem venit, quod hactenus quibusdam de causis dubium hominibus fuerat. *Docete.* Congruus ordo. Primo enim docendus est auditor. Deinde fidei sacramentis imbuendus, tunc ad servanda mandata instruendus. Quia nisi prius anima fidem recipiat, non est dandus baptismus, nec valet mundari, si post non insistat bonis operibus.

VERS. 20. — *Et ecce ego vobiscum sum.* Quæ autem merces piæ conversationis, quodve pignus futuræ beatitudinis etiam in præsentem sit fidelibus, subdit : *Ecce ego vobiscum sum,* etc. Quod apostolis per successiones universali Ecclesiæ promittit. Nota quod usque in finem sæculi non sunt desituri qui divina mansionem sunt digni.

(AUG.) Prima sabbati diluculo, etc., usque ad dicente eis angelo : *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum (Act. 1).*